

QUI VOL EL Penedès?

Una tarda d'estiu, al bell mig del Penedès, fèiem conversa amb una de les personalitats senyeres de la pedagogia a casa nostra, damunt la taula observàvem el dibuix del mapa de comarques catalanes i la proposta de divisió en vegueries. Aviat vam coincidir en la mateixa perspectiva genèrica a nivell d'administració: "el que passa -ens va comentar amb lucidesa- és que en el fons el Penedès no el vol ningú". Hi ha moments -vam pensar nosaltres- que sembla que no el vulguem ni els mateixos penedesencs.

Fem nosa ara com ara, defensant una identitat específica? Ens podem arribar a creure que la nostra és una veu pròpia? Creiem en nosaltres mateixos o anem a defensar la identitat del Penedès com la darrera de les causes perdudes?

Observada amb un cert esperit crític, potser és veritat que la realitat del darrer quart del segle XX ens mostra una terra i una ciutadania sense convenciment, a dins i a fora de casa. En arribar l'estiu, gairebé com un acte festiu més en el calendari de festes majors, un dissabte al matí els pagesos treuen el tractor i es manifesten pels carrers de Vilafranca; des de la vorera, vilatans i gent del comarquinal urbanitzat els senten cridar pel preu d'un raïm que no té reconeixement econòmic en el mercat. Potser ja són molts els que no recorden, però, que els darrers vint-i-cinc anys hem hagut d'acceptar -si us plau per força, fins i tot amb litigis als tribunals- una regió del Cava i una denominació d'origen Catalunya que a la pràctica permeten regularitzar la realitat de la denominació d'origen Penedès no a base d'estrènyer el cinturó, sinó d'ampliar l'oferta. Ara no hi ha engany i l'economia, la llei del mercat, imposa el seu criteri i fa el preu.

Després de vint-i-cinc anys, el govern del nostre país ha formulat una proposta clara per estructurar una nova divisió territorial, està a punt de dir-nos què pensa del nostre Penedès: dues comarques administratives afegides a la vegueria metropolitana barcelonina -amb respecte i preservació protectora de la identitat específica, etcètera, etcètera i etcètera...-, una altra a la de Tarragona, i l'Anoia a la vegueria de les comarques centrals. La conclusió és ben clara: adéu-siau, l'últim que surti que apagui el llum.

Des que l'onze de setembre del 2005 que l'IEP -com a resultat d'un acord aprovat majoritàriament per assentiment a l'assemblea general del 2003- va presentar el Manifest pel Penedès, s'ha mostrat més viu que mai el debat sobre l'immediat futur d'una identitat que sempre hem reivindicat específica. En l'àmbit de la nostra comarca natural la paraula Penedès s'ha fet més present que mai, el manifest primer i la reivindicació d'una vegueria pròpia després, han esdevingut presents en els fòrums de ciutadania, des de les pàgines de la premsa i els altres mitjans de comunicació fins als plenaris de les institucions de participació política.

Al darrere queden centenars d'estudis, amb el record d'aquells que en els temps més difícils van portar endavant el seu convenciment del Penedès, des del doctor Josep Estalella, Pau Casals, Pere Mas i Perera o Josep Carbonell fins als fundadors i promotors -en bona part ja traspassats- del nostre Institut. Amb ells, milers de pàgines i publicacions que ens parlen del passat i del present d'un Penedès que sembla que està condemnat a deixar d'existir. Ara es pot dir que hem vist el llop i hem cregut. Si aquest convenciment és real, la darrera paraula encara és nostra.

* * *

L'estiu ens havia de portar encara la referència malastruga del comiat de Maria Rosa Senabre i Juncosa, arqueòloga, promotora cultural, estudiosa de la nostra terra, conservadora del Museu de Vilafranca i col·laboradora constant en les activitats de l'IEP gairebé des del veïnatge del dia a dia, amb el seu despatx al costat de la secretaria de la nostra entitat, la seva rialla entusiasta ressona encara entre les pedres del pati romànic del museu.

Des de les primeries dels anys noranta, els seus treballs de recerca formen part de la bibliografia de l'IEP, i encara en el passat número 9 d'aquesta revista *Del Penedès* publicàvem –certament sense suposar ni de forma remota el dolorós fat que ens l'havia d'arrabassar pocs mesos després– el seu estudi compartit sobre la recerca a Olèrdola. Presentat a les Jornades d'Estudis Penedesencs del 1998 i darrer dels de la seva autoria que teníem pendent de publicació. Siguin aquelles pàgines reconeixement primer a la Maria Rosa, de la qual recordarem, a més d'aspectes personals vius i intensos, l'entusiasme de la seva joventut en el coneixement i l'estimació de Vilafranca i de tot el Penedès.

L'OBRA DE FRA JOSEP DE LA CONCEPCIÓ I LA SEVA RELACIÓ AMB ELS ESCULTORS JOAN GRAU, FRANCESC GRAU I DOMÈNEC ROVIRA

RESUM

Aquí es parlarà d'aspectes, uns més coneguts que altres, de l'obra de l'arquitecte setcentista fra Josep de la Concepció (1626-1690) anomenat "el tracista", i dels Grau, mestres escultors que van treballar sovint amb ell. Aquest arquitecte és autor, entre moltes altres obres, del campanar de Vilanova i la Geltrú i d'una remodelació del castell de Cubelles i mereix ser molt més conegut, de manera que des d'aquí voldria contribuir a difondre les qualitats de la seva obra. La primera vegada que vaig veure aquest campanar em va fer pensar, per l'estil i per l'estructura, en el d'Esparreguera. El de Vilanova és menut i graciós, amb un acabat molt acurat, i el d'Esparreguera és molt més massís i sever i la pedra no és tan fina, però tot i així tenen alguns trets comuns. En saber que fra Josep de la Concepció era l'autor d'aquell em va sorprendre descobrir que també havia treballat a Esparreguera, no pas en el campanar –construït entre 1630 i 1636⁽¹⁾–, sinó en l'altar major. D'aquest altar, destruït el 1936, només se'n conserven fotografies.

ABSTRACT

This includes several aspects, some better known than others, from the work of 17th-century architect friar Josep de la Concepció (1626-1690), named "el tracista" and the work of the Grau brothers and the sculpture masters who often work with him, too. Among other pieces of work, this architect built Vilanova i la Geltrú's belfry and redesigned Cubelles' Castle. With this study, I would like to contribute and spread the qualities of his work as he deserves greater recognition.

The first time I saw this belfry, it reminded me of the one in Esparreguera due to its style and structure. The one in Vilanova is small and attractive with a beautifully made finish, while the one in Esparreguera is much more solid and hard and its stone is not as fine, but they both have common features. When I learned that friar Josep de la Concepció was the author of the former it surprised me to discover that he had also worked in Esparreguera, not in its belfry –built between 1630 and 1636⁽¹⁾– but in its high altar. This altar was destroyed in 1936 and, today, only photographs remain.

EL RETAULE DE SANTA EULÀLIA

Cap a la dècada de 1660 es va produir una millora econòmica que es va traduir en el desig de disposar d'un altar major digne de la grandiositat de l'església de Santa Eulàlia d'Esparreguera, inaugurada a començament d'aquell segle. Fra Josep de la Concepció, segons el cronista esparraguerí⁽²⁾ Orenci Valls, va dirigir el projecte d'aquest retaule. La construcció s'encarregà al mestre d'obres Pau Ginestar i als escultors Joan Grau i el seu fill Francesc Grau i a Domènec Rovira. Segons la documentació del clavari de la Universitat, és a dir, l'Ajuntament, dels anys 1670 a 1681, citada per Valls i avui desapareguda, es desplegà una activitat extraordinària els 3 o 4 primers anys. El basament del retaule es construí amb marbre de diversos tons, per a la resta s'emprà fusta d'alba. Des del 1675 ja no figuren en la nòmina els escultors Grau i Rovira. La construcció del retaule major havia començat a decaure durant el 1676. Els darrers rebuts de l'obra que es conservaven (segons Valls) no anaven més enllà del 1681. El retaule quedà inacabat, i no fou completat fins a època posterior, a partir de 1777. Valls descriu que es pujava "a l'ample i magnífic presbiteri per una escala de set graons de jaspi" i parla de "la riquesa de marbres i el valor de llur talla". Durant la Guerra de la Independència les tropes franceses convertiren l'església en caserna de cavalleria, amb les consegüents mutilacions de les figures esculturades del basament del retaule, ja que els altres deterioraments en imatges i ornaments pogueren ésser més tard esmenats.⁽³⁾

L'ADJUDICACIÓ DE L'OBRA

El 7 de maig de 1670 el municipi d'Esparreguera havia convocat un concurs de projectes per a l'altar major de Santa Eulàlia. Hi prengueren part els escultors Joan Grau i el seu fill Francesc Grau, de Manresa, i Domènec Rovira, de l'Arboç, conjuntament amb el mestre de cases Pau Ginestar, d'Igualada, que foren els que obtingueren el contracte.

També concorregueren Pere Serra, de Barcelona, i Josep Seneras (Generas), de Manresa, segons la citada documentació dels comptes del clavari.

El dia esmentat es reuniren a Esparreguera els concursants i el pare carmelita fra Josep de la Concepció. Aquest darrer sopà i dormí en un hostal, i els concursants i els oficials que els acompanyaven en un altre. El 17 d'agost els escultors presentaren els plans. A cadascun se li pagà set dobles i mitja, o sigui, 41 lliures i 5 sous. A Pere Serra, que no obtingué l'encàrrec, se li donà la meitat "per lo treball que ha tingut de fer una trassa per lo retaule de Santa Eulalia de dita nostra Yglesya sens averlay manat lavila, antes be loy supplicaren y se determina no ferne y apres ne feu y per lo tant se li dona dita quantitat per lo bon effecte ha demostrat".

El projecte admès fou el presentat per Joan Grau per "esser la trassa que ha fet del rataula mayor, sacrari, peu del altar y paviment y planta del dit rataula y per ser la mes hermosa y agradable". L'altar major es va construir a compte del Consell Municipal. El 7 d'octubre de 1670, tot just iniciades les obres, es lliuraren al carmelita descalç "vuit dobles en or que fan la quantitat de quaranta y quatre lliures" i "se li donen grassiosament per los treballs tants grans que ha

tinguts i presos en dirigir-nos, encaminar-nos, y aconsellar-nos en consertar una obra tant realitzada y magestuosa del dit retaule mayor de dita Sta. Eulalia y aver treballat tant en la trassa y peu del retaule de sas propies mans, que per molt mes que li donas dita universitat y vila no satisfaria a la obligació tant gran que quedam obligats, que no avero dirigit per religiosos de tantes prendes y merits no teniam camí, ni direcció de poder axir ab tan gran lustre i principis de una obra tant magnífica y lustrosa" (citada de documents antics de l'arxiu municipal per O. Valls). Als escultors, se'ls assignaren 400 lliures anuals, pagades per trimestres vençuts i partides a parts iguals entre els tres. Al mestre de cases Pau Ginestar 400 lliures cada any, pagades també per trimestres vençuts. Segons la documentació, el director de l'obra del retaule anava sovint a Esparreguera en visita d'inspecció. Hi anava amb el mul d'un peraire de la vila i havia d'estar dos dies fora del convent. El Consell Municipal pagava aquests viatges a raó d'una lliura i vuit sous cada un.

EL TRACISTA

Aquesta documentació atribueix a fra Josep grans mèrits i competència en la realització de les tasques que li van encomanar. També se'n dedueix que va "dirigir" i "aconsellar" els comitents del retaule sobre la manera de concertar aquella obra. Per tant, va assessorar el municipi per concertar i adjudicar l'obra, a més d'intervenir en la traça presentada pels Grau i Domènec Rovira. Sembla, doncs, que sobre la traça dels mestres escultors es devien fer algun tipus de modificacions o retocs a càrrec del carmelita.

L'obra va començar el 1670 i es va allargar 3 o 4 anys. El 1675 els escultors ja no figuren en la nòmina (Valls suposa que fou per estalviar despeses). D'altra banda, els rebuts de l'obra no anaven més enllà de 1681.

EL CAMPANAR DE VILANOVA I LA GELTRÚ

El 18 d'agost de 1669 el consell de la parròquia va fer l'encàrrec del campanar de Vilanova i la Geltrú a fra Josep de la Concepció. Al juliol de 1670 la traça ja estava acabada, se li van pagar 5 lliures i 10 sous, a més de 17 sous i 4 diners per un viatge a Arenys de Mar (es creu que aquest viatge podria estar relacionat amb la comprovació de com era el campanar d'Arenys). El 8 d'octubre van començar les obres amb la col·locació de la primera pedra.⁽⁴⁾

Per les dates no es pot descartar que el campanar d'Esparreguera (construït quaranta anys abans per un autor desconegut) l'influís a l'hora d'idear el de Vilanova, ja que almenys al maig de 1670 va estar en aquella vila. En tot cas, va treballar coetàniament a les dues localitats i ambdós tenen una estructura simular a les parts més baixes amb base quadrada i cos octagonal, i a la part superior coberta amb cúpula. L'alçada varia de l'un a l'altre: 51 metres el de Vilanova, 61 el d'Esparreguera, tot i que aquest darrer dona molta sensació d'alçada. En canvi, difereixen en l'estructura del cos amb finestres, que a Vilanova té dos pisos, el superior de menor diàmetre que l'inferior i amb una balaustrada que l'envolta, quan el d'Esparreguera té un sol pis, i la balaustrada

Campanar de Vilanova i la Geltrú. (Fotografies: Joan Salvador i Robert)

està situada al voltant de la cúpula. A més, la cúpula del de Vilanova està treballada d'una manera molt més decorativa i barroca. Sobre el campanar de Vilanova es pot afegir que sembla que en un principi s'havia pensat aixecar dues torres, una a cada banda del temple.

Per la seva part, Carme Narvàez⁽⁵⁾ proposa que l'acabament definitiu del campanar d'Esparreguera no correspon a l'any 1936 (diu que no queda especificat amb claredat a les fonts documentals), sinó que el 1681 hi hauria una intervenció del mestre de cases Bartomeu Soriano en el llanternó i part superior, partint de l'edificació preexistent. El campanar esparraquerí no seria l'inspirador de fra Josep, sinó el contrari: aquest estaria inspirat en la seva manera de fer. La conclusió de Narvàez és que a Vilanova el tracista pot haver pres com a referència l'estructura esparraquerina però per "millorar-la i enriquir-la amb la inclusió d'una balaustrada en el coronament, jugant a la varietat a partir de les transicions" que "es constituí en autèntica tipologia de campanar a partir del moment".

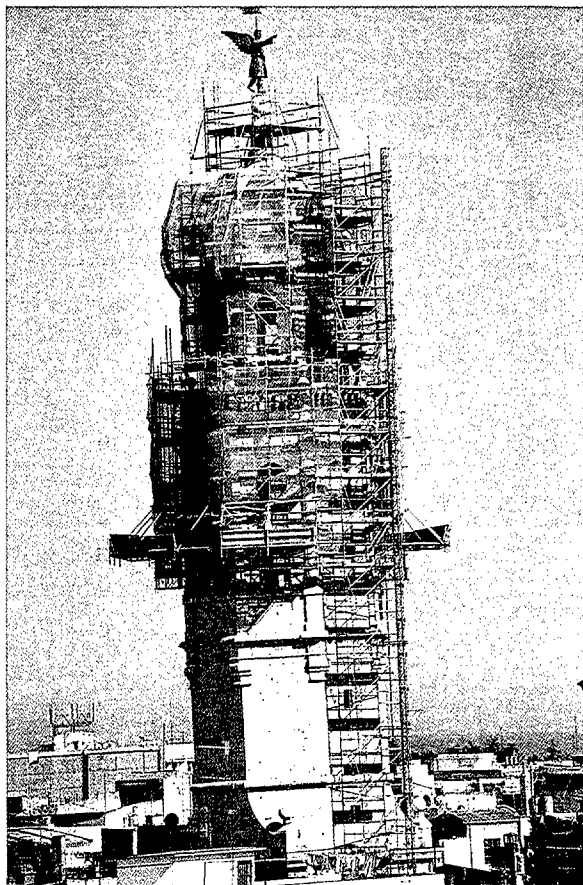
No fou fins al setembre de 1671 que van començar les obres a un ritme regular al campanar de Vilanova. Cap al març de 1672 fra Josep va estar 5 dies a Vilanova, rectificant els plànols i supervisant l'obra, per la qual cosa va rebre 41 lliures. El 1673 Domènec Rovira el Jove va fer l'escut ("les armes del portal del campanar") que hi ha a la part baixa, amb un cost de 44 lliures.

L'obra de Vilanova patí interrupcions el 1674, i es reprengué l'activitat constructora els anys 1686-88. La darrera fase es va dur a terme de 1693 a 1701 a càrrec de Bartomeu Soriano (el mateix nom que havíem trobat a Esparreguera), i de 1701 a 1706 amb el mestre Josep Soriano.

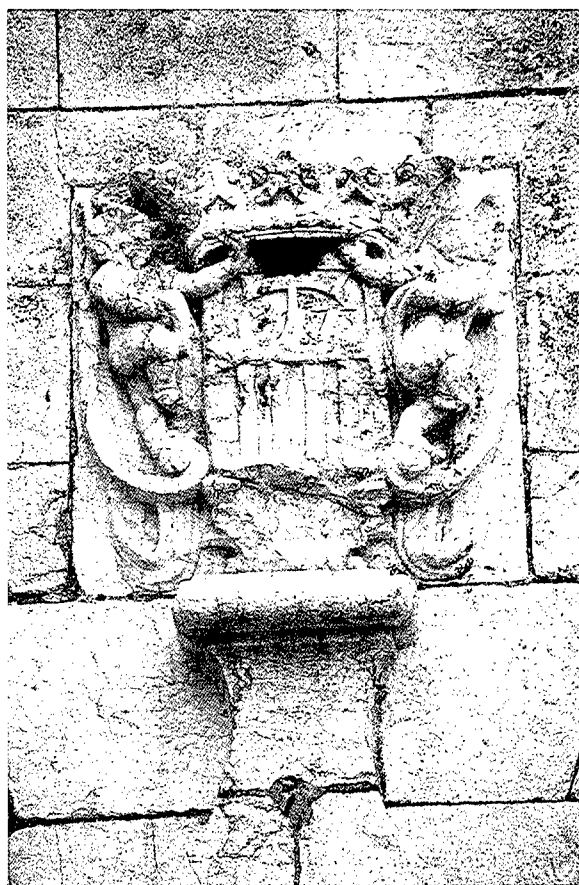
Si tornem a l'any 1670, fra Josep també rebé l'encàrrec de l'Ajuntament de Vic (1670-73), que inclou un escut esculpit pel mestre Francesc Grau. Es constata, per tant, que uns mateixos artífexs escultors treballaven junts simultàniament en diverses obres.

ELS GRAU I FRA JOSEP DE LA CONCEPCIÓ

El 1660 Joan Grau i el seu fill Francesc Grau havien treballat al monestir de Poblet en el sepulcre d'Alfons el Magnànim i el del seu germà l'Infant Enric d'Aragó, obra acabada el 1674; i el 1671 a la Casa de la Ciutat de Manresa. D'altra banda, el 1669 Domènec Rovira el Jove va fer les estàtues de la façana de Santa Maria de Poblet, obres de menys qualitat. Segons Triadó, només l'amistat amb Francesc Grau i la seva perícia amb el material petri féu possible aquest contracte.

El campanar de Vilanova, actualment en procés de restauració. (Fotografia: Joan Salvador i Robert)

Escut de la portalada de la base del campanar de Vilanova, de 1673. (Fotografia: Joan Salvador i Robert)

*Campanar d'Arenys de Mar.
Pot haver influït en els promotors del de Vilanova,
segons C. Narváez. (Fotografia: Joan Salvador i Robert)*

Vista aèria de l'església i el campanar d'Esparreguera.

Al 1670 correspon el retaule d'Esparreguera, on es constata el treball de fra Josep de la Concepció amb Joan i Francesc Grau i D. Rovira el Jove. A la vegada, entre 1670-81 aquest darrer treballa amb el seu oncle Domènec Rovira el Major en el retaule de l'església de l'Arboç. Al campanar de Vilanova apareix un escut de Domènec Rovira el Jove de 1673. I a l'Ajuntament de Vic, ampliat per fra Josep, torna a aparèixer un escut de Francesc Grau, cap al 1674.

El 1672 fa la traça del temple de Tàrraga, amb el dibuix d'un campanar adossat semblant al de Vilanova i la Geltrú, però que es construí només fins a l'alçada de la balaustrada.

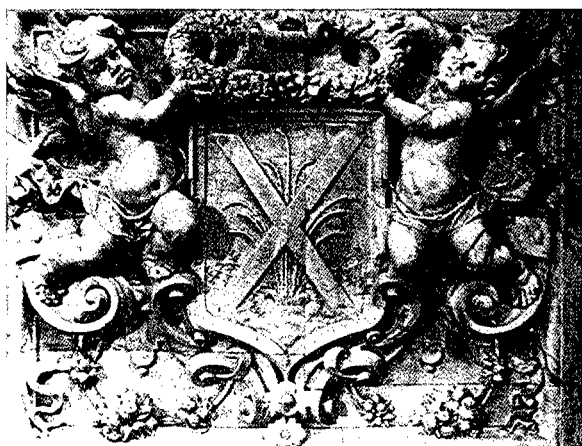
Al cap de poc temps tornem a trobar la col·laboració de fra Josep amb els mateixos escultors a la capella de la Concepció de la Catedral de Tarragona, on esculpiren els monuments funeraris i altres peces. L'onze d'agost de 1674 van començar les obres d'aquesta capella, promoguda pel clergue Diego Giron de Rebolledo, sota la direcció de fra Josep i executada per diversos mestres d'obres i artistes. El promotor li va llegar una renda anual vitalícia en recompensa als grans treballs tinguts en la direcció facultativa d'aquesta obra.

Per la seva banda, el 1676 Francesc Grau, Domènec Rovira II i Salvador Perarnau (que era gendre de F. Grau) van contractar el retaule major d'Alcover, realitzat el 1679 i completat anys més tard, el 1699.

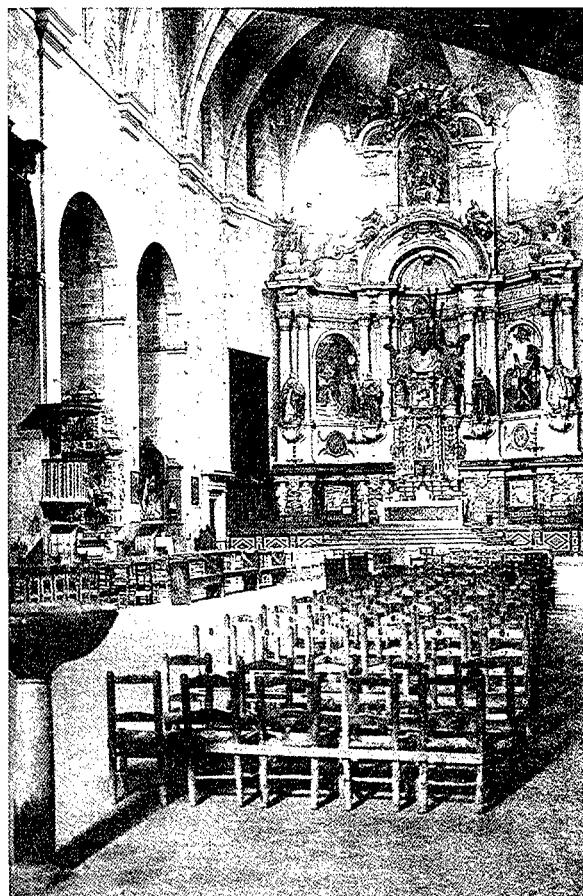
De 1676 és l'encàrrec fet pel Capítol de la Catedral de Barcelona a fra Josep per transformar la sala capitular en capella del Santíssim i mausoleu de Sant Oleguer, i convertir les capelles de Sant Iu i Sant Sever en un atri d'unió amb la Catedral, obra que s'acabà el 1697. El 1678 foren Francesc Grau i Domènec Rovira II els guanyadors del projecte per esculpir la tomba de Sant Oleguer, pel preu de 1.200 lliures, "obra magnífica, d'una gran elegància de talla, atribuïble a F. Grau, i motius ornamentals ben concebuts, fets per D. Rovira", segons Triadó.

De 1678-1697 és la gran façana de la Santa Cova de Manresa, a càrrec de Joan i Francesc Grau, que Triadó considera "similar als sepulcres dels Giron de Rebolledo".

Es creu que és de fra Josep de la Concepció la traça del retaule, feta el 1678 de la ja esmentada capella de la Concepció. És d'un fort barroquisme. Sembla que es va realitzar de manera conjunta amb els monuments funeraris. Aquest retaule, juntament amb el sepulcre de Godofredo y

Fotografia antiga d'un baix relleu d'alabastre que formava part del retaule d'Esparreguera.

Fotografia antiga del desaparegut retaule de l'altar major d'Esparreguera.

Francisca Giron de Rebolledo, per una banda, i de Diego Giron de Rebolledo, per l'altra, van ser esculpits en una acurada labor de talla per Francesc Grau, ajudat per Domènec Rovira II. Triadó remarca que els sepulcres tenen similituds estilístiques i tècniques amb els sepulcres dels Grau a Poblet i amb el sepulcre de Sant Oleguer de Barcelona, així com amb la socalada del retaule d'Alcover. Del retaule diu que presenta aspectes poc comuns als nostres artistes, més acostumats a la talla pètria. El 1681 Josep Cabanyes en va fer el daurat.

Si tornem al retaule d'Esparreguera, Cèsar Martinell, un cop analitzades del natural, va atribuir-les a Joan Grau, però per a J. R. Triadó, que només ha pogut observar-les a través de fotografia, s'entreveuen unes formes efectistes allunyades, segons ell, de l'estil classicista tant de Joan com de Francesc Grau. De manera que s'aventura, basant-se en dades d'arxiu, a fer-hi intervenir l'escultor flamenc resident a Esparreguera Guillem Municredo. No sé fins a quin punt és viable aquesta valoració a través exclusivament d'imatges fotogràfiques.

Per acabar, en paraules d'A. Ferrer, la bella estructuració dels edificis documentats, on els motlles clàssics es combinen hàbilment amb el barroc i on tant els problemes decoratius com els d'il·luminació es resolen amb extraordinària destresa, i la preferència per l'ús de la pedra polimentada fan de fra Josep de la Concepció un arquitecte de talla, que, afegim, va tenir la concurrència de bons artistes en l'acabat de les seves obres.

NOTES

- (1) Segons Marià CARBONELL BUADES i Magdalena MÀRIA s'atribueix l'església d'Esparreguera al mestre d'obres barceloní Jaume Miquel Dança, que en dirigí la construcció. Potser també hi intervingué Miquel Sastre.
- (2) Orenci VALLS va tenir accés als comptes del claviari de l'Arxiu Municipal d'Esparreguera. Vegeu a la seva obra pàgines 142-144, i també pàg. 53.
- (3) El 1835, durant la Guerra dels Carlins, l'església tornà a fer les funcions de caserna per a l'exèrcit liberal. Cap al 1866 la Junta de reparacions de temples de la Diòcesi de Barcelona promogué la restauració de la parròquia d'Esparreguera. S'encomanà el pla d'obres a l'arquitecte Elies Rogent.
- (4) Vegeu l'article d'A. FERRER SOLER, pàg. 8-11.
- (5) C. NARVÁEZ, 2004: Pàg. 187-191 i 191-194.

BIBLIOGRAFIA

- DDAA: *Urbanisme, arquitectura civil i industrial*, "Art de Catalunya (Ars Cataloniae)", vol. 3, Edicions de l'isard, Barcelona, 1998.
- DDAA: *Arquitectura religiosa moderna i contemporània*, "Art de Catalunya (Ars Cataloniae)", vol. 5, Edicions de l'isard, Barcelona, 1999.
- DDAA: *Escultura moderna i contemporània*, "Art de Catalunya (Ars Cataloniae)", vol. 7, Edicions de l'isard, Barcelona, 1998.
- DDAA: *Arquitectura II. Catedrals, monestirs i altres edificis religiosos 2*, "L'art gòtic a Catalunya", Fundació Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 2003.
- Esparreguera cent anys d'història gràfica 1880-1980*, Ajuntament d'Esparreguera. 1983.

- FERRER SOLER, Alberto. "El campanario de la Iglesia Arciprestal de Villanueva i Geltrú", *Boletín de la Biblioteca-Museo Balaguer*, Vilanova i la Geltrú, 1953.
- LLEÓ ALBÀ, Anna. *L'abans. Vilanova i la Geltrú, recull gràfic 1873-1965*, Efadós editorial, el Papiol, 2000.
- MARTINELL, Cèsar. "Las viejas 'trazas'", *Boletín de la Biblioteca-Museo Balaguer*, Vilanova i la Geltrú, 1954.
- NARVÀEZ CASES, Carme. "El tracista fra Josep de la Concepció: revisió historiogràfica i noves atribucions", *Locus Amoenus*, 6, Universitat Autònoma de Barcelona, 2002-2003.
- NARVÀEZ CASES, Carme. *El tracista fra Josep de la Concepció (1626-1690)*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2004.
- TRIADÓ, Joan Ramon. *L'època del barroc, segles XVII i XVIII*, "Història de l'art català", vol. 5, Edicions 62, Barcelona, 1984.
- VALLS I BROQUETES, Orenci. *La vila d'Esparraguera i el seu terme*, Il·lustre Ajuntament, Igualada, 1961.

ESCUTS HERÀLDICS DE VILAFRANCA DEL PENEDÈS (I)

RESUM

Descripció detallada de l'heràldica vilafranquina amb les seves diverses variants en el decurs de la història, des dels escuts de carrer i en espais públics fins a la seva representació en les monedes i en el paper valor.

ABSTRACT

A detailed description of Vilafranca's heraldry with its several variants throughout history ranging from coats of arms in streets and other public areas to its representation in coins and paper money.

PRESENTACIÓ

Amb aquest treball dedicat a les arrels i armorial heràldic de Vilafranca del Penedès, recull i registre de les seves adargues, que al llarg dels anys han representat la vila, ens proposem fer un corpus, no estudiat fins ara, que, a pesar de l'esforç implícit que comporta, creiem necessari per testimoniar els distints aspectes i varietats del nostre escut des de temps antic.

Els escuts heràldics del municipi, escampats arreu de l'hàbitat vilafranquí, de pedra, fusta, ferro o ceràmica, i els que trobem en vells lligalls, monedes i segells de tot tipus, conformen una interessant i curiosa col·lecció de les adargues canviants, que han sofert variacions d'expressió en les figures i peces, sempre, però, conservant l'arrel de la seva catalanitat i emmurallat vilatà o, si més no, les seves torres de defensa i els pals comtals.

Ens proposem tenir en compte tots i qualsevol dels escuts d'armes i senyals del municipi que es poden veure al llarg i ample de les nostres vies públiques, fent aturada en primer lloc a la Casa de la Vila, focus principal, representatiu i emblemàtic de l'adarga de la població.

Procurarem que en el nostre deambular per carrers i places, cases i monuments no ens passi per alt algun dels signes que intentem registrar, posant la suficient atenció perquè el treball que iniciem sigui al més exhaustiu possible.

No ens tempta fer història de la vila, altres amb encert han exposat esdeveniments i vicissituds. Sí, però, que podem donar compte d'un estol de notícies d'alambinar documents, armorials, publicacions i llibres, estudis de numismàtica i sigil·lografies, referents al nostre propòsit, maldant per fixar els tres heràldics que ajudaran a fer més entenedor l'art del blasonament, tot aclarint conceptes i simbologies ancestrals, possiblement ignorades.

En tot cas, fem confiança que la curiositat per saber de les coses de la vila, l'interès i l'element il·lustratiu atregui l'atenció per les arrels i el bressol del seu escut, motiu per copsar la tasca encisadora de l'estudi portat a terme amb el crèdit dels nostres coneixements heràldics que pretenem són suficients com per a donar a entendre la recerca i compilació del material al nostre abast.

Abans d'entrar directament en el tema creiem necessari fer un curt aclariment sobre de què provenen i en què consisteixen els escuts, la qual cosa pot afavorir una millor comprensió d'allò que a continuació blasonarem.

Fem atenció, primerament, al mot "heràldica" com a indicatiu d'una ciència auxiliar de la història que deriva d'"herald", del germànic "Heriwal", és a dir, missatger. Com a tal la seva missió consistia a portar missatges d'una part a l'altra, examinar els escuts d'armes i comprovar la personalitat, ornaments, peces i figures dels escuts, suport plàstic fet emblema, que donava a entendre la identitat, hereditària, puntual i arma defensiva per excel·lència.

Els heralds, oficials d'armes, registraven els armorials i tenien cura i coneixement dels blasons, fixant i delimitant la composició i organització de les adargues, fent precisa la identificació d'individus, famílies o llinatges, conèixer-ne l'origen, compondre'ls, descriure'ls i desxifrar-los, atenint-se a les normes de blasonar.

Un municipi que es consideri pot usar l'escut que representi el lloc, el seu bressol, un fet, un acte, una vocació, que doni a entendre la seva història. Forma part de la cultura d'un país, el nostre té uns símbols i una manera de ser i de fer que es reflecteix en la seva heràldica. I la nostra vila gaudeix d'una gran varietat d'escuts, representatius tots, en més o menys simbolisme, del ric patrimoni armorial del municipi.

Difícilment es pot assenyalar amb justesa i exactitud el començament de la ciència heràldica, sí, però, ens consta que des de molt antic s'ha usat dels escuts que distingien el seu posseïdor del seu antagonista, tot imposant-se en època medieval quan els combatents, a peu o de cavall, havien de ser identificats des de lluny com a signe de reconeixença i per elementals raons de visibilitat en les esbatussades que sovintejaven entre bàndols enfrontats.

Una curiosa nota trobem al *Llibre dels llinatges* del segle XVII, existent a la Biblioteca Nacional de París, que fa esment de la imposició d'escut a tothom per tal que el fet de tenir-ne significava un impost que recaptava l'Estat, a part del dret a tenir-lo per distingir-se del veí.

L'escut heràldic neix i es compon a partir del segle XII-XIII, i es registren les armories dels senyors i gentils, llocs, corporacions, ordes i estats, municipis i ciutats, de manera exhaustiva, prenent formes distintes segons estils i modes de temps, expressant fets, accions i representant simbolismes de tipus esotèric, que seguiren unes normes i reglamentacions incipients aplicades al sistema de disposició, organització de les càrregues, timbrat, adornament i cromatisme.

A l'abast de qualsevol interessat per la ciència heràldica hi ha quantitat d'armorials, compendis sobre el tema, que ens ofereixen lliçons magistrals dedicades al seu estudi, les distintes formes dels escuts, els seus esmalts i peces, significat dels adornaments, corones, cascs i capells,

tinents, suports, pavellons, mantells i un llarg etc., de manera que no ens entretindrem fent una anàlisi puntual de cada cosa, però descriurem els escuts representatius de la vila, que és el nostre propòsit i dèria.

L'ESCUT VILATÀ A L'ABAST

Un recorregut per la part més antiga de la Vilafranca històrica ens porta al centre neuràlgic de govern i administratiu de l'hàbitat vilafranquí, la Casa de la Vila, situada a l'anomenada plaça de la Vila, just davant de la popular plaça de la Verdura.

La senyorial façana principal respira elegància i distinció, presenta una cara neta, noble i singular, de la qual fou arquitecte restaurador Eugeni Campllonch l'any 1912.

Al bell mig del frontis ostenta un escut de la vila encastat a la paret d'un estil indeterminat, que en qualsevol cas podríem qualificar de modernista, del tipus quadrilong francès. Té forma de rectangle, emprat en molts països, puix permet una millor cabuda i distribució de les càrregues, acabat en una punta central al mig i capdavall de l'escut, anomenat "punxegut", que es designa, també, "escut sanític".

A la pedra de la qual és fet manca cromatisme; per tant, no podem gaudir dels seus esmalts. Porta muralla al peu del camper, torrejada de dues torres, oberta d'una porta. A cadascuna de les torres, l'hi és somat un lleó coronat; afrontats suporten un escudet quadrilong ibèric, és a dir, arrodonit a la part inferior, forma pròpia del segle XVII, amb senyal dels quatre pals del casal català.

Totes les peces són de delicta relleu sobre el seu camp, i uns adornaments de fulles d'estil gòtic pengen pels costats de l'adarga i s'ajunten al peu per unes llaçades. És timbrat per una corona reial antiga.⁽¹⁾

Aquesta cara de l'edifici exhibeix, també, tres escuts més, tots interessants. En un balcó que correspon al primer pis, de dues obertures de l'alçada d'una porta, sense empit, protegides per una barana llosada i volada, amb columnetes tornejades, es poden veure dos escuts situats cadascun a la llinda de cada porta.

Encartutxats, amb ornaments esculpits de rissos, volutes, fulles i flors que envolten el seu marc, presenta, el de la dreta, els quatre pals de la casa comtal, i el de la sinistra una torre. Un altre balcó, situat a mà dreta de l'esmentat, d'una sola obertura, també en forma de porta, amb els mateixos ornaments, mostra un escut, al camper del qual figura un lleó coronat.

Deduïm que les tres adargues complementen el símbol i significatiu del senyal de la vila, incrustat, com hem dit, entre les dues portes del balcó principal.

Una reproducció del senyal vilatà, molt ampliada i de ceràmica, la trobem signada per l'artista P. Llorente, feta el 1976, aplicada a l'entrada de l'edifici numerat amb el 21 del carrer del Duc

de la Victòria. També, quelcom més modernitzat, figura a la façana del Grup escolar Dr. Estalella Graells, al carrer de la Font.

Aquest tipus d'escut és el més popularment emprat per publicacions de tota mena, reproduït en documents oficials i segells, fins i tot en els vehicles taxi, com a distintiu de la vila, i amb més o menys fortuna interpretat segons l'artista actuant.

A causa de la gran diversitat d'escuts de la vila que al llarg del temps han testimoniat les armes municipals i les variacions de les càrregues del camper s'imposava una regulació i normalització de l'adarga vilatana. Amb aquesta intenció i propòsit, el 4 d'agost de 1981, l'Ajuntament de Vilafranca del Penedès es dirigeix a la Direcció General d'Administració Local del Departament de Governació de la Generalitat de Catalunya, per tal d'iniciar expedient per a la modificació o revalidació d'aquest escut heràldic municipal i fer ús oficial d'armes que el distingeixin i diferenciïn dels altres municipis del Principat, complint les disposicions dictades per Decret número 160 del 19 de setembre de 1980 (Article 2n, E), en què la Generalitat va assumir les competències sobre atorgament d'escuts heràldics al municipis.

Per Decret número 39 del 5 de febrer de 1981 es declarà l'Institut d'Estudis Catalans l'òrgan competent per a l'emissió dels dictàmens que la legislació estatal sobre règim local atribuïa a la Reial Acadèmia de la Història. Aquest estament, en base de la història de la vila i de les fonts documentals a l'abast de la Direcció General, emeté la següent ordenació, composició i organització de les armes vilatanes:

Escut caironat: en camper d'atzur, una muralla torrejada de dues torres, oberta d'una sola porta, d'or, posada en faixa; al cap un escudet d'or, amb quatre pals de gules, timbrat d'una corona antiga d'or. Per timbre una corona mural de vila.

Aquest escut, sense esmalts, amb canvis substancials, és gravat a les portes de vidre de l'entrada principal de l'Ajuntament de Vilafranca. La disposició de les armes municipals ha sofert una variació en la seva col·locació dins el camper, s'ha baixat la muralla, inicialment posada en faixa, és a dir, al mig horitzontal de l'escut, ara disposada a la meitat inferior, i la corona que timbra l'adarga és sintetitzada i somada al cairó, improcedent en l'heràldica actual, per la qual cosa tan sols ha d'ésser sobremuntada, sense tocar l'escut.

Fem constar, però, que l'efecte estètic queda més equilibrat i receptiu amb el nou disseny, i esperem que definitiu, de l'escut de la vila.

Això no és excusa ni atenuant perquè certs vehicles oficials portin també els esmalts corresponents a l'escut autoritzat canviats erròniament en el seu cromatisme. Una vegada acceptada la disposició de la Direcció General encarregada de la normalització heràldica creiem que s'hauria de respectar, encara que el seu significat sigui el mateix.

Aquest comentari és fonamentat perquè tant la corona que timbra l'escut com els merlets de torres i muralla no hi són correctament expressats en l'adarga adaptada i estilitzada. Certament, aquestes figures es distingeixen de les d'altres indrets perquè els merlets representats en

blasons catalans tenen forma de triangle mentre que els altres adapten la típica del merlet d'angles quadrats.

També els esmalts han estat tergiversats. El color gris que figura al peu de l'escut no és ajustat a les normes i la muralla ha d'ésser d'or, no pas d'argent. Efectivament, és "pecata minuta", mes...

El modern escut de la vila és reproduït en materials propis del municipi, lloses de metall que clouen conduccions d'aigua, clavegueram, contenidors de brossa, vehicles de la policia local, grua, pilons d'aparcament, etc.

De l'estil com el de la façana de la Casa de la Vila és l'escut que corona l'anomenada Font del Carme, situada al mateix carrer del qual agafa el nom, en un racó de moderna construcció, quasi cantonada al carrer de la Font, al capdamunt d'un frontis neoclàssic, on un encertat treball de ceràmica que representa la Verge del Carme decora l'obra de fàbrica que suporta la font.

Procedent de l'antiga caserna ocupada el 1802 pel Regiment de Cavalleria Treviño, nº. 26, després per part del Regiment de Sant Quintí, un Batalló de "Flechas Verdes", el Regiment Mixte de Infanteria nº. 84 i finalment per la Quarta Agrupació de Sanitat, situada al lloc que avui és la plaça del Penedès, presenta la muralla, les torres, la porta, i els lleons sostenen l'escudet amb les armes comtals. És timbrat per la corona i porta els adornaments de les típiques fulles fent de llambréquins que pengen pels costats i s'ajunten a la punta. El distingim del que trobem al casal vilatà perquè al peu del camper consten les lletres majúscules S.C.V.V.F.P. Tots els estudiosos estan d'acord amb la traducció d'aquest abreujament que sembla vol dir: "Sigillum Curiae (o Concili) Villae Franchae Penitentium".

Per davant de l'esmentada plaça del Penedès, de cara a ponent, situat a la rambla de Sant Francesc, s'alça, majestuós, el monument dedicat per la vila a l'insigne i esclarit Manuel Milà i Fontanals, inaugurat el 30 d'agost del 1912, amb assistència del bisbe Torras i Bages.

En un grup escultòric, que representa la poesia catalana i l'èpica castellana apareix, coronat de llorer, el bust del filòleg i escriptor, llicenciat en dret, doctor en filosofia i lletres. La columna d'homenatge que s'aixeca al darrere del conjunt té al capdamunt el bronze de la figura "El Triomf de la Bellesa", obra de l'artista Eusebi Arnau i Mascort, escultor i medallista, alumne dels arquitectes Lluís Domènech i Montaner i Antoni Maria Gallissà al seu taller del Castell dels Tres Dragons, l'edifici del restaurant al Parc de la Ciutadella de Barcelona.

Al peu de la columna, la base de pedra ostenta un altre escut de la vila de tipus modernista amb les mateixes armes descrites corresponents a l'adarga de la Font del Carme. També porta adornaments de fulles i volutes, és timbrat per una corona i ens ofereix la porta de la muralla oberta de bat a bat com a novetat. No porta, però, les lletres majúscules S.C.V.V.F.P.

Tampoc les blasona l'escut de tipus quadrilong ibèric que figura en les rajoles de ceràmica incrustades en una pedra, situada al capdamunt de la rambla de Nostra Senyora, tot anunciant que unes columnes allí jacents són procedents de l'antic convent de la Comanda dels Hospitalers

de Sant Joan de Jerusalem, del segle XVIII, cedides pel Museu del Vi. L'esmentat escut es presenta net de timbre, però sí que per cada banda de la seva part inferior exhibeix uns raïms, uns pàmols i unes orles que configuren l'escrit de les rajoles citades.

Si entrem des de la rambla pel carrer Sant Joan, tot just passar el primer portal a mà dreta, al fons de l'establiment d'Electrodomèstics Guardiet, ens crida l'atenció un conjunt de tres carreus incrustats a l'obra de fàbrica interior. El del mig presenta un escut quadrilong francès que porta la típica muralla vilatana flanquejada per les torres, porta i finestres obertes, merlet quadrats, sobremuntada per un escudet amb els quatre pals comtals, timbrat per corona reial antiga. Les dues dovelles que acompanyen el carreu central porten la data del 1619, cadascuna amb dues xifres, una el 16 i l'altra el 19. El conjunt, anys endarrere procedent d'unes voltes de la mateixa casa, fou restaurat i es conserva en molt bon estat.

Si seguim pel carrer de Sant Joan en direcció a l'Ajuntament, topem amb una plaça porticada, dedicada a mercat de fruites i verdures, al mig de la qual s'aixeca l'anomenada Font del Coro. La columna central de la font ostenta un escut vilatà amb la muralla torrejada i els dos lleons timbrats per corones que sostenen l'escudet amb les armes comtals. La cara posterior de la font porta la data de la seva construcció, l'any 1866.

A una banda de la plaça, sense porxos, es bastí la capella de Sant Joan.

La nostra vila, com d'altres d'una antigor reconeguda, es mostra orgullosa del seu anomenat "barri gòtic". Un barri que més aviat en diríem "centre vila" o nucli antic, zona compacta on es concentra i aglutina, dins el clos de les velles muralles, per altra banda, ben definides, encara que quasi en total ruïna, els més importants edificis medievals. Entre aquests destaquem els dedicats al culte religiós: la capella de Sant Joan i la Basilica de Santa Maria. Tots dos, a part del seu indiscutible valor històric i arquitectònic, matèries en les quals no entrarem, per bé que van lligades a l'heràldica, ens ofereixen uns escuts força interessants.

La capella de Sant Joan, de l'antiga Comanda dels Hospitalers al Penedès, considerada de transició romànica ogival, situada a la plaça de la Vila cantonada carrer de la Indústria, quasi davant per davant de l'Ajuntament, començada a bastir a principis del segle XIV, s'alça bonica i humil al costat de l'esmentat mercat diari, aquest en el lloc que ocupava el claustre i cementiri de l'Orde de Sant Joan.

El seu campanar té la forma d'un prisma octogonal, dividit en cinc cossos separats per impostes de poca sortida, segons tradició de les esglésies amb pocs recursos econòmics. Sembla que els últims carreus de pedra foren col·locats l'any 1583, any en el qual també es construí l'espadanya i es penjaren les dues campanes.

Exactament sota la tercera de les impostes de l'esmentat cloquer, a la façana principal del temple, formant part d'aquests carreus com un més, hi figura el que conté esculpit un escut amb tres pals del casal català del tipus triangular curvilini.

Aquest escut, pel temps i lloc que ocupa, hem de considerar-lo entre els més antics de la

vila, representatiu de la universitat vilatana, ja que coincideix amb els segells de la Vegueria de Vilafranca, datats el 1346, que porten cinc pals, i els de la Batllia de la Vila de l'any 1373, temps coetani amb el de la construcció del temple joanista.

L'interior de la capella, mot ben restaurada, graciosa i esvelta, reté, tot just entrar per la banda de l'evangeli, encastada a la paret, una pica d'aigua beneïda d'uns 35 cm de diàmetre a nivell de l'embocadura per 26 d'alçada i 22 de diàmetre al peu. De forma cilíndrica irregular, el seu fons és decorat amb tres fulles esculpides a la pedra, els angles de les quals s'ajunten en un punt central formant una estrella de tres punts. La seva cara principal presenta un escut triangular curvilini que porta dos pals, representant, també, el casal català, acompanyat per unes arcades gòtiques esculpides que envolten el brocal de la pica. Coincideixen els dos pals de l'escut amb l'emblema usat pel rei Joan I, el caçador, entre 1387 i 1396, temps que la capella fou bastida.

No deixa de ser curiosa la troballa dels escuts de Sant Joan amb els dos pals esmentats per quan, anteriorment, Pere III, el Cerimoniós, per privilegi del 4 de juliol de 1345, manuscrit 96 de la nova Sèrie de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, fol. 15, ens parla d'una concessió reial de maces per als consellers de Barcelona, en el qual els autoritza per a poder representar-hi els escuts reials, i fixa i delimita definitivament el senyal comtal concretant que ha d'ésser de quatre pals, posant fi a la disbauxa de ser representat amb 2, 3, i 5 pals, segons el personal sentir de dibuixants i escriptors.

L'origen dels quatre pals, que no barres, ha portat riuades de tinta, parers afrontats, dictàmens i opinions totalment espifiats, i la utilització de fantasioses llegendes i fins i tot el capgirament de la història. Les teories per tal d'explicar com s'ha format l'escut llistat són molt diverses, des de la que reconeix un origen eclesiàstic als pals de gules, la de l'origen del rei franc amb la mà sanguinolenta i la que prové dels àrabs aclarint que fugien en veure la combinació dels dos colors.

De fet, en heràldica, el pal té un simbolisme, com molts una mica esotèric, i sembla significar el senyal de domini en un territori, circumstància que ha gaudit d'un més gran crèdit i, en conseqüència, dos, tres o quatre bastons indiquen que el posseïdor de l'escut senyoreja sobre dos, tres o quatre territoris, teoria que troba bastants coincidències entre el nombre de pals i comtats o regnes sobre els quals exercien domini. La realitat és que podem treure proves definitives i en abundància, gràcies a les fonts documentals de l'Edat Mitjana, de quina manera els comtes-reis consideraven les armes que ens ocupen.

Clars i específics testimoniatges recollits en documentacions dels registres i pergamins de la Cancelleria Reial custodiats al ric patrimoni de l'anomenat Arxiu de la Corona d'Aragó donen fe de la qüestió.

Si sortim de la capella hospitalera, es veu, al fons, mirant de front la Casa de la Vila, a la dreta, la Basílica de Santa Maria. Hi condueix un estret carrer que porta el nom del temple. Abans, però, d'entrar al carreró, a la cantonada de la plaça de la Vila amb el carrer de la Cort, a l'alçada de la testa, un grup de quinze rajoles de ceràmica en el qual consta la divisa "LA PLAÇA MÉS CASTELLERA", garantida per un "tres de vuit" carregat, ens mostra, entre pàmpols i raïms, un

escut vilatà amb les muralles de color marró, del tot inversemblant, somat d'un escudet d'or, quatre pals de gules, ixent al cap.

- També al cantó de la Casa de la Vila amb el carrer de Santa Maria, sota el llarg balcó de la façana, hi figura un plafó de dotze rajoles amb una orla florejada de ceràmica indicant el nom: "PLAÇA DE LA VILA". A la destra del conjunt l'adarga de la vila: escut quadrilong francès, dues torres en abisme, unides per una petita muralla amb porta, sobremuntades per un escudet comtal timbrat d'una corona reial antiga.

La façana lateral de l'Ajuntament, part important de l'estret carrer, ostenta sobre unes finestres que s'obren al mur, a l'altura de la seva planta baixa, dos escuts dels més antics de la vila porten els quatre pals tradicionals, un timbrat amb corona comtal i formen part de les llandes de les obertures esmentades.

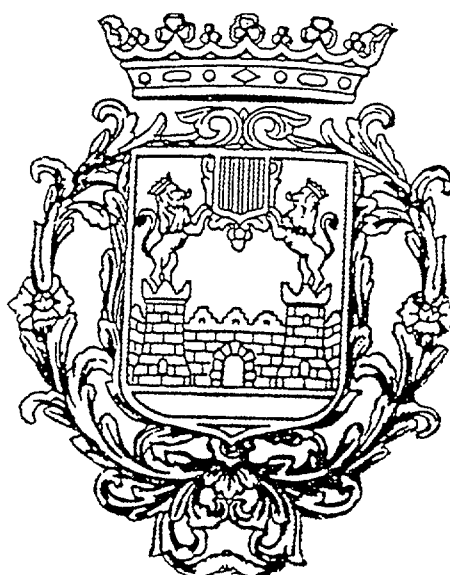
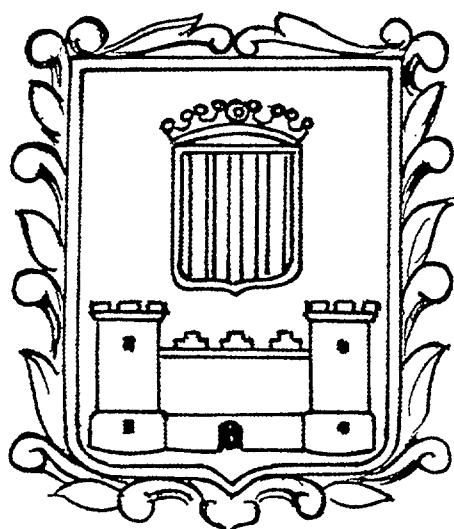
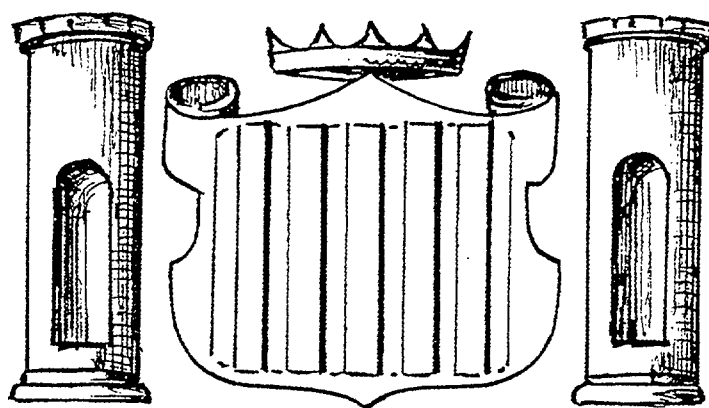
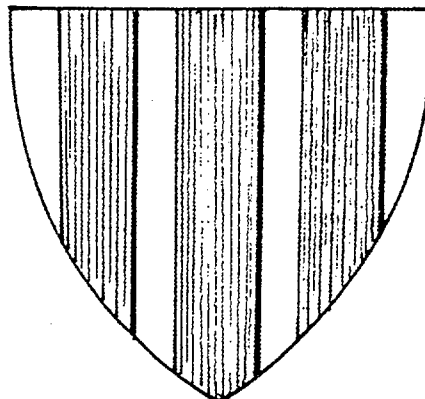
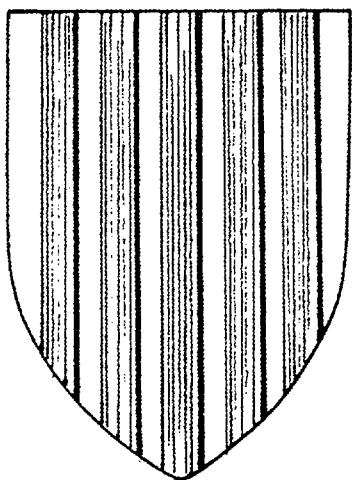
La Basílica de Santa Maria també ens ofereix el present de l'escut reial, al mateix temps que el considerem com el primer que tingué Vilafranca, a la seva façana principal. Al capdamunt del frontispici, auster i elegant, centrat al bell mig sobre la gran portalada flanquejada per dues torres bessones, encastrat a la paret, ressalta una gran adarga amb els quatre pals buidats a la pedra. Del tipus quadrilong (l'escut que té forma de rectangle amb una punta al peu), anomenat també "escut modern", és timbrat per una corona reial antiga i adornat per llambrequins que cauen pels costats. És sostingut per dos petits lleons coronats, "lleoparts leonats", en heràldica, és a dir, en posició rampant, el cap mirant de cara.

Segons Pierre Lavedan, en *L'architecture gothique en Catalogne, Valence et Baléares*, París 1935, p. 118, la portalada principal del temple vilatà es va iniciar en una quarta fase de construcció de l'església. Tot i que no s'havia acabat fou consagrada el 29 d'agost del 1484, amb presència del patriarca d'Alexandria i arquebisbe de Tarragona, Pere d'Urrea, segons en una làpida al costat de la porta lateral, correspon a l'epístola. Creiem, doncs, que per aquell temps l'escut de la façana ja formava part de la basílica, i els seus lleons, qui sap si podrien ser l'inici d'incloure el rei dels animals heràldics als posteriors escuts vilafranquins.

Situada en un lloc d'honor, la Basílica de Santa Maria, entre el Palau dels Babau, cavallers, i l'antic Palau Reial, avui Museu de Vilafranca, sembla presidir com a privilegi la plaça de Jaume I, rovell d'ou de la vila. No ens estendrem en la seva construcció, altres amb molt encert ja ho han fet, però sí hem de fer esment del vitrall central del seu absis. Aquesta vidriera, junt amb les altres sis i que componen l'absida foren encarregades pel mecenes vilafranquí Ramon Pujol i Güell i es varen començar a col·locar l'any 1959.

La central fou dissenyada per l'artista local i pintor Pau Boada, qui al peu de tot l'emplomat va projectar l'escut vilatà. Efectivament, la part inferior del vitrall presenta sostingut per dos àngels tinents l'escut, que ostenta en camper d'atzur una muralla torrejada d'or, porta oberta, sobremuntada d'un escudet d'or, quatre pals de gules.

A sota l'escut figura un cep, amb els seus pàmpols i raïms, molt propis del Penedès, i sobre tota una escena que representa el naixement de la Verge assistida per servents, amb Santa Anna

Evolució dels escuts heràldics de Vilafranca del Penedès.

al llit; cel, astres, sol i lluna li fan companyia. Tot d'un cromatisme viu i brillant, ressaltat per la qualitat del vidre importat d'Alemanya.

La cripta de Santa Maria, situada sota el presbiteri, anomenada antigament "capella fonda", conté l'escut heràldic del bisbe Josep Torras i Bages. Nascut a les Cabanyes, vora Vilafranca, el 1846, ordenat sacerdot el 1871 a Girona, assolí la llicenciatura en teologia al seminari de València el 1876 i fou nomenat bisbe de Vic el 1899.

El camper de l'adarga bisbal presenta dues torres que hem d'aclarir que no tenen res a veure amb les armes que porta la vila, les torres són pròpies del cognom Torres, tan sols la similitud és el motiu d'incloure aquesta nota. La curiositat de la magnífica representació de l'escut del bisbe, timbrat del capell, amb les corresponents borles i cordons, és que l'encastat on és situat el timbra un escut comtal de tipus caironat, amb els típics quatre pals.

Pals del casal català que es reproduïen també a la part oposada de la cripta, en un altre escut, també encastat a la paret, forma caironada, igual que l'anterior, emmarcat al capdamunt d'una ofrena dels administradors de Sant Fèlix de l'any 1955, remembrant els privilegis concedits al temple com a Basilica Menor el 7 de gener de 1920.

També, a títol de curiositat, fem constar que la paret central d'una de les obertures lateral del temple presenta un vitrall emplomat en el qual figura un castell de tipus heràldic, i una altra de les obertures, de les mateixes característiques, porta una torre; ens preguntem si aquesta vol recordar l'anomenada Torre Dela, focus inicial de l'hàbitat vilafranquí.

Per davant de la basílica, a l'altra banda de l'esmentada plaça del rei Jaume I, s'alça l'antic Palau Reial, avui Museu de Vilafranca. També conserva i custòdia les armes vilafranquines. Just entrant, baixats tres graons, a la dreta sobre una llinda que indica el Museu del Vi, dependència coneguda com una llinda que indica el Museu del Vi, dependència coneguda com una de les més importants dedicades a l'art de la viticultura i els seus derivats, hi figura un escut de la vila penjat a la paret. Fet de fusta ens mostra la muralla torrejada, porta oberta i l'escudet sobremuntat, amb els quatre pals, timbrat de corona reial antiga. El conjunt és encartutxat per fulles i volutes que envolten d'adarga. Al peu hi ha un cap d'àngel amb unes petites ales. Tot tallat a la fusta, una mica carregat.

El pati del Museu també guarda, adherit al mur de llevant, un altre escut vilatà. De forma quasi quadrada, punxegut al mig del capdavant, de pedra, timbrat per corona reial, presenta la muralla amb dues torres per banda, aquestes amb la singularitat de portes obertes, així com la corresponent a la muralla, en la seva part central. L'escudet comtal és col·locat al mig del cap de l'escut. Unes fulles als laterals embelleixen una mica l'austeritat de la peça, que resta quelcom maltractada pel sol i la serena.

Si seguim l'enfilall de cases del costat de la façana principal del Museu, en direcció a la plaça de l'Oli, trobem l'antiga capella dels Dolors. Al seu costat hi ha un estret i llòbreg corraló tancat per una artística porta reixada de ferro, al capdamunt de la qual una llinda de pedra d'extraordinàries dimensions uneix les dues parets laterals del call, una mica fosc i tenebrós. El travessar

exhibeix un escut esculpit amb els quatre pals entre dues torres d'una bellesa original, que afloren i ressalten del pla de la pedra. D'estil renaixentista, amb volutes laterals, constituït per corbes entrants i sortints, simètriques respecte a l'eix central vertical de l'escut, molt semblant al tipus codiforme polonès, acaba en punta al mig totalment destruït per les inclemències del temps. És de suposar-li una corona comtal. Les torres que l'acompanyen apareixen esveltes i de forma cilíndrica, amb portes buidades a la pedra i merlets quadrats. És l'únic escut de la vila que trobem acompanyat de les torres, veritablement captivador pel seu conjunt i originalitat.

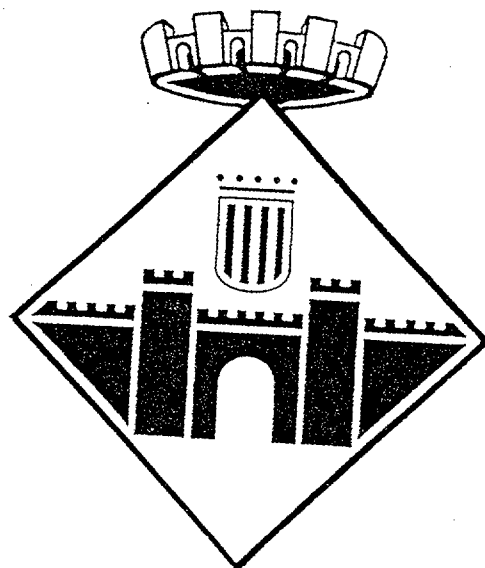
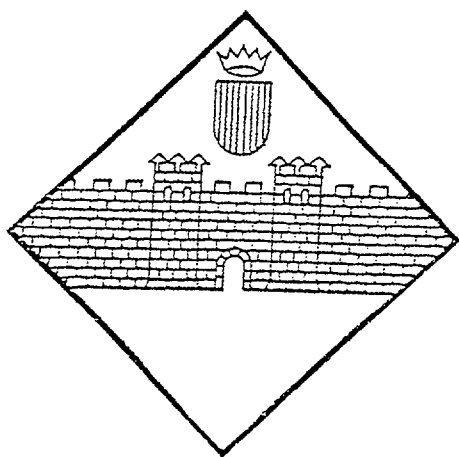
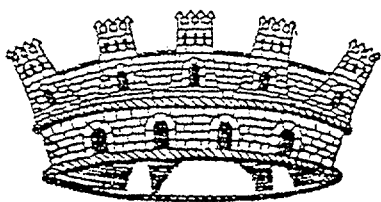
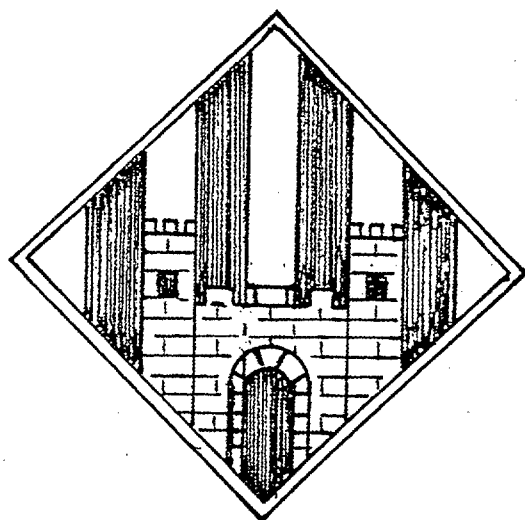
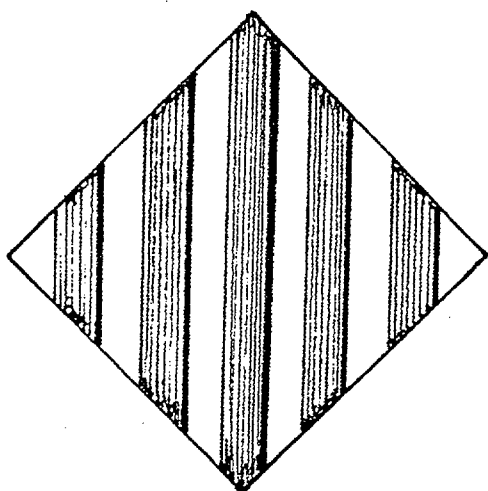
Al final d'aquest seguit de cases, ja passat el carrer del Marquès d'Alfarràs, antic "dels jueus", hi ha el "Col·legi de Sant Ramon". La institució, dedicada a l'ensenyament, és ubicada a l'antic Palau del Marquès, situat a l'extrem de la plaça de Jaume I, començament del carrer de Ferran i angle amb la plaça de l'Oli, oposat al que ocupa la Basílica de Santa Maria.

Sobre la porta principal d'entrada al palau marquesal es fa palès l'escut nobiliari concedit el 1702 per Felip V d'Espanya a Pere de Ribes-Vallgornera i de Boixadors, I Marquès d'Alfarràs. Al costat de l'accés esmentat, del tipus triangular curvilini, típica forma catalana, de pedra i grans dimensions hi ha, també, l'adarga del bisbe Morgades.

Josep Morgades i Gili, nascut a Vilafranca del Penedès el 1826, fou un destacat eclesiàstic. Estudià al seminari de Barcelona i es doctorà en teologia i en dret canònic a València. Canonge de la seu barcelonina i rector del seminari, convertí aquest en hospital quan el còlera envaï la ciutat per dues vegades. Fundà l'asil del Bon Consell i obradors per a noies en les Escoles Dominicals. Intervingué en edicions religioses i creà escola literària entre seminaristes, i introduí a la diòcesi les "Germanetes dels pobres". Bisbe de Vic del 1882 al 1899, fundà el seu Museu Episcopal el 1899, i es negà a accedir a l'arquebisbat de Burgos el 1893. Restaurà el bisbat de Solsona el 1895 i promogué les reconstruccions dels monestir de Sant Joan de les Abadesses, de l'Estany, de Montgrony i de Lluçà, encara que la seva tasca més important fou la del monestir de Ripoll el 1892. Nomenat bisbe de Barcelona el 1899 per petició dels parlamentaris barcelonins, dugué a terme una obra pastoral i de govern encomiable en delicats afers i problemes catòlics, i predicà en la pròpia llengua catalana, la qual cosa li ocasionà controvèrsies al Parlament i al Senat, del qual fou membre el 1899, així com de l'Acadèmia de la Història.

Aquesta breu semblança del bisbe creiem és justificada perquè el prelat demostrà sempre una especial estimació per la seva vila nadiua, com ho demostra el fet de posar al seu escut les armes del lloc on va venir al món, entre altres coses. Efectivament, l'escut del bisbe presenta: partit en perla, primer d'or, un cor de gules; segon, en camper d'argent, sembrat de cues d'ermini de sable, ressaltant l'anagrama M A, també d'argent; i tercer, camper d'atzur, dues torres, unides per una muralla oberta, al peu les lletres majúscules S.C.V.V.F.C. Sobremuntat un escudet d'or, quatre pals de gules: bordura d'argent amb el lema "DEUS MEUS VOLVI ET LEGEM TUAN IN MEDIO CORDIS MEI". Aquest tercer camper són les armes vilafranquines, sense lleons sostenint l'escudet central.

Hem d'aclarir que la pedra on figura l'escut no porta les esmalts referenciats, sí, en canvi, el que es troba a la capella onzena de la planta de la Catedral de Barcelona, dedicada a Santa Agnès, actual de la Verge de Montserrat, a l'ala que dona al carrer dels Comtes de Barcelona, situat

Els escuts heràldics caïronats de Vilafranca del Penedès.

“en el guardapolvo del retablo”, segons consta en l’obra *Heràldica de la Catedral de Barcelona*, de Ramon Piñol i Andreu, 1948, p. 205, que fou “Capitular-Custodio en 1882 y luego obispo de Vich y Barcelona”.

L’escut bisbal és timbrat per un capell amb cordons i sis borles, en tres ordres (1, 2 i 3), com correspon a la dignitat ostentada, que de veure el seu color hauria de ser verd, el sinople heràldic. Acompanya l’adarga una tiara de bisbe i un bàcul acoblat en pal al seu darrere.

L’edifici, avui col·legi, fou propietat del Baró de Rocafort i Espuny, després passà al marquès. El 1796 era de la família Desvalls i de Ribes, marquesos de Llupià i de Poal. Aquest arranjà la façana, ara d’estil neoclàssic. Al juliol de 1889 el palau fou adquirit pel beat Pere Josep Manyanet i Vives, per tal de fer-hi un centre d’estudis, i donà els diners, però, el bisbe Josep Morgades i Gili, per la qual cosa la Congregació de Fills de la Sagrada Família, de la qual fou fundador el pare Manyanet el 1870, agraïda pel suport econòmic del bisbe, col·locà el seu escut a la façana.

La popular “Carnisseria” de la vila, situada a la plaça de l’Oli, cantonada plaça Vall del Castell, al capdamunt de les seves dues portes d’entrada, ostenta l’escut vilatà. Les enreixades obertures de pas mostren en la part superior, fixades als murs de l’edifici, els bastiments que suporten un escut de ferro cadascuna, policromats de forma coincident amb el de la Font del Carme. Al peu, afegit, la data de la seva construcció, l’any 1882.

A iniciativa d’Enric Regull i Artur Oller, el 21 d’agost del 1912 es comença a constituir l’entitat “Beneficència Vilafranquesa”, que es consolidà anys després amb l’ajuda de molts veïns de la vila, tot bastint un edifici per oferir uns serveis d’acolliment i assistència als més necessitats.

D’aquesta institució procedeix l’escut que ara ornamenta la porta principal d’entrada a la “Llar dels Jubilats” del carrer de Peguera. L’adarga es presenta gairebé igual que la del pati del Museu, definida anteriorment. Porta, però, a més, una cinta al peu de la muralla que conté les lletres majúscules S.C.V.V.F.P. Acompanyen l’escut unes branques de llorer pels seus costats que s’uneixen al peu, és encartutxat per un plafó amb volutes que l’envolten, amb una clòtxina al capdamunt, tot de pedra.

Molt possiblement, guardats com a joiells, dins la nostra vila, trobaríem més escuts en pedra, ferro, fusta i ceràmica, fins i tot pintats sobre vidre i pergami, sense oblidar, per la seva importància i valor, les maces d’argent de l’Ajuntament, de les quals parlarem més endavant.

També publicacions de tota mena ostenten l’escut vilatà en versions distintes i tergiversades del correcte modern, o de l’ancestral i antic.

Un d’aquests escuts representatius de la vila que no figura a cap llinda, façana o porta reixada és el registrat a la col·lecció *Heràldica y genealogía*, obra publicada en quatre volums per Nueva Lente, S.A., dirigida i editada per Miguel J. Goñi, Madrid 1988, en la qual, al volum II, p. 296, a tot color, consta l’adarga vilafranquina. En format de tipus quadrilong ibèric, en camper d’argent, muralla torrejada d’atzur, porta de sable i finestres obertes, ostenta, somat a cada torre

un lleó de gules, que subjecta, també cadascun, somat a la torre respectiva, l'escudet comtal. És a dir, la major part dels escuts vilatans presenten un escudet al mig, situat al cap del camper, sostingut pels dos lleons afrontats. Aquest, però, en porta dos, no un de sol, somats a cadascuna de les torres, subjectats i inclinats, a més, per cadascun dels lleons, també afrontats. Pensem que el fet d'adjudicar dos escudets comtals a l'escut vilatà és una manca evident d'informació.

Altres publicacions actuals, clarament no posades al dia, segueixen imprimint l'escut vilafranquí amb els lleons coronats d'or, armats de gules, linguats, etc. La realitat hauria de ser una altra.

ESCUTS A LES MONEDES

Com altres viles i ciutats, Vilafranca també encunyà moneda, que, com deia el cavaller De Jaucourt en la seva *Encyclopédie*, duu el “signe que representa el valor, la mesura de tots els valors d'ús, i és donada com a preu de totes les coses”.

En els seus orígens, el diner no estava com avui sota el control estatal, i la seva producció no era competència oficial, la valoració i transacció del diner era completament lliure, però l'afany de riqueses de tostemps ha rosegat l'ànima humana, i d'aquí la intervenció en la seva forja per part dels estats i l'exclusivitat d'emetre moneda seguint unes normes molt variants, imprecises i diverses segons governants i països.

En un decret de 1472, fet pel senat venecià, s'afirmava que “els diners dels nostres dominis són els nervis o, millor encara, l'ànima d'aquesta república” (citació a *Money and banking in medieval and renaissance Venice*, I, p. XIII, per F.C. Lanc i R.C. Muller, 1985).

Per tant, la importància de les modestes monedes emeses en temps antic és reconeguda pels estaments que s'adonen de la gran transcendència en la vida quotidiana, econòmica i social dels nostres avantpassats, que arriba, i segueix la influència, fins als nostres dies, i suposem que per molt de temps marcarà l'esdevenidor administratiu, ordenació sistemàtica de la riquesa pecuniària i de finances modernes.

Els símbols i atributs gravats damunt de les monedes han variat molt a través del temps, i han servit per a caracteritzar-les, per a determinar-les i molt sovint per a donar-los nom.

Ens interessa particularment, no el valuós conglomerat de l'instrument monetari menut i la seva cabdal importància, sinó una petita part concretada en unes monedes que porten el senyal heràldic de la vila.

Aquestes monedes amb un dels primitius escuts vilatans, precisament per ser un cas aïllat i original dins l'important i definitiu món del disseny de les pellofes registrades a la nostra vila, que normalment s'emeten amb un embotit representant dos ulls, atributs de Santa Llúcia, patrona de la Rvda. Comunitat de Sta. Maria, amb dates de l'any i el seu valor, tenen per a nosaltres, dedicats al senyal heràldic vilatà, una primordial atenció.

Distingim les esmentades monedes de les clàssiques pellofes, generalment de llautó, marcades d'una sola cara, amb lletres i símbols d'identificació i marques de valor (en sous i diners) de circulació limitada al municipi emissor i la seva contrada, similar a la pellofa eclesiàstica, a vegades difícil de distingir, que duïen freqüentment l'escut o senyal del lloc d'emissió.

Una de les monedes en qüestió és relacionada a *La moneda catalana local (s. XIII-XVIII)*, de M. Crusafont i Sabater, p. 452-453, obra editada per la Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, Diputació de Barcelona, 1990.

Desconeixem si Vilafranca tingué moneda menuda local des d'una data precisa, però sí que l'any 1482 s'obre una etapa diferent i una clara indicació que anteriorment aquest any existia moneda precedent.

Possiblement, a finals del s. XIV Vilafranca emetés, amb autorització o sense, menuts o pugeses (quarta part del diner del billó, el qual, entorn dels 0'30 grams d'argent, era d'un valor molt minso) per facilitar els petits canvis de la vila.

Pere Mas i Parera, a *Vilafranca del Penedès*, Editorial Barcino, 1932, p. 161, ens diu que "el 1390 les monedes de la vila eren administrades pels jurats, el clavari per altres persones", i cita *El Llibre Verd*, 11, tot apuntant que es pot constatar l'encunyació de moneda de forma ininterrompuda fins al 1645, coincidint amb l'anomenada Guerra dels Segadors, i les seves greus conseqüències monetàries que varen representar un factor de dissuasió pel que fa a les produccions pecuniàries locals per a la majoria dels tallers de fabricació.

Aquesta moneda amb senyal heràldic que comentem no porta data d'encunyació, però hem de creure que pot ser emesa entre 1482 i 1492, perquè, el 7 de maig de 1482, l'infant Enric, lloc-tinent a Catalunya per Ferran II, concedí, a petició del jurats i prohoms de la vila, a fi de procurar remei a la manca de canvi petit "fer senyals de coure, que quiscun valegue un diner, en lochs de moneda menuda, fins en quantitat de L.XX lliures", llicència d'encunyació escollint metall de fabricació.

No sabem si va tenir lloc l'esmentada encunyació perquè el mateix infant Enric, el 29 de maig del 1492, concedia nova llicència per a fer el tiratge fins a la suma de 50 lliures, de menuts del metall que volguessin, amb el senyal o armes de la vila, assegurant-los i nomenant persona per a canviar-les en moneda corrent (*Les monedes catalanes*, vol. II, Barcelona 1909, p. 335, d'en J. Botet i Sisó).

Possiblement aquesta emissió local es dugué a terme en precàries condicions i en poca quantitat, pel fet que Antic Roca, en el seu registre de l'any 1554, no relaciona Vilafranca entre les poblacions catalanes que emetien moneda local.

La manca de moneda divisionària i de poc valor obligà a la necessitat d'autoritzar l'encunyació de moneda real menuda i en poca quantitat, així s'explica que de les poblacions que consta documentalment n'encunyaren, falten, entre altres, Cervera, Palamós, Puigcerdà, Sant Celoni, Sant Feliu de Guíxols, Talarn i Vilafranca del Penedès, com a més importants.

El senyal de coure estudiat, de 23 mm de diàmetre, de forma rodona, porta en una de les cares les armes reials, és a dir, els quatre pals, dins d'un escut triangular curvilini, molt propi de l'època i típicament català, orlat de punts i una altra orla rodona que l'envolta. L'altra dic de nostra atenció presenta un castell de dues torres, porta oberta, sobremuntat d'una peça rodona entre les dues torres.

Una primera orla de punts, una de rodona, i una altra també de punts componen aquesta cara, que no porta cap indicació, ni número ni data. Sí que sabem que és d'aram i ben conservada, segons indica Crusafont Sabater.

Podem dir que la descripció d'aquesta moneda s'acosta al que ens diu Pere Mas en referir-se a uns escuts de pedra existents en un contrafort de muralla del final del carrer de Montserrat en el qual figuren les dues torres i el murallat. Coincideix en el temps que les muralles de la vila, destruïdes en la guerra contra Joan II, eren en total ruïna, i fou després del 1519 que Carles I atorgà a Vilafranca la facultat d'imposar arbitris per cobrir les despeses de les obres de reconstrucció.

Muralla, escuts i monedes que degueren obrar-se a principis del s. XVI, o finals del XV, cronologia prou acostada a les concessions d'emissió monetària que hem comentat abans.

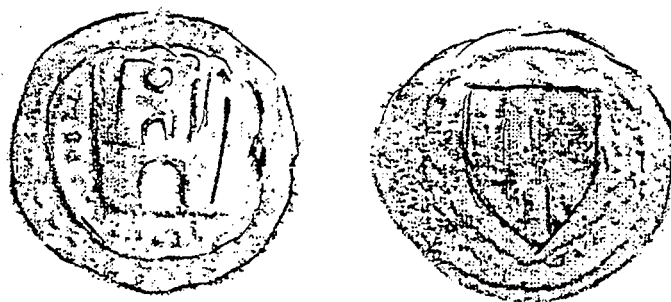
Aquesta mena de dibuix de la muralla entre dues torres ens recorda un dels trossos de l'encerclat vilatà interior, corresponent al carrer de la Parellada, en què la possible ubicació de la Torre Dela jugaria un paper important. Certament pensem que l'esmentada torre no per força hauria de ser una unitat sola, sinó un petit complex de defensa, compost, a més, d'habitatge, quadra i dependències, en clos en un baluard o muralla, a l'estil d'alguna de les masies de la nostra contrada. Documentació fotogràfica ens avala i garanteix una semblança entre les pedres existents, per altra banda, tapades ara per obres recents, que val a dir han estat respectades, sembla que escrupolosament, i els escuts vilatans en els quals encara no s'havia afegit els lleons.

Altres municipis usaren castells al revers de les seves encunyacions, però no tenen res a veure amb el senyal característic de la nostra vila. Monedes de tots els valors de l'època portaven el castell, de Castella, els lleons, de Lleó, altres el carboncle navarrès, i la major part, al revers, una creu patent, és a dir, la que els braços de la qual s'eixamplen a les extremitats, signe i símbol de l'Església, que coronava i autenticava el monarca.

És de suposar que la seca de Vilafranca fou autoritzada per empremtar el seu incipient senyal com les viles d'importància tenien per costum d'encunyar l'emblema local a les seves monedes.

En aquest cas una muralla, acompanyada d'un torre per banda, és a dir, torrejada, no precisament el típic castell, que heràldicament es presenta amb tres torres, la del mig més alta que les altres i que pensem podria representar més aviat un dels palaus vilatans, aquests sí reconeguts com a símbol d'altres poblacions.

Fem un incís per fer constar una curiositat numismàtica que, potser de forma remota, però possible per costum i moda, tingué influència en l'heràldica de la vila. El 1505, autoritzades per Ferran II, foren emeses les monedes reials anomenades "principats", encunyades per les seques de

Emissió de moneda del 1482 (?).

Cinc rals d'argent del 1642.

Cinc sous d'argent del 1642.

Sisè de coure del 1642.

la ciutat de Barcelona i Perpinyà. Són conegudes com a “deu principats”, d’or, pes de 35’10 grams; “doble principat”, d’or, pes de 7 grams, i el mig principat. La curiositat s’estreba que el bust del monarca empremtat en una cara de la moneda porta al seu darrere un petit lleó rampant. El seu revers ostenta les armes de Sicília, Aragó, Nàpols i Hongria. No hi figuren les de Castella. No sabem per què el simbòlic i heràldic lleó s’encunyà precisament al clatell de Ferran, però coincideix en el temps que s’aplicava a molts dels escuts, entre els quals possiblement podríem incloure el vilatà.

Barcelona encunyà “croats” en peces senzilles i dobles amb el bust del monarca fins al 1640, que fou suprimit de la moneda catalana per posar en el seu lloc les armes heràldiques del Principat en múltiples encunyacions de les seques locals, sorgides arran de l’aixecament popular de caràcter secessionista (l’esmentada Guerra dels Segadors o de Separació, entre 1640 i 1652) contra la monarquia de Felip IV de Castella. També obrà peces de cinc rals, imitades per moltes poblacions, entre elles Vilafranca del Penedès.

L’any 1642 s’encunyaren aquests cinc rals. Porten un escut del tipus quadrilong ibèric amb el senyal dels quatre pals i la llegenda

PRINTVS - CAT - ALO

entre cercles de punts i doble orla lineal acompanyant les lletres V-R. Al revers els braços de la creu de Santa Eulàlia trenquen la llegenda

VILL - FRA - NCA - PEN

La creu és cantonada en el primer i quart espai per tres punts. El segon i tercer espai els ocupa la figura d’un anell.

Les peces de cinc sous d’argent, quelcom més petites, portaven tot igual. Més llegibles i no tan usades. Un sisè de coure d’aquell temps, exepcionalment, datat el 1642, ostentava un bust. Al seu revers l’escut reial dels quatre pals carregat sobre una creu. La llegenda clara de

VILAFRANCA PENITEVS

Aquest bust que trobem a les monedes de la vila, pel seu dibuix i la seva indumentària, sembla més del rei Felip que el de Lluís XIII, aspirant al tron del Principat com a Lluís I, comte de Barcelona, que, amb les lletres S darrere i E davant del bust, aparenten indicar la primera i l’última del mot sisè. Aclarim que l’anomenat sisè era una moneda catalana del valor de sis diners, corresponent a un terç de croat.

Dins el sistema d’emissions de la Guerra dels Segadors s’encunyaren en metall de coure a Barcelona i d’altres localitats del Principat, corresponent a un valor de tres diners, el sisè d’argent barceloní emès el 1455. El del segle XVI, d’argent, equivalia al valor de mig croat, i el sisè, d’argent, del segle XVIII, era valorat a un quart de croat. La darrera emissió fou feta el 1652. No tenim constància que en aqueixes emissions fos empremtat l’escut de la vila. Tampoc ens consta en les

emissions dels sous l'adarga vilatana. Aquestes monedes, antigues peces d'or sorgides de la reforma monetària de l'emperador Constantí (s. IV), varen tenir una llarga perduració que es generalitzà a l'època medieval, i reberen noms propis segons llocs d'encunyació.

HERÀLDICA VILATANA AL PAPER VALOR

L'escut de la vila, un dels escuts més atípic, també figura al paper anomenat bitllet, que Vilafranca emeté per cobrir les necessitats del canvi, de circulació interior en el municipi, facilitant relacions i tractes comercials.

Els bitllets s'utilitzaren com a mitjà de pagament fraccionari de poc valor nominal que "reconeix a favor del portador la quantitat de"..., i foren posats en circulació per la incertesa econòmica en temps de la contesa civil dels anys 1936 al 1939.

La Generalitat de Catalunya, per mitjà del seu Departament de Tresoreria, donà curs i autoritzà emissions de bitllets d'ús obligatori a Catalunya l'any 1936, i arran del decret es varen emetre com a moneda divisionària en forma de targes de cartolina per gran quantitat d'ajuntaments que donaren solució al problema monetari de baix valor nominal.

En sessió del 24 de març del 1937, el Consell Municipal de Vilafranca del Penedès acordà fer una emissió de paper moneda amb valors d'una pesseta i de 25 cèntims, per un import total de 50.000 pessetes.

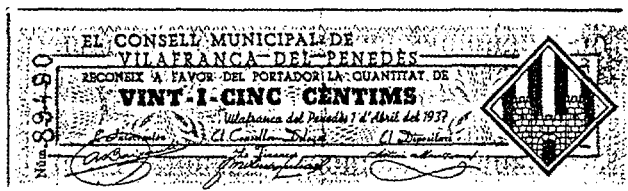
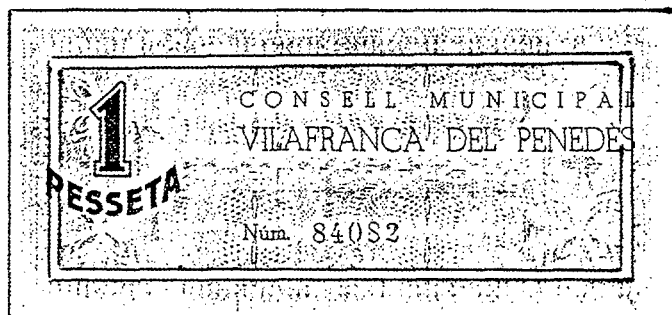
Aquests bitllets, impresos per Indústries Gràfiques Viladot, de Barcelona, datats l'1 d'abril de 1937, porten l'escut de la vila en una sola cara.

Es tracta d'un escut de tipus caironat, amb els quatre pals; ixent del peu una petita muralla torrejada de dues torres, porta i finestres obertes. No porta timbre de cap classe. Imprès amb tinta negra no té el cromatisme que el faria més atractiu, però sí ens sembla molt original.

Les petites cartolines de pesseta i d'un ral, d'una singular forma rectangular, llargues i estretes, resultaren insuficients per cobrir les necessitats de la població, de manera que en sessió municipal del 2 de juny del 1937 s'acordà ampliar el tiratge amb 50.000 pessetes més, realitzat per la mateixa impremta Viladot.

Malgrat aquesta ampliació, la solució no fou satisfactòria i s'acordà una nova emissió per tal d'incrementar la quantitat de moneda fraccionària en 75.000 pessetes més, en sessió del 29 de setembre del 1937.

Les tres emissions són idèntiques en presentació i format, els colors, rosat el valor de pesseta, verdós el de 25 cèntims i la tinta negra. Els dibuixos geomètrics també coincidents. Les cartolines d'igual mida, de 90 x 43 mm la d'una pesseta i de 85 x 26 mm la d'un ral. Les numeracions seguiren un ordre continuat de suma ascendent i l'escut sense variacions.

Emissions en paper moneda de Vilafranca del Penedès, 1937, anvers i revers.

La manca de valors divisionaris més petits obligà, en una altra sessió celebrada el 20 d'octubre del 1937, a acordar, una vegada més, la creació d'una altra emissió amb el novell i únic valor de 10 cèntims per un import de 10.000 pessetes, que, com les altres quantitats, s'ingressà al dipòsit de garantia del Banc del Penedès local.

De format quadrat, 5 x 5 centímetres, els de 10 cèntims també foren impresos per la casa Viladot. Eren d'un marró molt clar, hi figurava el seu import i el nom de l'estament emissor. L'escut de la vila, centrat al bell mig de la peça, caironat i amb les típiques armes vilatanes al revers i l'anvers.

Aquesta emissió també fou ampliada en 10.000 pessetes més, segons acordà el Consistori en sessió del 8 de desembre del 1937, facilitant els canvis i suplint, com hem dit, la moneda de poc valor en circulació, que produí la desaparició i acaparament a causa de la utilització del metall per les indústries de guerra dels anomenats menuts, dels quals hi havia distints imports. En sessió municipal del 20 de juliol del 1938 es prengué l'acord de retirar el paper local, que fou fixat per al 30 de setembre de 1938.

Un escut vilatà més que registrem, que passa al capítol de la història de blasonament, molt poc conegut i original, no repetit enlloc, d'una representació heràldica conseqüent si seguim el desenvolupament de les adargues de la vila, no obstant això, potser oblidat i tot.

NOTA

- (1) Alguns esdeveniments històrics també han deixat la seva petjada sobre l'escut de la façana de la Casa de la Vila que, en un moment que no hem pogut precisar entre el 14 d'abril de 1931 i el 30 d'agost de 1934, va perdre la corona i els lleons que possiblement van ser considerats símbols monàrquics, com ens va fer notar l'amic Pere Ferrando tot observant imatges castelleres. Així a *Món Casteller*, vol. I, p. 446 i 447, trobem dues fotografies castelleres del 1934 on es veu l'escut reformat. La imatge que recollim correspon a una postal, és datada el 30 d'agost del 1935 a "Vilafranca, la plaça més castellera", p. 48. Hem revisat els llibres d'actes de l'Ajuntament republicà a l'Arxiu Històric Comarcal on a la del 16 d'abril de 1931, de presa de possessió dels membres del nou consistori republicà, el segell de tampó és el mateix de les actes anteriors però li ha estat suprimida de forma barroera la corona i els lleons. La desaparició d'aquests elements de l'escut de la façana es porta a terme sense cap acord explícit del plenari municipal, tot i que el 20 de maig del 1931 es delega a la comissió de governació que estudiï la conveniència de confeccionar un nou segell municipal; el 16 de desembre de 1932 s'acorda adaptar oficialment la forma del segell del municipi, sense altra concreció; i el 8 de febrer de 1933 trobem acceptada la proposta de retirar del saló de plens els retrats de personatges borbònics, tot i que es fa constar que s'aprofitaran els marcs posant-hi quadres més adients, i s'acorda igualment ampliar la mesura a emblemes i retrats de la casa consistorial que convingui retirar "per no ajustar-se al moment actual". Posteriorment, el 22 de març del mateix any 1933, es comenta en el plenari la necessitat de treure els retrats de personatges borbònics del despatx de l'alcalde, i a partir d'aquesta data trobem emprat el segell de tampó amb l'escut caironat sobre el fons de les quatre barres. La corona i els lleons devien ser reintegrats a l'escut a partir de febrer del 1939.

*Quatre de vuit dels Nens del Vendrell el 30 d'agost de 1935.
Observeu l'escut de la façana retocat i el nou escut caironat al domàs del mig.*

NISSAGUES D'ALBINYANA

RESUM

Estudiem, en aquest treball, la història d'un grapat de cognoms vinculats al terme d'Albinyana. Uns hi són inclosos per la seva antigor, altres per la nombrosa descendència i alguns per altres raons. Seguim, en general, la importància que tenien al cens del 1824, quan es deien Nin de primer cognom 76 persones (9,68% del total del municipi).

ABSTRACT

This piece of work is devoted to studying the historical background of a handful of surnames with links to the municipality of Albinyana. Some were included due to their age, others due to their many descendants and some due to other reasons. Generally speaking, we are guided by their significance in the 1824 census, when 76 person's first surname was Nin (namely 9.68% of the town's overall population).

EXPLICACIÓ

A començament del segle XIX, al cens del 1824, trobem 76 persones dites Nin de primer cognom (9,68% del total del municipi), 69 Gener (8,91%) i, per ordre decreixent, 55 Caselles, 32 Riambau, 31 Manyer, 29 Miró, 29 Navarro, 27 Rovira, 26 Figueres, 26 Totosaus, 26 Vidal, 20 Mata, 19 Gestí, 19 Arans, 17 Mercader, 17 Soler, 14 Canyelles, 14 Güell, 12 Benach i 12 Papiol. A aquesta vintena hem afegit els Marlès, els Ribes, els Santó (que podem seguir des del seu establiment al terme) i els Sogues (cognom i ara renom de moltes cases del municipi, entre elles la d'un servidors).

HERÀLDICA

No tots els cognoms tenen escut, ni l'escut d'un cognom és el de totes les seves famílies. Als escuts aquí reproduïts s'ha indicat el color usant el sistema tradicional, o sigui: **argent** (platejat): en blanc; **atzur** (blau): ratllat horitzontal; **gules** (vermell): ratllat vertical; **or**: puntejat; **sable** (negre): quadriculat molt fi; **sinople** (verd): ratllat inclinat que va del cantó dretre (dret) del cap al sinistre (esquerre) de la punta.

Els escuts que descrivim són trets d'alguns especialistes: germans García Carraffa, *Diccionario de Genealogía y Heráldica*; Fc. d'A. Ferrer i Vives, *Heráldica catalana*, i l'incansable Poyo i Creixentí.

SIGLES

Al text es fa referència a arxius i lligalls, que són representats així: ACA: Arxiu de la Corona d'Aragó; CSC: Cartulari de Sant Cugat del Vallès; A: Ajuntament; Arc: Ajuntament, registre de cartes; Arx: Arxiu; Av: Ajuntament, varis (conciliacions, eleccions, cartes de pagament, etc); Ant, Ant^a: Antoni, Antònia; c/: carrer; Fc: Francesc; LP: les Peces; parra: parròquia; pnt: present; qº: quòndam, o sigui, difunt; R: rectoria; Racr: R, aniversari de la Confraria del Roser; Rad: R, "actas, apocas, debitoris, procuras..."; Ran: R, aniversaris de misses; Rbot: R, llibre de la Botiga (préstecs de blat); Rbt: R, bateigs; Rcc: "llibreta de los que confessan y combregan..."; Rcf: R, llibreta dels confirmats; Rdf: R, defuncions; Res: R, esponsoris; Rfu: R, fundacions; Rll: R, llevador (o portador) dels censos; Rluz: R, "Luzero de fundaciones" (misses fundades); Rt: R, testaments; Rta: R, "Taula de las llibretas"; Rv: R, papers varis o dispersos; sic: així mateix, textualment; s/n: sense número (al carrer); ?: cosa dubtosa; !: cosa sorprenent.

ARANS

Aquest cognom pot ser d'origen ibèric o basc: Aran = "vall", o bé Arantz = "espina", "arç". No és a Albinyana en cap dels fogatges dels segles XIV al XVI. Apareix documentat per primera vegada el 1624 (Rv), en llatí, com a testimoni: "Testes sunt... Franciscus Arans cultor dicti loci...". El 1636 (Res) es casa un Fc. Arans amb una vídua dita Maria Bassa. Va sortint en diferents llocs i prenent diversos renoms; així, el 1769 (Rbot) surt "Joseph Arans Esquerrà"; el 1774 (Rv) "...la casa de Isidro Arans dit Benet..." i el 1880 (Racr) "Arans dit Pau Benet". Al cens del 1824 els Arans s'estan a les cases dites Pau Benet, Benet i Esquerrà, totes d'Alb; i al del 1895 a cal Joan del Pau Benet, Benet, Isidre del Benet, Serafi i Pau Benet, d'Alb.

El renom Benet –i els seus derivats– nasqué a mitjan segle XVII quan Benet Arans, de la Bisbal, fill d'Arnau i Beneta, es casà a Alb el 1667 (Res) amb Cecília Canyís.

Al llibre d'*Òbits* de la rectoria trobem, el 24/1/1815, aquesta anotació: "...se han celebrat quatre oficis per enterro y novena per Joseph Arans micalet lo que se creu esser mort, fill de Joseph Arans y de Theresa Romeu, difunts... y lo die 25 se li han celebrat dos de Cap de Any ab dos sacerdots y lo Hermitá. Se ha satisfet de lo que tenia guafiat dit Joseph Arans de soldada en la Casa dita Gordey de la Parra, de la Bisbal, y lo sobrant se li han dit missas resadas..."

Arans és el nom d'un llogarret d'Ordino, a Andorra.

No n'hem trobat escut als llibres d'heràldica.

BENACH

Cognom –derivat potser de “bé hages” o “tinguis sort”– que trobem documentat per primera vegada a Alb el 1815 (Rcc) amb la grafia “Banach”, que és la que més sovinteja.

Els Benach procedien de Pont d'Armentera, i el primer a Alb fou Joseph Benach Balanyà, que al cens del 1824 tenia ja 80 anys i feia de captaire; la casa dita llavors **can Benach** era al c/ de les Quintanes; a mitjan segle XIX (Racr) trobem els Benach al c/ Nou, i encara el 1882 (Rcc). Un fill d'aquest Josep Benach passa a una casa que rebé el renom d'**Hereu Benach**. També en deriven cal Benacó i cal Ton del Benach.

L'any 1846 (Rdf) “...los mossos de la Escuadra prengueren a Juan Benach, natural y habitant en Alb... cuan foren en las inmediaciones de Vallirana... fou precis fer us de las armas... y fou mort allí mateix.” Aquesta notícia aparegué al *Diario de Barcelona* el 21/4/1846.

Al cens del 1895 el cognom surt a cal Ton del Benach i a cal Baró, a Alb.

Escut: faixat d'or i sable (negre).

CANYELLES

Diuen els entesos que aquest cognom prové de “canyella”, o sigui, l'escorça aromàtica del canyeller.

Al terme d'Alb consta ja al fogatge del 1497; és a 3 cases al del 1515: un Joan i dos Bartomeus (un d'ells batlle i l'altre jurat); al del 1553 ja ocupa 5 focs: Antoni, Bartomeu, Fc., Miquel i Pere.

Des d'antic estigueren vinculats al mas del Quadrell, en plena zona de muntanya; així, el 1562 (Rv), en donar els límits de l'Axermada del Capellà, diu: “...a solhixent... part ab lo torrent que discorre del mas de Canyelles al Vendrell...” El 1622 (Res), al primer desposori anotat a Alb, es casen “Pera” Gener i “Paula Canyellas”.

La família es va escampant i en els papers surt documentada aquesta diversitat: el 1643 (Res), com a testimoni d'unes noces, hi ha “Joan Canyelles de la casa de baix”; el 1664 (Res) es casa una filla de Joan Canyelles, pagès, “dit de la plassa”; i el 1696 (Arx Navarro) llegim: “...lo torrent que va del mas den Canyelles al Vendrell...”

Durant el segle següent cal fer més distincions: el 1713 (Rll), “Joan Canyellas de baix”; el 1718 (Rbot), “Joseph Canyellas de la masia”; el 1760 (Rbot), “Joan Canyellas de las Fontanellas”; el 1774 (Rv), “la casa de Ramon Canyellas dita la casa del Quadrell”; el 1780 (Rbot), “Joseph Canyellas del camí de Bonastre”, i el 1791 (Rbot), “Barthomeu Canyellas Grahuetas”.

El 1815 (Rcc) hi ha “Canyellas texidor”, “Canyellas carboné”, “Canyellas fontanellas” i “Canyellas Quadrell”, i el 1816 (Rbot) surt “Rosa Cañellas dita Isac”. Al cens del 1824 trobem els Canyelles com a caps de casa a ca l'Isac, cal Ramon del Quadrell, cal Faló del Quadrell i al Mas Quadrell. Al cens del 1895 són a cal Xic del Quadrell, ca l'Hereu Ramon del Volteró, cal Voltero, cal Joan del Peret de l'Isac, cal Bejarano, cal Faló, cal Peret de l'Isac, cal Volteró, masia de Fontanilles, totes del nucli d'Alb; i cal Quadrell, a LP.

El nom de Quadrell, tan lligat als Canyelles des de l'antigor, designa, alhora, una masia, una partida, un bosc, una riera, un barranc, un pla i una font. Tot plegat és a la banda muntanyosa d'Alb, tocant amb el terme de la Bisbal. La masia surt esmentada el 1707 (Res): “...vobis Reymundo Canyelles successori honorum qº Francisci Canys dicti del Codrell...” Al pati d'aquesta masia, el 1838 (Rdf), durant la 1ª guerra carlina, “fou fosellat per las tropas de la columna del general Gurrea Agustí Rioner... de 26 anys... marit de Mariagna Canyellas...” El barranc del Quadrell, dit també del Collet, neix al pla del Quadrell i baixa pels voltants del cementiri d'Alb. A la partida del Quadrell (Arx Juanita, 1953) se li dona una extensió de 87 ha 47 a i 63 ca; consta que hi ha “una casa de campo” i que llinda al N amb terres de Josep Papiol, conegut per Gorday, de la Bisbal.

La paraula “quadra” equival a “estable”, lloc cobert que serveix per a estada del bestiar, i el mot “quadró” significa “tros de terra d'un conreu determinat, de forma aproximadament quadrada”. Així, de “quadra”, o bé de “quadró”, derivaria l'actual Quadrell.

Diu Abadal que, com a topònim, apareix Canelles el 878; afegeix que se'l troba al municipi de Fígols (a 30 km de la Seu d'Urgell), al de Navata (Alt Empordà) i al de Mont-ras (a l'est de Girona).

El *Diccionari Català-Valencià-Balear* dona aquest llinatge com existent a Barcelona, Berga, Baix Penedès, Corbera, Reus, Valls i Mallorca.

El seu escut representa: en camp de plata, tres canyes de sinople (verd) premudes per una mà dreta, sense braç, del seu color natural.

CASELLES

Aquest cognom és documentat per primera vegada a Alb el 1630 (Res), als esposoris de Magdalena, filla de Pere Caselles, del lloc de LP. Durant aquest segle i el següent el cognom –escrit també Casellas– s'escampa i es creen renoms per a distingir les famílies; així, el 1751 (Rbot), “Maria Casellas, dita la Reina”; el 1774 (Rv), “...la Casa del Rey dit Casellas”; el 1782 (Rbot), “Joan Caselles dit Grill”. El 1815 (Rcc) hi ha “Casellas Magí”, “Casellas Rei”, “Casellas Oficina” (vol dir fassina, o fàbrica de licors destil·lats), “Casellas del Torrent” i “Casellas Paulet”; el 1816 (Rluz) trobem “Casa Casellas de las Pessas avuy Mercader” i “Joan Casellas de Alb dit de la Canal...”

Al cens del 1824 trobem Caselles com a caps de casa a cal Bartomeu Caselles, cal Pau de

la Canal, can Bella, cal Rei i Casa Fontanellas, tots del nucli d'Alb, i, al de LP, cal Josep del Paulet, cal Paulet, cal Josep Caselles, cal Contench i cal Grill.

Al segle XIX augmenta la dispersió: el 1852 (Rbot), Jph Casellas fuster; el 1883 (Rv), Jaume Casellas Guineu i Valentí Po Pere Casellas; el 1877 (Rv), Maria Casellas Po del Paulet i Gabriel Casellas del Magí. A mitjan segle (Racr), al c/ del Pou, de LP, hi viu Mercader dit cal Casellas, i el 1900 (Arc) trobem un Joan Caselles Vidal, dit Nicolau, al c/ de Bonastre.

Al cens del 1895 els Caselles són a cal Miquel del Magí, cal Nicolau, cal Pau de la Canal, ca l'Esquelló, cal Fuster, cal Magí, cal Pere de la Rosa, ca l'Estanquer, cal Joan del Magí, cal Baldiret, cal Guineu, cal Marino i cal Gabriel del Magí, tots d'Alb; i cal Valentí del Pou, cal Timbaler, cal Ferrer, cal Peret del Valentí i cal Valentí, a LP.

Segons Moll, el cognom prové del llatí *caselles*, equivalent a "casetes", "cases petites". També ens diu aquest autor que el llinatge existeix, entre altres llocs, a Alb, Barcelona, Berga, Esparreguera, Tarragona, etc. És també el nom d'un poblet agregat al municipi d'Esponellà i d'un caseriu del terme de Fonollosa (Bages).

El seu escut representa una casa de plata sobre fons d'atzur (blau); el buit de la porta i les finestres són també de color blau.

Van adquirir renom Josep Caselles Juncosa, de LP, nascut el 3/10/1862, fill de Valentí i Maria, de cal Paulet. Es casà amb Dolors Jané Colet el 1888 i morí el 1920. Fou primer timbal de la colla de grallers Els Perets, de Sant Vicenç de Calders, que el 1885 guanyà el primer concurs de gralles de la història, convocat a Valls.

I, sobretot, Josep Caselles Batet, notable fabricant de gralles, nascut possiblement a cal Fuster, al c/ de l'Església d'Alb, el 8/1/1842, fill de Josep i Magina. De ben jove va treballar a Vilanova, on es traslladà quan tenia 16 anys; el 1862 es casà amb Josepa Borrell, del Vendrell, i el 1896 amb Rosa Pla. Fuster d'ofici i músic d'afecció, construí gralles amb el segell "J. Casellas - Vilanova", amb una noia amb positura de dansa. Perfeccionà les antigues gralles amb encertades innovacions. Es dedicà a la política i es traslladà a Barcelona, on morí el 2/8/1916 i hi fou enterrat. (Dóna àmplies referències d'aquest personatge l'amic i historiador Xavier Orriols i Sendra a *Revista d'Etnologia de Catalunya*, el núm. 3, de juliol del 1993.)

FIGUERES

Aquest cognom apareix lligat al terme el 1209. Amb data de 29 de març d'aquell any es transcriu al CSC una sentència donada en una causa existent entre el monestir vallesà i un camarlenc de Manresa; el cambrer reclamava al cenobi "com a homes propis de l'església de Manresa a Bernat Figueres (Bernardum Figueram, diu) i els seus germans, que habitaven a Alb. El camarlenc sostenia que dits homes i llurs fills devien habitar a la vall Lunestam, cosa que ells negaven..."

Els Figueres, però, desapareixen del terme, i no els trobem a cap dels fogatges del 1497, del 1515, ni al capbreu del 1562.

A mitjan segle XVII es casen Jaume Figueres, de LP, i Paula, del mateix lloc. Un seu fill, Josep, es desposa el 1704 amb Emília Francesch, de Bellvei. A partir d'aquest segueixen cinc generacions on el cap de casa manté el nom de fons de Josep, fins al 1882, quan neix Antoni Figueres Roviroso.

Altres Figueres arriben al terme en la persona de Gabriel, pastor de la Bisbal, dit Guineu, que es casa amb Margarida Canyís. El seu fill Jaume crea el nom cal Jaumet del Guineu, i, a finals del segle XIX, cal Vicenç del Figueras.

Els Figueres s'escampen pel terme. Antigament ocupaven "el molí dit d'en Figueres" i després "molí del Blanquillo". El 1761 (Rbot) llegim "Jph Figueres fill de la Teresó", el 1764 (Rbot) "Andreu Figueres Masové del Mas Mañé" i el 1785 (Rbot) "Joseph Figueres Peixalet". El 1772 (Rv) un Isidre Figueres compra a Joan Bella un tros de terra de la peça dita la Parellada. Al cens del 1824 trobem els Figueres a Alb a les cases dites Peixalet, Guineu (i derivats) i a la masia de cal Pere Xerraire, i a LP a can Figueres.

Al cens del 1895 (A) aquest cognom s'està a les cases dites Magí Guineu i Vicenç del Figueres, d'Alb; i can Figueres i Vicenç del Figueres, a LP.

Potser la més important de totes aquestes cases fou can Figueres, de LP, al c/ de Dalt, on apareix el 1827 (Ran) en detallar les misses de conreus: "...la casa de Jph Figueres, de las Pessas"; el 1814 (Rluz) se'ns parla de "los Hereus dels bens de Casa Figueras de las Pessas, avuy Joseph Figueras..."; i el 1815 (Rfu), "Casa Figueras de las Pessas" i (Rluz) "Joseph Figueras del Carrer de la Bassa... de las Pessas".

Un dels antics molins que s'alçaven al marge esquerre del torrent de la Bisbal fou dit "den Figueres". El trobem per primera vegada, anomenat així, el 1561 (Rad), en sortir un "Climent Figueres del albornar vell", que suposem habitant del molí i que és esmentat el 1562 (Rv): "Pere Joan Romeu... del Vendrell confessa tot aquell molí casa aratat (heretat) situat en lo terme de Alb anomenat lo mulí den Figueras..." El 1646 (Rv), en la talla de l'abat, al grup de masies hi ha "lo Molí den Figueres", que paga "tres lliuras dotza sous". El 1693 (Rv) "lo honor. Joachim Morenas pages... del Vendrell confessa tot aquell mulí... dit y anomenat lo Mulí den Figueras..."; al marge diu: "Vuy posehit lo Dr. Ambros Morenas de Barna". Més endavant, en data indeterminada, es fa esment de l'anterior transcripció (Rv): "En lo Capbreu de 1693 en la confessió feta per Jaume Morenas del Vendrell... consta que lo Molí anomenat den Figueres antigament, y ara den Morenas se té en señoriu del Sor. Abat..." Al cens del 1824 surt com a "Molí den Blanquillo del Sor. Baró". El 1834 (Av), en un pagament de quotes, llegim que "la Baronesa de las Cuatro Torres" paga per "un molino harinero de una piedra con agua de represa". El darrer nom li ve del castellà "blanquillo", equivalent al català "blancal", o sigui, "blat candial", que és el que dona pa de millor qualitat.

Els genealogistes García Carraffa ens diuen que aquest cognom "es muy antiguo y noble

linaje, originario de Cataluña”, i afegeix: “Tuvo su solar primitivo en la parroquia de San Pedro, de Figueras, de la que tomó el nombre, en el Ampurdán, y allí gozaron siempre los de este linaje, desde tiempos muy remotos, de todos los privilegios relativos a los nobles, recibiendo también grandes mercedes de los condes de Barcelona... y poseyeron sepultura propia en la iglesia de Vilabertrán...”

Són les seves armes: sobre fons d'or, tres fulles de figuera de sinople (verd) posades en triangle.

GENER

Aquest cognom pot procedir del primer mes de l'any o bé tenir un origen hagiogràfic: sant Gener. Apareix al terme d'Alb en un document del 18/5/1207, del CSC, on, en la venda d'unes terres al lloc de Tomoví, surt, entre d'altres signants, “Gener de Albinana”.

Al fogatge del 1358, d'un total de 55 focs, trobem 3 Gener (diu “Giner”): “Arnau”, “Bertran” i simplement “G”. El 1497, entre 14 focs, molt defectuós, s'endevina anotat un “...Giner”. El del 1515 registra “Bernat Janer” i “Joan Giner” entre 19 focs. Al del 1553, d'un total de 23 focs, surt un “Pere Jener”. Al capbreu del 1562 llegim “Bernat Giner de las pessas” i “Pera Giner de Alb”. D'aquest mateix any, a l'ACA, “Monacales”, surten un “Bernardus Janer” i un “Michael Janer”. I en una talla de l'abat de SCV, del 1646, topem amb “Barnat Janer” i “Pere Janer”, que viuen en masies.

Els Gener –anotats erròniament a través dels segles com Jané, Gené, Janer, Giné i Giner; i, en altres llocs, Janés, Jené i Chiner– s'escamparen pel terme d'Alb, sobretot a la banda de LP, i aviat cada casa on habiten pren un nom. El punt principal segueix dient-se **can Gener**, **Gener Principal** i la **Casa Gran de LP**.

Els primers esposoris del terme, dels quals hi ha constància, se celebraren l'any 1622 entre “Pera Gener” de LP i Paula Canyelles. El 1625 (Rv) trobem, en llatí: “Joanna Genera vidua et Petrus Gener filio...” El 1651 (Res) se celebra un casament a la casa de Pere Gener, pagès. El 1713 ja es fa una distinció de Geners: el més vell i el més jove; així (Rll) llegim: “...Pere Janer... dit lo Manó...” (o sigui, el menor). Des d'aquest segle XVIII hi ha un escampall de parents, que segueix al següent segle.

El 1815 (Rcc) consten: Gener ros, Gener fuster, Gener Pere Pau, Gener rito, Gener Miró, Gener frare, Gener poxich, Gener Principal i Gener del Torrent. Al cens del 1824 trobem un Gener com a cap de família, a més de cal Gener, a les cases llavors anomenades cal Ros, cal Pere Pau, cal Fuster, cal Joan Gener Pere Pau, cal Rito, cal Miró, cal Frare del Gener, cal Xullat, cal Martí del Frare, cal Pere Xic, ca l'Esquerrà, cal Pau del Miró, cal Jan Xic del Miró, cal Martí del Miró i ca l'Isidre del Boixart.

Al cens del 1895 trobem els Gener a cal Jaume del Xaconin, de la Torreta; i a cal Ros, cal

Pere Pau, cal Sisco de l'Esquerrà, cal Xullat, cal Màrtir, cal Pere del Ros, cal Màrtir del Po, cal Pau del Xullat, cal Ramon del Frare, cal Rito i cal Jan Xic, tots a LP.

Can Gener és actualment una vistosa casa de LP. La façana, esgrafiada, duu l'any 1778 –fou restaurada la dècada dels 1980–, i s'hi troben representades quatre persones, una d'elles guardada d'uniforme i una altra de pagès; la primera podria ser Anton Gener, que era “ministre de rendes reials”, i la segona era coneguda pel “Dimoni” per la força que tragina. Té oberts dos balcons i dues finestres, sobre les quals, en una llinda de pedra, hi ha tallades curioses creus. L'edifici, però, està parcialment bastit sobre una construcció molt més antiga.

L'erudit Moll el dóna com a llinatge existent a Avinyonet, Vilanova i la Geltrú, Valls, Pobla de Montornès i l'Arboç.

Els germans García Carraffa escriuen que la nissaga “tuvo su origen en la tierra de Chiner, en Luxemburgo, tierra que recibió en dote Matilde, la hija de Ricui, conde de Ardan y primer conde de Luxemburgo, cuando casó en 941 con Arnal de Grauson, en Borgoña, que fue primer conde de Chiner. Estos esposos fallecieron en 992, dejando tres hijos: Otón, que sucedió en el Condado; Clemencia, esposa del señor de Vila, y Juan. De este Juan descendió, según Vilar y Pascual, Juan Gener, que se trasladó a Barcelona para tomar parte en la guerra de la reconquista. En dicha ciudad fundó una casa solar, de la que procedieron los Giner, Gener y Chiner. Orígenes tan remotos ofrecen contadas veces garantía de veracidad. Lo cierto es que el linaje que nos ocupa es catalán y que las noticias más antiguas y ciertas que tenemos de algunos de sus principales varones sólo alcanzan a finales del siglo XIII...”

Uns Gener tenen, per armes, sobre fons d'or, una mata de ginebre, de sinople (verd), i vora-da de vuit peces també de sinople. Les armes d'altres Gener (i Janer) són: 1) D'atzur, un cap de Janus de carnació coronat d'or; 2) D'or, una branca de ginebró de sinople, fruitada de gules (ver-mell).

Un Anton Gener Ferrer, de LP, fou tancat a les reials presons de Barcelona el 1769, per maltractar la dona; posteriorment, del 1783 al 1801 fou “ministre de rendes” i membre de les “ron-des volants” de Sitges i Salou. És representat, amb l'uniforme del càrrec, a la façana esgrafiada de can Gener.

Un Francesc Gener Riambau, de cal Ros de LP, morí ofegat a la platja de Sant Salvador el 8/7/1820.

GESTÍ

Cognom que trobem ja el 1623 (Res), data en què un Guillem Gestí fa de testimoni en un casament. A la talla de l'abat, del 1646, hi figura un Francesc Gestí. El 1660 (Ran) es parla d'un Joan Gestí. Aquesta família s'estén per tot el terme, sobretot a la banda d'Alb; va lligada als renoms Escansa, Toreu, Sabuc, Matxaté i Pere Gestí. Al cens del 1824 els Gestí viuen a cal Siló,

cal Sabuc i a la masia d'Escansa, tots de la part d'Alb; a LP, a cal Pere Gestí. No en trobem cap al cens del 1895.

La masia d'Escansa fou dels Gestí durant molts anys, és situada a l'extrem SO del terme, tocant amb el de Bonastre. De vegades ho trobem escrit **Escanza**, **Descansa** i noms semblants. El 1751 (Rbot) llegim "Joan Gestí descansa"; el 1758 (Rv), en una queixa a l'autoritat: "...en el puesto y lugar nombrado lo Claper del manso de Escansa, que es la división de los términos de Bonastre y Alb..."; el 1774 (Rv), ha de pagar per misses "la casa de Joan Gestí dita Escansa"; al cens del 1824, a "Escanza" hi ha el matrimoni Pere Gestí i Teresa Vidal; el 1834 (Arx Navarro) es fa referència a "la heretat de Escansa"; el 1883 (Racr), aniversari per "Teresa Gestí (Scansa)". A les darreries del segle XIX (1888, Racr) llegim "Rovira Escansa... Maria Rovira de Papiol"; al cens del 1895 en aquesta masia s'estan Joan Papiol Caselles, la seva muller Maria Rovira Nin i dos fills.

No n'hem localitzat cap escut.

GÜELL

Cognom molt abundant al terme, sobretot a la banda de LP. La paraula "güell" és, a la vall d'Aran, un be o una ovel·la, o un brollador d'aigua; en matèria de colors, equival al roig de l'heràldica; és, també, el xiscle del porc, el conill o la rata.

Ja l'any 1521 (Rta) trobem citat: "Apoca de Felix Manyer y Paula Guell". El 1623 (Res) es casa "Angela Guell, filla de Bartomeu". Al cens del 1824 trobem aquest cognom a les cases de LP dites cal Gregori, can Joaquim Guell, i al Mas d'en Manyer, i la casa coneguda per can Salvador Guell, on vivia la família Pasqual.

Al cens del 1895 són a ca la Paula, del c/ de les Quintanes, i, a LP, a cal Gori Llarg, cal Quim i Mas d'en Manyer. El 1900 (Arc), a cal Gori Llarg.

Moll recorda que Güell és el nom d'un poble ribagorçà i que potser procedeix del nom personal germànic Wilia o Gudila (any 833), si no ve del gascó güell, "ull" (en el sentit d'"ullal o font" d'un riu); i encara potser és més probable l'origen vadellu, diminutiu de vadum, "gual". Montoliu li dona l'origen llatí aquellu, derivat d'aqua, però no sembla acceptable.

El llinatge, segons Moll, és a Masllorenç, Reus, Alb, Bellvei, Catllar, Santa Coloma de Queralt, Valls...

D'altra banda, els García Carraffa anoten que "esta familia es originaria de Villafranca del Panadés y en su convento de San Francisco poseyó el patronato de la capilla de San Antonio, en la que tenía sus sepulturas con sus armas..."

Les armes pròpies dels Güell són: de gules (vermell), amb dues bandes d'or.

MANYER

Escrit "Mayner" apareix al Baix Penedès en papers del CSC dels segles XI al XIII. Al fogatge del 1358 hi ha a Alb dos Manyer, escrits: "Bernat Meyner" i "G. Meyner"; al del 1497, molt esborrat i il·legible, es descobreix un "Pere Manyer". Al del 1515 n'hi ha tres: Bartomeu, Francesc i Pere; al del 1553, d'entre 23 focs, surten 4 Manyer: dos Bartomeu, Franco i Pere. Al capbreu del 1562 hi ha aquests: Bart^o Manyer del Mas; Bart^o, d'Alb; Pere, d'Alb; i Jaume i Antoni, de LP.

El 1562, a l'ACA, "Monacales", són anotats en llatí: dos Antonius, un Jacoby, un Bernardus, un Joannes, un Montserratu i un Petrus. El 1646, en una talla de l'abat de SCV: Bart^o, Jaume (masia), Joan "dit lo pubill", Joan, altre Joan i Pere.

El 1521 (Rta) es parla d'una "apoca de Felix Manyer y Paula Guell", i el 1562 (Rv) surt "en Pere Mañer del Castell de dit Lloch de Alb". El 1623 (Res) es casa "Pera Mayner". El 1635 (Res), esposoris "en casa de Pere Mayner, pages, vuy batlle..." El 1643 (Res), "...sposats foren en casa de Joan Mayner, dit del Castell del pnt Lloch". El 1677 (Res) és testimoni d'un casament el "Sr. Joan Mayner, pages, Batlle Majo de la Baronia del Vendrell". El 1701 (Rv), "Josephus Mayner bulgo dicto lo Rey". El 1713 (Rll), "...Joan Manyer dit lo Pubill paga per Joan Manyer... dit lo Arlà". El 1719 (Rll), "...Joan Manyer dit lo Xech". El mateix any (Rll), "Joan Manyer dit lo Groch". El 1774 (Rv) paga per fundacions "la Casa de Manyer y Miró de motiu". El 1775 (Rbot), "Franch Manyer dit Felix". El 1808 (Rfu), "Joan Mañé dit lo Xacó del Groch".

Al cens del 1824 trobem aquest cognom a les cases Anton del Solà, Groc, Flor, Sereno, Fèlix i Po del Fèlix, del nucli d'Alb; i a LP: Pau Arlà, Arlà i Espardenyer. Al cens del 1895 surt a cal Dido, Teresa Teixidó, Peres i Fandó, d'Alb; i a LP: Arlà, Ramon de la Paula, Espardenyera i "Casillas Peón".

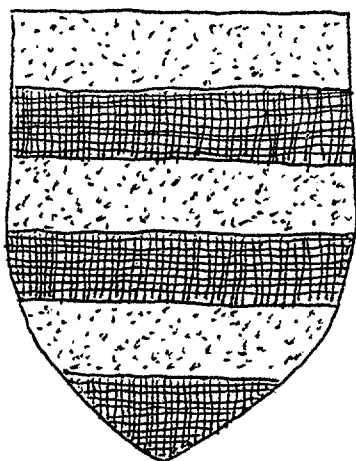
El mas d'en Manyer és a la banda de LP, tocant la carretera que va del nucli d'Alb a la cruïlla amb la del Vendrell a Valls. Apareix esmentat ja el 1560 (Rv): "...Bart^o Manyer del Mas". El 1630 (Res) se celebren uns esposoris "en casa de Joan Mayner del Mas".

Al cens del 1824 al mas viu la família Salvador Güell Figueres i Rosa Gener; al del 1895, Joan Santó Porta i Rosa Fonts. El 1940 (Av) llegim que "Mas de Mañé", d'uns "tres quarts de jornals del país", és propietat de Josep Sonet Gener, veí del Vendrell.

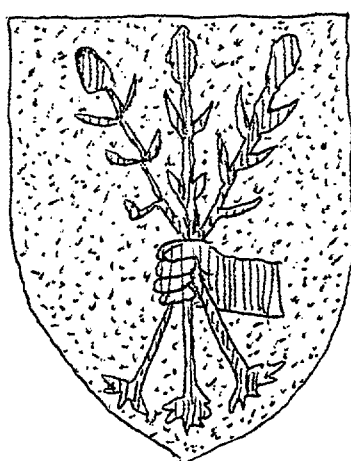
El cognom sembla derivar de l'ofici de la indústria del ferro. Moll, però, explica que té el significat de "persona manyosa, astuta, enginyosa", i diu que és llinatge existent a Castellví de la Marca, el Vendrell, Aiguamúrcia, Alb, Calafell, l'Arboç, Constantí, Valls... Opina que prové del nom personal germànic Maganhar, d'on deriven variants ben acostades a la forma catalana, com Meiner i Manyer.

Malgrat l'antigor d'aquest cognom, enlloc no hem trobat el seu escut.

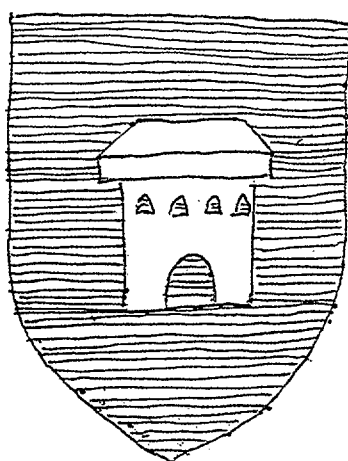
Un Carles Mañé Jané fou graller. Nasqué a Alb el 19/5/1868, fill d'Antoni i de Rosa, de ca l'Arlà de LP. Posteriorment abandonà el poble.

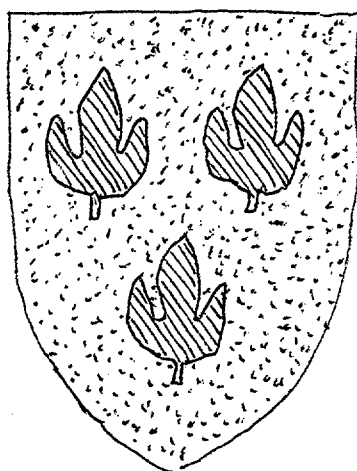
BENACH

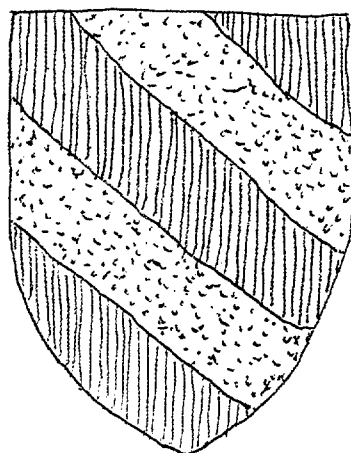
CANYELLES

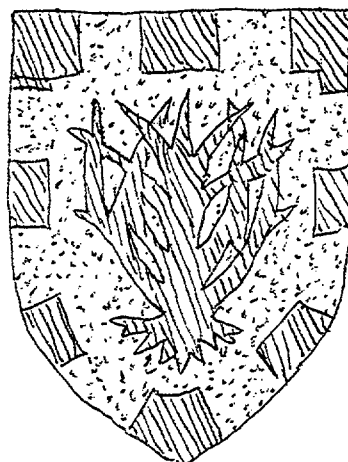
CASELLES

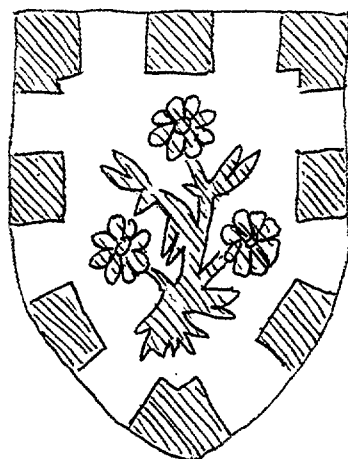
FIGUERES

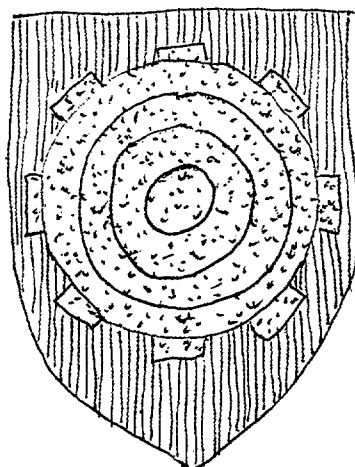
GÜELL

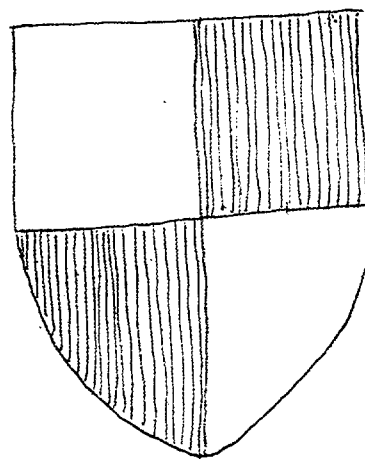
GENER

MATA

MERCADER

MIRÓ

MARLÈS

Troblem aquest cognom per primera vegada al terme d'Alb el 1775 (Res), en desposar-se un Pau "Merlés" Carol, "fadri pagés de Monmell, habitant de molts anys en Alb", amb Rosa Soler. El 1792 (Res) un seu germà, dit Jaume, es casa amb Maria Civil. S'establiren ambdós a LP, i al cens del 1824 apareix Marlès a la casa d'aquell nucli dita cal Sereno. Al cens del 1895 viuen Marlès a cal Toni de la Toia, a cal Sereno i a cal Marlès, totes de LP. A cal Marlès, s'hi estaven llavors Antoni Marlès Papiol, vidu, i el seu fill Josep Marlès Gener, casat amb Carme Manyer.

Moll ens recorda que Marlès és el nom d'un riu del Ripollès, que al Berguedà hi ha un poble dit Santa Maria de Marlès, i dubta entre fer-ho derivar del llatí *merula*, "merla", o del basc *merla*, "marge". Alhora situa aquest llinatge a Font-rubí, Mediona, Castellví de la Marca, Banyeres, Llorenç, Vila-rodona, Alb...

Els genealogistes García Carraffa, per la seva banda, fan aquest cognom originari de Catalunya, amb casals a les ciutats de Barcelona, Lleida i Cervera, i a les viles de Malla (Osona) i de Sant Guim (França).

L'escut dels Marlès és d'or amb tres merletes de sable (negre) posades dues a dalt i una a baix. Hi ha altres escuts, però a tots la merla simbolitza el cognom.

MATA

Aquesta paraula expressa "lloc poblat d'arbres d'una mateixa mena", i a l'Edat Mitjana equivalia a "selva" i "bosc".

Com a cognom d'Alb surt als papers el 1596 (Rv), en una sentència obligant pagar missses de conreu: "Antonium Mata, agricultor". Segueix a començament del segle XVII: en un casament del 1624 (Res) d'un Antoni Mata, es diu que el pare d'aquest era "Antoni Mata del Mas".

El 1646 (Rv), a la talla de l'abat, s'hi anoten ja tres persones d'aquest cognom: Antoni, del Mas; Damià; i Joan; i al grup de masies: Antoni Mata del Mas. El 1751 (Rcf) trobem "fill de Rafel Mata dit lo farroel"; el 1753 (Rbot), "Joseph Mata dit lo po de la llusia"; el 1760 (Arx Navarro), "Joseph Mata dit lo Sech".

Al cens del 1824 és a les cases dites ca la Llúcia, cal Josep del Sec, cal Miquelet del Sec, cal Sec i cal Pau Mata, totes al nucli d'Alb. Al cens del 1895 eren a cal Pau Mata, cal Sec, a l'Andreu del Sec, cal Pau Miquel, cal Jaume Miquel i can Miquel, totes d'Alb.

Can Mata és nom d'una casa al c/ de la Plaça, o de Baix, de LP; fou propietat del Mas d'en Mata, d'on prové el nom; pels anys 1960 hi residí el violoncel·lista rus Paul Makanowitzky (nascut el 1920). Al cens del 1895 trobem "Mata" a LP, no inclòs al grup de "Casa de campo"; hi

vivien el matrimoni Isidre Totusaus Soler i Àngela Balcells, i tres fills i un germà de l'amo. Aquest Isidre, nascut el 1825, és fill del matrimoni que al cens del 1824 trobem habitant al Mas d'en Mata.

El Mas d'en Mata s'alça enfront de la cruïlla on la carretera que baixa d'Alb dona a la que va del Vendrell a Valls, a l'altre costat, tocant el torrent d'Alb o riera d'en Nicolau. El renom li ve dels seus antics pobladors, dits Mata. El 1624 (Res) trobem el casament d'un Antoni Mata, "fill de Antoni Mata del Mas". Tot aquell segle (1635, Res; 1646, Rv; i 1663, Ran) apareix el lloc: "Tecla, filla de Joan Mata, pagès del Mas", "Antoni Mata del Mas", "Fch Mata del Mas". A començament del segle següent entren al mas d'en Mata els Tutosaus; així, el 1708 (Res) una Teresa Mata Puig es casa amb Joan Tutosaus, de Banyeres. El 1713 (Rll) ja llegim: "...Joan Tutosaus per lo Mas den Mata". El 1810 (Rluz) surt "Los Hereus de Casa Tutosaus dit del Mas den Mata", i el 1815 (Rfu) "Casa Tutosaus dit lo Mata". Al cens del 1824 al Mas d'en Mata vivia el matrimoni Josep Totasaus Soler i Maria Soler, i cinc filles; consta que per aquella època tenien criat, criada i dos pastors.

Aquest Mas d'en Mata, però, el trobem com a Mas d'en Ventosa al capbreu del 1562; hi vivia llavors Damià Ventosa, fill i hereu d'altre Damià Ventosa i nét d'un Simó Ventosa que apareix al fogatge del 1514.

Escut: d'argent, una mata arrencada de sinople (verd) i bordura de vuit peces del mateix color. També, d'argent, un braç vestit d'or movent el flanc sinistre (esquerre) empunyant una mata de sinople; la bordura, com l'anterior.

Un Pau Mata, de la casa homònima de la Canal, morí el 16/8/1812, durant la Guerra del Francès, a l'Hospital de Jesús, de la Ciutat de Palma; el 6/9/1824 (Rdf) se li fan dos oficis de cap d'any a Alb.

Notable graller fou Anton Mata Romeu, de cal Sec (llavors al c/ del Racó), d'Alb, fill de Joan i Caterina, nascut el 21/11/1815; es casà amb Josepa Jané Mañé el 1839 i morí a Alb el 2/5/1892.

Josep Mata Figueras, fill de Pau i de Maria, nascut el 1852 i resident a la Canal, participà a la Tercera Guerra Carlina; per R.D. de 2/7/1876 fou declarat "Benemérito de la Patria" (Arx. Pau Mata).

MERCADER

Aquest cognom –derivat, com Mercer, de la persona que compra i ven– el trobem a Alb en un paper que aparentment és del 1566 (Ran), si bé creiem que és del segle següent; diu: "...paga... Miró... per la anima del qº Jaume Canyelles... Vuy paga Pere Mercader per tenir la casa y eretat de dit Fch Miró per serne casat ab la muller de dit y esta sobre son dot".

El 1635 (Res) Nadal Mercader, fill de Jaume, natural dels "masos de Roda", es casa amb Isabel Ferré, de Bràfim. El 1748 (Rbot) surt "March Mercader gendra de Franco. Gestí". El 1815 (Rluz), "casa Casellas de las Pessas avuy Mercader", i, el mateix any (Rcc), "Mercader Hermitá". El 1818 (Rbot), "Miquel Mercader Casals".

Al cens del 1824 trobem el cognom Mercader a les cases dites cal Casals i cal Frare del Pelat; a l'ermita de Sant Antoni s'estava aquell any un Jaume Mercader, de la Pobla de Montornès, que era, alhora, secretari de l'adjunt, ermità i mestre d'escola. Al grup de LP hi havia Mercader a can Caselles.

Al cens del 1895 s'estaven a cal Joan del Casals, cal Baldiri del Casals i cal Casals, tots al nucli d'Alb.

Escut: sobre fons vermell, un marc d'or.

MIRÓ

Aquest cognom, molt freqüent a la Catalunya medieval, apareix ja al Penedès en documents del CSC del segle XI.

Al fogatge del 1358 hi havia al terme d'Alb sis Miró: Bartomeu, Arnau, Bernat, P menor (sic), Jaume i Guerau. Al fogatge del 1497, d'entre 14 caps de casa, surt en Nadal Miró; al del 1515 n'apareixen dos: Bartomeu (major) i Bartomeu (menor). Al del 1553 també n'hi ha dos: Joan i Bernat Joan. Al capbreu del 1562 localitzem una "Eularia Mirona, viuda relictà del qº Bernat Joan Miró de LP". El 1646 (Rv), a la talla de l'abat de SC, hi consten cinc Miró: Pere, Francesc, Jaume, Joan i Pau. Afegirem que dels anys 1635 al 1640 fou rector d'Alb un Miquel Miró.

El 1689 (Rv) llegim: "...la casa de Joseph Miró de las Pessas, vuy dita casa Borrell"; el 1713 (Rll), "Jph Miró pagés en las Pessas dit lo Milà"; el 1749 (Rbot), "Joan Miró de darrera la Igla"; el 1756 (Rbot), "Joseph Figueras menor del Miró del carrer de las Pessas"; el 1760 (Arx Navarro), "Jph Miró dit lo buxart"; el 1772 (Rbot), "Joan Janer dit lo Miró"; el 1774 (Rv), "la casa de Miró dit Borrell", "la Casa de Manyer y Miró de motiu"; el 1776 (Rbot), "Jph Miró del Torrent"; el 1794 (Rfu), "Casa Miró, o Borrell"; el 1809 (Rluz), "los Hereus de Casa miró avuy Jané de devant la hera vuy Joseph Jane de las Pessas"; el 1815 (Rcc), "Janer miró"; el 1818 (Rbot), "Joan Miró Musich".

Al cens del 1824 hi ha els Miró a les cases dites: Ventura, Boixart de les Quintanes, Pulido, i Boixart, al nucli d'Alb, i Fc del Miró, Ramon i Masia del Boixart, a LP; per paradoxa, a cal Miró, a cal Pau del Miró, a cal Martí del Miró i a cal Jan Xic del Miró, hi vivien Geners. Al cens del 1895 els Miró són a les cases Boixart, Perot, Agustí, Ganso, vídua d'Isidre Boixart, Pífaró, totes d'Alb, i Hereu Ramon, Maginet i Peret del Ramon, a LP.

La casa pròpiament dita cal Miró, de LP, surt barrejada amb el cognom, fet que hem pogut observar en les anotacions anteriors. A finals del segle XVIII una Magdalena Miró es casa amb Joan Gener, i amb això el cognom passa a desdir-se del renom. Al cens del 1824 s'hi estaven Josep Gener Totusaus, la seva dona Maria Manyer i tres fills. Té un plat empotrat (encara l'any 1998) a la part alta, esquerra, de la façana com a indicació -diuen- que fou hostal. Se suposa que per davant passava l'antiga calçada romana que anava de la banda de Berà a la Bisbal.

L'erudit Moll explica que el cognom prové de **Mirone**, del germànic **Miro**, que significa “famós”; el troba documentat per primer cop l'any 881.

Per la seva banda, els germans García Carraffa diuen que aquest cognom “desciende de los antiguos condes de Pallars, cuyo primitivo solar radicó en el condado de Ribagorza, en el Alto Aragón. Juan Miró, descendiente de los mencionados condes, sirvió al rey don Jaime I... En Cataluña los Miró tuvieron casa en las ciudades de Gerona, Tortosa y Reus...”

Les seves armes són: escut quarterat d'argent i de gules (vermell). També: escut quarterat, el primer i quart, escacat de plata i gules, i segon i tercer, d'or, amb una estrella d'atzur.

NAVARRO

Aquest cognom –que significa navarrès, originari del regne de Navarra–, el trobem a Alb per primera vegada l'any 1686 (Res), en celebrar-se els esposoris de “Mariagna”, filla de Josep Navarro, pagès, i d'Elisabet, “habitants vuy a Alb, pero fills de la vila del Catllar”. És possible, doncs, que l'origen immediat de la família fos l'esmentada població.

Tombant el segle, altres tres fills del matrimoni es casen a Alb (Res): Margarida i Josep el 1694 i Gabriel el 1702. El cognom va apareixent lligat a diversos motius: el 1756 (Rbot), “Manuel Navarro Milá”; el 1774 (Rv), “Navarro dit Poxich”; el 1779 (Rbot), “Jph Navarro dit Gual”; el 1815 (Rcc) trobem “Navarro poxich” i “Navarro borrell” i el 1823 (Rbot) “Barthomeu Navarro dit Torrasolla”.

Al cens del 1824 els Navarro s'estan a les cases dites Poxic, Toni del Navarro i Joan del Poxic, al nucli d'Alb, i Navarro i Bartomeu Caselles, a LP. Al cens del 1895 són a cal Bartomeu del Toni, cal Poxic, cal Ramon del Bartomeu del Toni i cal Toni, a Alb, i cal Tomas i cal Navarro, a LP.

La casa dita cal Navarro prové d'aquest cognom. Figura al cens del 1824, on, si bé no hi consta el carrer, per l'ordre d'anotació pensem que era al c/ de Dalt, de LP; hi vivien llavors els esposos Fc. Navarro Carbonell i Maria Ros i quatre fills. Al cens del 1895 s'hi estan Bartomeu Navarro Rossell (nascut el 1806), vidu, Joan Navarro Manyer (n. el 1833), Joan i Bartomeu Navarro Ventura (nascuts el 1861 i el 1870, respectivament), Ant^a Gener i tres nois dits Navarro Gener.

Se'ns diu que amb aquest renom fou coneguda també una casa del raval de la Canal.

Moll el troba documentat, com a sobrenom, a Barcelona, l'any 993.

NIN

Aquest cognom –equivalent a “infant”–, tan escampat ara per tot el Baix Penedès, no apareix al terme d'Alb als fogatges del 1358, 1497, 1515 ni 1553, ni al capbreu del 1562.

Hi ha constància documental que es movien pel voltant; així, un Lluís Nin fou batlle del crim del Vendrell al segle XVI, i un Antoni Nin era prevere beneficiat de Sant Salvador del Vendrell. L'erudit vendrellenc Josep Mª Inglès els fa originaris de Salomó.

El 1533 –malgrat no figurar al cens del 1553– trobem a Alb (Rv), en un full solt: “Casa Nin de la Casa Gran olim... Pere Bargalló y després casa Franch Nin ab la pubilla Bargalló, y fou lo primer Nin de dita Casa Gran. Consta ab acta rebuda en poder del Rr. Rubert, Rr de la Bisbal als 12 de Dbre de 1533”. Així queda clarament explicada l'arribada dels Nin a Alb.

El 1623 (Res) un Pere Nin fa de testimoni en un casament; el 1624 (Rv), “Joannes Papiol... recognoscit debere honor Ludovico Nin mercatori villa del Vendrello...” El 1646 (Rv), a la talla de l'abat, hi ha tres Nin: Antoni, jurat, Fc i Joan. El 1671 (Res) se celebra un casament “en casa de Jaume Nin, pagés, familiar del Sant Offici, del pnt lloch de Alb”. El 1693 (Rv) llegim: “Jph Nin... del Vendrell confesa tota aquella Casa y aratat (heretat)... anomenada lo Mas Llagostera...”, i al marge afegeix: “y buy poseheix Jph Nin de Vila nova”.

El nou segle ens revela un escampall de Nins; així, el 1707 (Rad), “Ego Frcus Nin dictus de la Casa Gran... vendo vobis frco Nin dicto del Mas de la Adroguera”; el 1708 (Rad), “Francesch Nin... dit de la Casa qui va a Bonastre...”; el 1713 (Rll), “...fa Jaume Nin... dit lo Rello...” i “...fa Franch Nin del Mas dit den Garxet...” El 1724 (Rll) trobem: “...Joan Nin de la Plassa y vuy batlle de Alb...” El 1750 (Rbot), “...Joan Nin Pastor, fiança per ell Joan Nin de la Plaça...” El 1758 (Rv), amb motiu d'unes queixes per malifetes comeses a l'Escansa, es diu: “...un rebaño de ganado propio de Juan Nin de la Plasa, que lo guardava Franco. Nin Pastor de dho Juan...”, “...y Juan Nin del carrer de Bonastre pastor de Franco. Nin de dho carrer de Bonastre...”, i “...Manuel Nin Bayle...” El 1774 (Rv) paga per fundacions “la casa de Xacó Nin del carrer de Bonastre”; el 1793 (Rbot) apareix “Jph Nin dit Xaconín” i “Jph Nin dit lo Pepo del Biel”.

Ja al segle XIX, l'any 1807 (Rbot) trobem “Joan Nin dit Jandet”; el 1810 (Rluz), “señor Antonio Bassa del Vendrell dit lo Magre, com a possesor dels Bens de Casa Nin vulgo del Agosil...”; el 1815 (Rfu), “Jph Nin dit polido”; el mateix any (Rcc) hi ha “Nin Xaconín”, “Nin pastó”, “Nin rello” i “Nin boter”; el 1818 (Rbot), “Felix Nin, felions”.

Al cens del 1824 els Nin viuen a les cases dites: Xaconín, Pastor, Salvat, Po del Rello, Salvat de l'Anna Maria, Rello, Silet, Sileta, Joan Nin de la Torreta, Bartomeu Xaconín de la Torreta, Pere del Rello, Felions, Pepo del Pulido, Martí i Frare de la Canal, tots a Alb; i Boter de l'Arlà a LP.

El 1823 (Rbot) surt “Jph Nin dit xinxorrillo”; el 1834 (Rbot), “Jph Nin dit Felions o Guixo”; i a mig segle (Racr), “Nin dit Mostalench”.

Al cens del 1895 els Nin habiten a les cases dites Salvat, Xaconina, Esquerrà, Màrtir Boter, Pulido, Guixo, Diabló, Rello, Boter, Hereu Violí, Violí i Forçut, a Alb; a LP no n'hi ha cap.

Els genealogistes García Carraffa expliquen dels Nin: "Noble y antiguo linaje de Cataluña. Tuvo casas en la villa de Tárrega y en la villa de Pla, partido de Valls... En Cataluña entroncaron con los Boixadors, los Montoliu y otros nobles linajes..."

L'escut és: en camp d'or, un nen nu, de carnació, posat de front, amb el braç dret alçat i l'esquerre repenjat a la cintura.

Josep Nin Ventura, dit Xaconín, nasqué el 1805; el 1826 es casà amb la vídua Teresa Mata Rovira i morí el 25/3/1855. Participà de ben jove a la guerra reialista, a les ordres del bisbalenc Joan Romagosa, i escriví en un quadern una mena de memòries bèl·liques que ell mateix titula *Llibreta d'en Xaconín*.

Pere Nin Jané fou cèlebre timbaler. Nasqué a Alb l'11/12/1871 a cal Frare de la Canal. Desposà a Emília Mañé Riambau el 1896, a Alb, i a les darreries del segle XIX es traslladà a Sant Vicenç de Calders.

PAPIOL

Aquest cognom apareix per la comarca ja al CSC. El trobem a Alb al fogatge del 1515: "Bartomeu Papiol", i al del 1553: "Gaspar Papiol". A l'ACA, "Monacales", 1562, llegim "Joannes" Papiol.

El 1602 (Ran) surt "...paga Joan Papiol... per la anima del qº Pere Cendra... Vuy paga Isidro Papiol son fill y ereu..." El 1642 (Res), a la talla de l'abat de SC, hi ha "Joan Papiol". El 1777 (Rbot) consta "Magí Papiol de la Plana...", i el 1815 (Rcc), "Papiol".

Al cens del 1824 trobem una Serafina Nin, vídua d'Antoni Papiol, i fill, a ca la Serafina, a Alb, i un Joan Papiol que fa de masover a la masia de cal Cinto. Al cens del 1895 hi ha els Papiol a la masia d'Escansa, i, a LP, a cal Baldirot.

Pensem que la muntanya de la Papiola –al final del terme, a la drete de la carretera anant al Vendrell–, que la llegenda fa habitada per una dama encantada, prengué el nom de la muller o la filla d'algun Papiol, que en seria el propietari. El 1654 (Rll) veiem: "...dita Papiola" i el 1656 (Rll): "Fa Magdalena Papiola cada any... sis sous... per la ánima de Joan Papiol..."

Són les seves armes: en camp d'or, una faixa de sinople (verd).

RIAMBAU

Aquest cognom, que apareix escrit de diverses maneres, el trobem a Alb el 1625 (Rv): “Testes sunt Geronimus Rienbaut”. La filla d'aquest –nascut a Roda i possiblement el primer Riambau que s'instal·là al terme– es desposa el 1626 (Res): “Angela Rienbau...” ab Fch Stibal”. El 1646, a la talla de l'abat de SC, entre els contribuents apareix “en Riembau”. El 1659 (Ran) es parla d'un “Joseph Riambau pagès de Alb”. El 1716 (Res), al marge d'un casament entre Anton Rienbau i Maria Constantí, hi ha escrit: “Son los pares del Sor. Pere Martyr Rienbau xic dits los Blancos”. El 1751 (Rcf) es diu: “Pau Riembau... texidor de lli”. El 1752 (Rbot), “Joan Rienbau dit lo Marrenxí”; el 1761 (Rbot), “Pau Riambau del Racó”; el 1762 (Rbot), “Fernando Riambau dit fandó”. El 1767 (Rv) paga “la Casa de Riumbau dit lo Tinent”; el 1784 (Rbot), “Anton Riambau del abeuradó”; el 1789 (Rbot), “Joan Riumbau dit lo Pubill del Hermitá”; el 1814 (Rluz), “Anton Riumbau dit lo Pelat”.

El 1815 (Rcc) hi ha “Riembau texidor”, “Riumbau frare”, “Rienbau fandó”, “Riembau perutxo” i “Riambau perutxet”. Al cens del 1824 són caps de casa els Riambau a cal Perutxo, cal Peritxo, ca l'Anton del Fandó, cal Pelat, cal Teixidor, cal Fandó, cal Pere del Frare, tots a Alb; i cal Ramonxí i el Corralot, a LP.

Paradoxalment, a la casa dita can Riambau s'ha estroncat el cognom; la filla de Joan Riambau i Margarida Marçal, dita també Margarida, es casa amb Fc. Calbet, de Puigtinyós. El renom, però, sobreviu, i el trobem al cens del 1895, “Rienbau”, al c/ de l'Església, núm. 4; hi vivien els esposos Antoni Mercer Rovira i Dolors Solé, i 4 fills. Aquest any trobem el cognom Riambau a les cases dites Peritxo, Fesol, Perutxo, Quico del Frare, Xic Peritxo, Frare, Teixidor, Xic Pere del Frare i Peritxet, tots al nucli d'Alb.

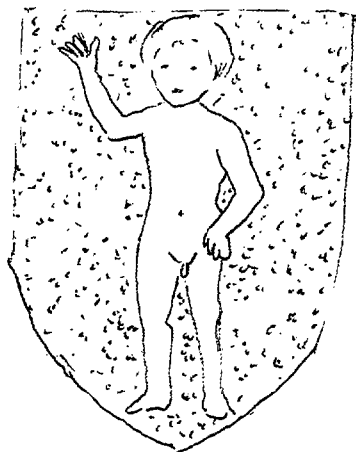
L'erudit Moll ens explica que Riambau –i Riembau, Riumbau, Rumbau, Reinbau, etc.– prové de **Raginbald**, compost de **ragin**, “consell”, i **bald**, “audaç”; dóna el cognom **Reiamballus** documentat el 1046. Els germans García Carraffa afirmen que la casa pairal és a Manresa i que el 1443 un cavaller Riambau era diputat de Catalunya i gentilhome del Rosselló. El seu escut és de gules (vermell), sembrat de besants d'or.

Un Joan Riambau Vallvé, fill de Joan i de Magdalena, fou tinent de fusellers (el seu fusell es conservà a la casa dita can Riambau fins a la dècada dels 1970). Es desposà amb Margarida Marçal i morí el 16/2/1771.

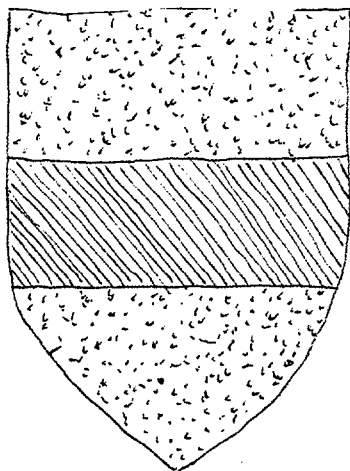
RIBES

Escrit “Ribas”, i al començament “Riba” –del llatí *ripa*, “marge de riu”–, trobem aquest cognom per primera vegada a Alb el 1709 (Res) en casar-se un Isidre Riba; allí se'ns diu que el pare, ja mort llavors, es deia Josep Riba i era fill de la Llacuna.

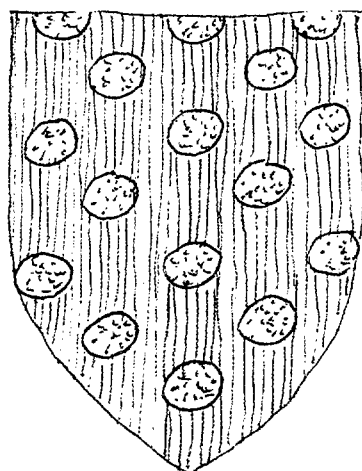
El 1737 (Rbot) surt un “Isidre Ribas”; el 1815 (Rluz) trobem la “casa Joseph Ribas dit lo

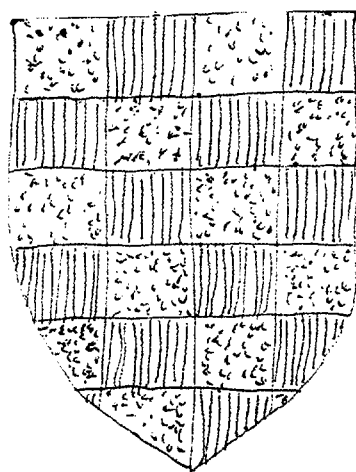
NIN

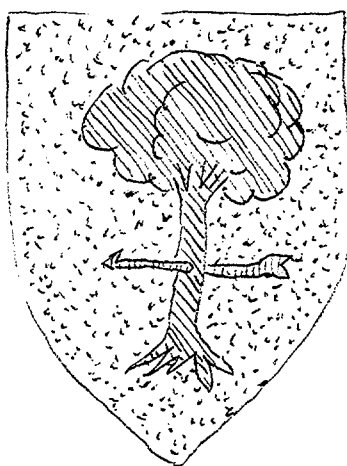
PAPIOL

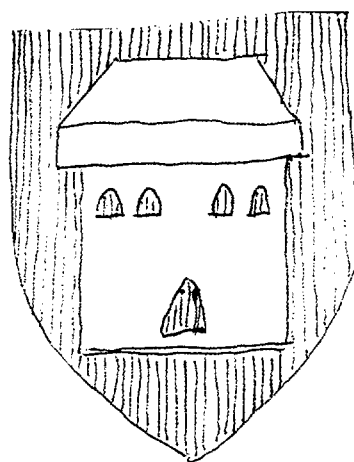
RIAMBAU

RIBES

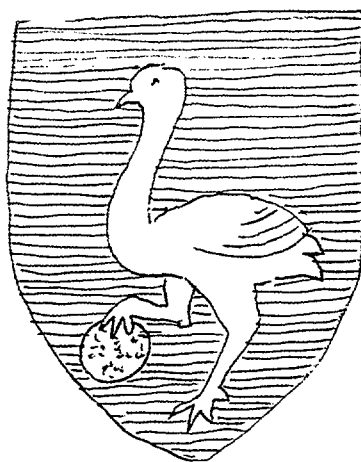
ROVIRA

SOLER

VIDAL

Martí" i (Rcc) "Ribas martí". Al cens del 1824 apareixen a cal Magí i vinculats també al renom Martí. El 1833 (Rbot) hi ha un "Joseph Ribas guitat". Al cens del 1895 trobem aquest cognom a les cases dites Ton Martí, Martí, Xic Martí, Jaume del Martí, Ramon del Martí, Espetec, la Sala i Quimet del Martí, totes al grup d'Alb.

Els genealogistes García Carraffa, basant-se en tractadistes anteriors, diuen que no cal confondre els Ribes i els Rives. D'altres, però, sostenen que són un mateix cognom.

Armes: uns porten un escacat d'or i sable (negre).

ROVIRA

Cognom -del llatí *robur*, "roure", "roureda"- i després renom.

A "Monacales", de l'ACA, en una relació de caps de casa albinyanencs, del 1562, surt un "Mont Serratis Rovira, baiulus", o sigui, batlle.

El 1623 (Res) Antoni Rovira menor fa de testimoni en un casament. El 1642 (Res) el trobem altre cop, dit, però: "lo honorable Antoni Rovira, batlle". El 1646 (Rv), a la talla de l'abat, apareix "Antoni Rovira, promen", o sigui, prohome. El 1682 (Res) se celebren uns esposoris "en casa de Isidro Rovira, pagés". El 1777 (Rbot) surt "Joan Rovira de la plassa vella"; el 1783 (Rbot), "Joan Rovira de las quintanas"; el 1815 (Rluz), "Isidro Rovira del carrer major de Alb"; el 1818 (Rbot), "Isidro Rovira quintano"; el 1820 (Rt), "Joan Rovira... dit lo Ros"; el 1821 (Rt), "...la partida de Clot de Bou en terra de Casa Rovira".

Al cens del 1824, cal Rovira és al c/ Major; hi vivien Isidre Rovira Nin (fill d'un altre Isidre), casat amb Rosa Gestí, i tres fills. Aquell any trobem el cognom Rovira, a més, a les cases dites Farruel, Escombrer, Quintano, Po del Tureu, Po del Rovira i Ros, totes al nucli d'Alb. El 1834 (Av) Antoni Rovira paga una quota de "una tienda de pesca salada". A mitjan segle XIX (Racr) surt "Rovira dit Torret" al c/ de les Quintanes.

Al cens del 1895 can Rovira és al c/ Major, núm. 1; s'hi estaven Joan Rovira Palau i la seva dona Rosa Raventós. Per l'època hi havia aquest cognom, a més, a les cases dites: Ros, Quintano, Torret i Anton del Gol, al grup d'Alb, i Sisco Rovira a LP.

Els genealogistes García Carraffa diuen que el cognom és originari de Galícia, "pero son muchos los autores que lo consideran catalán. Esto obedece a que los Rovira pasaron de Galicia a Cataluña, entre los que figuran los de la villa de Cardona, la ciudad de Solsona, y Gerona, cuyas ramas difundieron bastante el apellido por toda Cataluña y también por Valencia, Alicante y Mallorca."

Armes: en camp d'or, un roure de sinople (verd) amb el tronc travessat per una fletxa o sageta de gules (vermell).

SANTÓ

A l'Arxiu de can Santó, a LP, es conserven uns capítols matrimonials datats el 24/4/1616, on trobem l'arribada a Alb d'aquest cognom. El nuvi és "Joan de Santó, fadri pagés del Regne de Fransa, del lloch y Parroquia de Stafort, Bisbat de Condom", habitant a Alb, fill d'Ograt (?) de Santó i de "Marie llur muller diffunta". La núvia, "la honesta y virtuosa Joana Maynera viuda relicta del qº Miquel Mayner, filla legítima y natural de Miquel Janer, qº, y de Catherina llur muller vivent..."

Les enciclopèdies ens expliquen que la ciutat de Condom, abans esmentada, és cap de districte al departament de Gers i té comerç de farina i d'aiguarent. Del 1317 al 1790 fou seu episcopal, de la qual en un temps va ser titular l'abat Bossuet (1627-1704), cèlebre orador sagrat.

Aquest cognom –que significa "home que aparenta santedat"–, i després renom, apareix a la rectoria el 1623 (Res), quan un "Joan Sento" fa de testimoni d'un casament. El 1660 (Res) se celebren els esposoris d'Isidre Santó amb Fca. Miró. El 1696 (Rv) fa testament Fca. Miró, "muller de Isidro Sancto..." El 1728 (Ran) se celebra missa "per lo qº Isidro Santó". El 1774 (Rv) una vídua paga per misses "per... Riambau paga la Santona". El 1815 (Rcc) consta "Santó".

En una relació de morts (Rdf) "en la sublevació del any 1822" trobem que un "Cosma Santó de las Pessas morí en la ciutat de la Seu de Urgell al Hospital fadri morí... el 1823". La seva mort és relatada per Manuel Bofarull a la novel·la *Els hereus de la terra*.

Al cens del 1824, cal Santó és casa de LP; hi vivien Teresa Vives, vídua de Josep Santó, tres fills, un d'ells, Josep, casat amb Paula Gener, i dos néts (Teresa i Josep). En aquest mateix cens trobem una altra casa amb el mateix motiu al c/ Major d'Alb; era deshabitada. A més dels esmentats, no hi havia a cap més casa el cognom Santó.

Al cens del 1895 trobem a LP cal Santó i cal Sisco Santó; al primer lloc habita el matrimoni Josep Santó Güell i Maria Massó, un fill dit Josep i casat amb Maria Manyer, i tres fills d'aquests darrers (Josep, Antoni i Dolors). Al mateix cens apareix el cognom Santó al Mas d'en Manyer. El 1900 (Arc) surt Josep Santó Porta, de dit mas.

No n'hem localitzat l'escut.

SOGUES

Procedent d'una masia dita can Sogues, del terme de Vallespinosa –poble ara enrunat–, de l'arquebisbat de Tarragona, a la Conca de Barberà, i en paratge feréstec i mal comunicat, arribà a Alb, el 1746, el jove Joan Sogues Ferrer, fill de Sebastià i de Magdalena. El 24/8/1756, dia de sant Bartomeu, s'hi casà, amb Marina Nin Ribas, filla d'Anton, "lo qual fa guix" (i de qui prové l'actual renom de cal Guixo), i de Maria, vius tots dos en aquell moment.

Pensem que sogre i gendre treballarien a la guixera, ara abandonada, però explotada fins a començament del segle XX, que mostra encara l'esvoranc tocant el camí antic d'Alb a l'ermita de Sant Antoni de Pàdua. En Joan Sogues morí el 1824.

D'aquest matrimoni hem trobat una filla, Marina Sogues Nin, nascuda el 1766 i casada el 1793 amb Josep Santó Riambau; i Manuel Sogues Nin, nascut el 1769, que el 1798 desposà a Fca. Arboret Galofré (que en alguns papers consta com a Arbós), de la Bisbal, filla de Josep i Teresa. En Manuel morí al juny del 1809 i la seva muller el 1835.

Al cens del 1824 can Sogues (escrit Sogas) era al c/ Major, d'Alb; hi vivien Fca. Arbós (sic), ja vídua, el seu fill Josep, que tenia llavors 14 anys i feia de mosso a can Vidal, i Marina, de 21 anys, que s'ocupava de "cosas de la casa". Eren "pobres de solemnidad".

Els hem trobat aquests fills: Marina (n. 1799), Serafina (n. 1804) i Josep (n. 1808). La primera matrimonià al gener del 1828 amb Pau Juncosa Pujol, de Calafell, fill de Pau i de Llúcia. D'ells van néixer: Josep (1828), Marina (1830), Teresa (1834), Antònia (1837), Salvador (1839), Pere (1841) i Ramon (1843).

Vidu de la Marina Sogues, en Pau Juncosa es casà en segones núpcies amb Maria Alujas Vallès, de la Bisbal, vídua, el mateix dia (22/12/1855) que el seu fill Josep es casava amb Maria Manyer Alujas, filla de l'esmentada vídua.

A mitjan segle XIX el cognom Sogues desapareix del terme. Arrossegueu, però, el renom algunes cases habitades pels Juncosa, com és ara (any 1998): cal Jan del Sogues, al c/ de l'Església; cal Jepet del Sogues, a la carretera, davant de l'escola; cal Josep del Sogues i cal Jaume del Sogues, prop del retomb amb el c/ Bonastre; i can Sogues, al c/ de la plaça Vella, núm. 11.

No n'hem trobat cap escut.

SOLER

Aquest cognom –molt estès a tot Catalunya– es belluga ja pel Baix Penedès des d'antic. El 1208 (CSC) trobem al terme de Santa Oliva el molí d'en Soler (molendino que vocant Solario). Al fogatge del 1358 apareixen a Alb "R. Soler" i "Na Solera", o sigui, filla, o vídua, d'en Soler.

No és esmentat als fogatges dels segles XV i XVI. El retrobem el 1635 (Res): "Hyeronim" Soler, de Bonastre, casa amb Tecla Mata; els dos nuvis són fills d'"honorables". El 1650 (Res) l'esmentat Jeroni, ja vidu, es torna a casar, ara amb Cecília Manyer.

Al cens del 1824 aquest cognom és a can Galofré de la Bisbal, d'Alb; i a cal Tomàs, cal Pere Caselles i cal Miango, de LP.

No el veiem al cens del 1895.

Segons els tractadistes, prové de *solum*, “sòl”, “terreny”, “solar”.

Escut: de gules (vermell), una casa d'argent. D'altres porten, d'atzur, un sol d'or. I d'altres, en camper d'or, tres petxines d'atzur, mal ordenades; bordura merletada d'atzur, de vuit peces.

TOTOSAUS

Escrit també *Totusaus*, *Totasaus*, *Tutusaus* i altres variants.

El professor Moll afirma que aquest cognom prové de l'occità *tout-ou-sap*, “tot ho sap”, malnom satíric aplicat a algú que presumia de saberut. Amades (*Folklore de Catalunya*, vol. III, “Costums”, pàg. 38) sosté que tant Tutau com Tutusaus equivalen a “procedent de tutes o coves”, “a ben segur més que per haver-hi nascut que per haver-hi habitat”.

Al fogatge del 1497, entre 14 caps de casa, trobem a Alb un “Bart^o Totesaus”, al del 1515 un “Antoni Totesaus” i al del 1553 una “Joana Totosaus, vda. Totosaus”.

El 1560 (Rv) surt “Joan Totesaus” i el 1562 (Rad) es fa al·lusió a “...Gabriel Totasaus et Antonii Farre del Clot de lora termini episcopali...” El 1638 (Res) consten els desposoris de Pere Totasaus, fill de Bernat, del lloc de Bonastre, amb Maria Miró. El 1708 (Res) una Tecla Mata Puig es casa amb Joan Totosaus, de Banyeres (fill de Josep Totosaus, de Sabartés); amb aquestes noces, el seu cognom entra a cal Mata; així ho veiem ja el 1713 (Rll) “...fa Joan Totosaus per lo Mas den Mata...” i el 1810 (Rluz): “los Hereus de Casa Totusaus dit del Mas den Mata de Alb paga... per Isidro Mata... per Teresa Tutosaus...” Es va repetint el 1815 (Rluz i Rfu): “Jph Tutosaus del Mas den Mata” i “Casa Tutosaus dit lo Mata”. El 1815 (Rcc) trobem “Tutosaus-torero”, “Tutosaus frare” i “Tutosaus del Mas mata”.

Al cens del 1824 els Totasaus són a les cases dites Tureu (de vegades, Torero), Xacó, Teixidor del Vidal, a la banda d'Alb, i Fuster del Tureu i Mas d'en Mata, a LP. Al cens del 1895 aquest cognom és a: Sabuc, i Xacó, d'Alb; i Lluís de la Pona i Mata, a LP. El 1900 (Arc) surt “Isidro Totasaus Soler, dit Mata”.

No n'hem trobat l'escut.

VIDAL

Cognom que vindria del sant homònim, la festa del qual se celebra el 28 d'abril. També se'l fa procedent del llatí *vitalis*, “vivaç”, “sa”, “fort”.

Al terme d'Alb el trobem esmentat el 1605 (Ran): “...pagan Macia Vidal y... sa muller del mas Grillaire...” El 1830 (Res) es casa un fill de “Francina Vidala, vidua dexada del q^o en Joan

Vidal". El 1646 (Rv), a la talla de l'abat, hi figura "Catharina Vidal" amb "dos lliuras deu sous". El 1656 (Res) s'anota el casament de "Maria Vidala, viuda, dita la droguera". El 1724 (Rll) és esmentat "Pau Vidal dit lo Janató"; el 1774 (Rv) paga per fundacions "la Casa Mas del Garxet o Vidal"; el 1794 (Rbot) llegim "Pere Vidal de la Masia". El 1815 (Rcc) hi ha "Gestí mas del Vidal", i més enllà s'esmenta "Vidal janató", "Vidal gol" i "Vidal mas adroguera".

Al cens del 1824, al c/ Bonastre surt can Vidal i ca l'Anton del Vidal. El 1843 (Av), "Mariano Vidal... tiene una fábrica de aguardiente con una olla de 40 arrobas de capacidad..."

Al cens del 1895 hi ha el cognom Vidal a les cases dites Vicente, Janetó, Marian, Janetonet, Satronet i Joan de la Vicenta, d'Alb; i a LP, Satronet.

Armes: els Vidal de Tarragona porten, d'atzur, un sol d'or, i també, d'atzur, una grua d'argent subjectant una bola d'or. Hi ha registrats, a més: d'atzur, una grua d'argent. D'atzur, un lleó d'argent, bordura de peces d'argent. D'atzur, una barra d'or. D'atzur, un mont terrassat, acompanyat d'un sol d'or i un riu de gules. D'atzur, un griu d'argent.

CRÒNICA

9 D'ABRIL

Vilafranca del Penedès.

Trobada de la Secció d'Història

La secretaria de l'IEP a Vilafranca va acollir una nova reunió convocada per la secció d'Història per tal de preparar les XVII Jornades d'Estudis Penedesencs, monogràfiques sobre el Penedès medieval: "De la Marca hispànica a les terres de marca, el Penedès".

10 D'ABRIL

Sant Salvador-Calafell.

120 Sortida Coneguem el Penedès

Proposta marinera per a una nova sortida per tal de visitar dues cases convertides en museu corresponent a dos grans artistes penedesencs: la casa del violoncel·lista Pau Casals i la del poeta i editor Carles Barral. La visita es va iniciar a la Casa-Museu Pau Casals de Sant Salvador, amb el seu plantejament audiovisual que amb les principals dades biogràfiques i unes notes musicals ens va tornar a acostar a la personalitat i l'obra d'aquest penedesenc universal.

Tot seguit vam poder visitar la Casa-Museu Carles Barral a l'avinguda de Sant Joan de Déu de Calafell. La característica caseta de pescadors (*Foto 1*) amb l'inconfusible mirador de fusta sobre el mar, recentment oberta al públic com a record personal i viu a qui fou reconegut poeta en llengua castellana i editor. Amb el comentari a càrrec de les responsables d'aquesta realització que honora la vila de Calafell tot fent memòria d'una de les figures senyeres de la cultura i la lluita política i intel·lectual de casa nostra durant la segona meitat del segle XX, aquesta visita va comptar amb la col·laboració de la Regidoria de Cultura de l'Ajuntament de Calafell. Això va permetre oferir també a tots els assistents un fulletó amb la reproducció d'un article de Martí Farré sobre el llegat de Carlos Barral, publicat al diari *Avui*, un text de Josep V. Saval, de la Universitat d'Edinburg sobre Carlos Barral i la qüestió del llenguatge, i un text de Xavier Moret sobre Barral en l'edició catalana; el fulletó es complementava amb dos poemes de Carlos Barral "Y tú amor mío..." i "Baño en cueros". (*Foto 2*).

(Foto 1)

(Foto 2)

16 D'ABRIL

Vilafranca del Penedès. Trobada de grups, centres d'estudis i recerca del Penedès

La creació de nous grups i centres d'estudi i de recerca al Penedès ha esdevingut en aquests darrers anys una constant prou remarkable que ha de permetre obrir camins a la col·laboració amb altres entitats amb molts anys de labor. Això ha portat l'IEP a plantejar-se la necessitat d'organitzar una trobada anual de tots aquests centres d'estudi i recerca per tal d'establir relacions de col·laboració i poder compartir treballs i iniciatives. La primera trobada es va realitzar al vilafranquí espai d'entitats de l'Escorxador i va aplegar representants del Grup de Recerca de Sant Pere de Riudebitlles, del Grup d'Estudis Rapitencs, del Centre d'Estudis Sadurninencs, del Centre d'Estudis Ribetans, dels Amics del Castell de Gelida, del Grup d'Estudis Sitgetans, del Grup d'Estudis i Recerques Històriques de Sant Quintí, d'Acthiva't de l'Arboç, de la revista *El Martinet* de Sant Martí Sarroca, i de la Delegació de l'Alt Penedès d'Òmnium Cultural.

La jornada es va iniciar a dos quarts de deu del matí amb unes paraules de presentació i benvinguda a càrrec de Pilar Tarrada, secretària de l'IEP, qui va disculpar el president de l'entitat, absent per obligacions laborals. Tot seguit es van presentar els responsables de cada centre, que van exposar breument la trajectòria de la seva entitat i les activitats que porten a terme. A dos quarts d'onze del matí Francesc Viso, de la Coordinadora de Centres d'Estudi de Parla Catalana, va presentar la labor de l'entitat i la tasca que es porta a terme. A continuació va ser Carme Jiménez qui va comentar els principals aspectes de la labor que es desenvolupa a la Fundació Ramon Muntaner.

Després d'una pausa-cafè que va comptar amb el suport de l'empresa vilafran-

quina Cafès Novell, Pilar Tarrada va presentar la iniciativa de l'IEP per centrar les Jornades d'Estudis Penedesencs del 2005 com l'inici d'un cicle de conferències i una exposició itinerant sobre el Penedès a l'època medieval, un projecte ambiciós que voldria arribar amb activitats pròpies a totes les contrades penedesenques i que esperava comptar amb el suport dels centres i grups d'estudis locals. La jornada es va cloure al migdia amb la presentació per part de la Fundació Germanies del projecte per realitzar i difondre una ruta per arreu dels Països Catalans. Amb una copa de cava es va remarcar el compromís de coordinar iniciatives com les proposades i mantenir aquestes trobades en els anys vinents. (Foto 3).

(Foto 3)

17 D'ABRIL

Les Masies de Sant Miquel de Banyeres.
66 Excursió a peu pel Penedès

Després d'un dissabte fred i molt ventós, el diumenge es va llevar amb sol i ventet fresc de mestral, que a mesura que passaren les hores anà minvant de intensitat i temperatura. S'esperava que el vent girés a ponent i més calent, però aquest fet s'esdevingué més tard, quan ja finalitzava l'excursió. En aquesta sortida participaren unes vint-i-cinc persones que representaven una bona part del Penedès. A

l'inici estigué present el senyor Josep Guasch, de Sant Miquel, el qual ens va acompanyar fins al lloc de l'esmorzar. L'excursió es desenvolupà segons l'itinerari previst, amb profusió de bosquets, de barraques de pedra seca, extensos conreus de vinya i, també, de carxofes i d'enciams, que, segons diuen, són exportats en grans quantitats. A més de mig camí de tornada ens esperava el senyor Guasch. Aleshores, a petició d'en Salvador Vila, de la Bisbal, férem un xic de marrada fins a Saifores, on a la part de migdia del caseriu ha construït, personalment i per encàrrec, una nova barraca de pedra seca de planta quadrada que fa goig de contemplar. Després, realitzada la visita a les excavacions del Pujol i arribats a les Masies, en Guasch ens va obrir l'ermita de Sant Miquel, que feliçment conserven en molt bon estat.

(Foto 4)

23 D'ABRIL

Vilanova i la Geltrú. Vilafranca del Penedès.
Diada de Sant Jordi

A la rambla Principal vilanovina i a la de Sant Francesc vilafranquina vam tenir instal·lada la tradicional taula amb les publicacions de l'IEP i vam oferir als bons amics i col·leccionistes l'habitual estampa del sant, en aquest cas procedent de l'ermita de Muntanyans, en una imatge que hem d'agrair a l'extraordinària col·lecció sobre sant Jordi de l'Arxiu Arbocenc. (Foto 4).

30 D'ABRIL

Sant Sadurní d'Anoia.

Reunió del Grup d'Estudis Toponímics

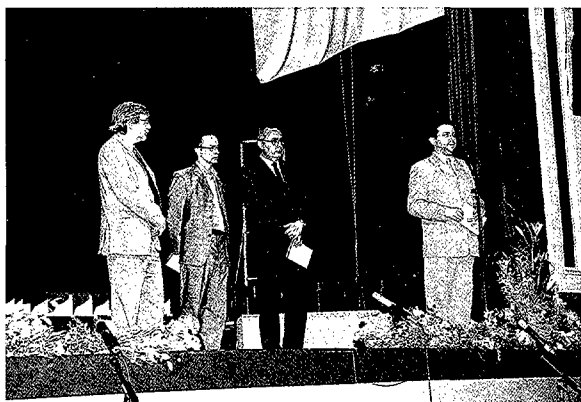
El local de L'Índex, al sadurninenc carrer de Pompeu Fabra, va acollir la segona trobada de l'any dels membres i simpatitzants de la temàtica de la toponímia, una assistència semblant a la de l'anterior reunió, més aviat nombrosa, va remarcar l'interès pels aspectes a tractar, treballs que s'estan portant a terme, motius de debat i les diverses perspectives i canvis d'impressions que allí es van manifestar.

6 DE MAIG

Vilafranca del Penedès. Acte de lliurament
dels XVII Premis Literaris Penedesencs.
Nit de Sant Jordi 2005

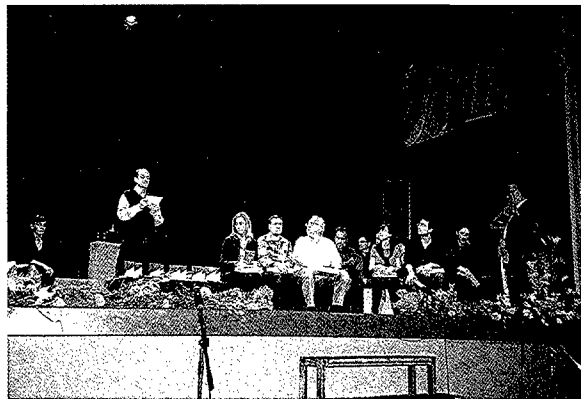
Organitzat per la Comissió Literària de l'IEP, al vilafranquí teatre municipal de cal Bolet, l'acte es va iniciar a dos quarts de vuit del vespre, amb l'assistència de l'alcalde de Vilafranca, el regidor de Cultura d'aquesta població i la regidora del Vendrell, així com una representació del Consell Comarcal de l'Alt Penedès. Van ser aquestes persones les que, juntament amb el president de l'IEP, van obrir

l'acte amb uns breus parlaments de caire institucional. (Foto 5).

(Foto 5)

Tot seguit es va iniciar l'espectacle i acte de lliurament dels XVII Premis Literaris Penedesencs i dels III Premis Especials per a Centres Docents, acte que va estar a càrrec dels actors de la nostra terra Clara Cols i Toni Regueiro. La lectura de fragments dels textos guardonats es va combinar amb el lliurament dels diversos premis, d'acord amb el veredict de cadascun dels jurats. (Foto 6).

(Foto 6)

El jurat de poesia, de teatre i del premi monogràfic era format per Anna Llovera, Valeri Laguna, Joan Duran i Miquel Cartró com a coordinador, mentre que el de narrativa i de guió radiofònic el constituïen Magda Bandera, Josep Alsina, Joan Bosquet i Joan Antoni Ventura com a coordinador, en ambdós casos amb

M. Pilar Tarrada com a secretària. El primer premi de poesia va correspondre a la composició *Perspectives en din A4*, de la barcelonina Maria Montalbà Boris Sellés, i el segon premi al treball *Ofèlia*, de la vilanovina Raquel Casas i Agustí.

En l'apartat de narració breu el primer premi va correspondre a *Temps de por*, de la barcelonina Montserrat Banegas i Vila, mentre que el segon premi va ser per a *Petjades de Llibertat*, de Miquel Bové i Pañach, de Santa Oliva. El premi especial monogràfic "Ciutadans amb nom i cognoms, immigració, convivència i solidaritat", dotat per l'Ajuntament de Vilafranca, va ser concedit a *El cargol daurat*, de Joan Constans i Aubert, de Barcelona, mentre que el jurat va considerar desert el segon premi, de forma que es va decidir passar-lo a un segon premi de teatre. En aquesta modalitat, dotada per l'Ajuntament del Vendrell, el primer premi va ser per a *Deixa passar el temps o esperar?*, de Jaume Benedito Tejera, de Sabadell, i el segon es va concedir a *L'ombra de Paganini*, d'Abraham Mohino Balet, de Barcelona. El jurat va considerar desert el premi de guió radiofònic dotat per l'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú. (A tots ells els veiem en una foto de família amb alguns dels membres del jurat. (Foto 7).

(Foto 7)

Pel que fa als premis per a centres docents, que arribava a la seva tercera edició, van formar el jurat Anna Ruiz i Mestres, Miquel Cartró, Xavier Hernández i Ventosa, Pere Martí i Bertran, Josep Font, Teresa Costa-Gramunt, Joan Antoni Ventura i M. Pilar Tarrada com a secretària. El primer premi per a cicle mitjà d'Educació Primària va correspondre a *El llapis que no feia faltes*, de Xavier Monsalve Fuentes, de la vilafranquina escola Mas i Perera; i el segon premi per a *Els insectes*, d'Eliseu Alegre i Bolet, de l'escola El Castellot de la Múnia. El primer premi de cicle superior d'Ensenyament Primari va ser per al treball *Andersen m'ajuda*, de Júlia Díaz Amela, de l'escola El Castellot de la Múnia; i el segon premi va correspondre a *La caixa misteriosa*, de Maria Raventós Riba, de l'escola Llebeig de Vilobí del Penedès.

Pel que fa als guardons a Ensenyament Secundari, per primer cicle el primer premi va ser per a *La Yan i el regal màgic*, de Míriam Martínez, de l'IES Eugeni d'Ors de Vilafranca del Penedès; i el segon per a *L'amistat*, d'Elisabeth Giner Garcia, de l'Escola Sant Elies de Vilafranca del Penedès. Pel que fa a segon cicle d'ESO, el primer premi va correspondre a *Ofegada*, de Laura Rodríguez Couso, de l'IES Manuel de Cabanyes de Vilanova i la Geltrú; i el segon premi per a *Apomarkos. L'ombra de l'assassí*, d'Enoc Martínez Padró, de l'IES Eugeni d'Ors de Vilafranca del Penedès. Finalment, en l'apartat corresponent a alumnes de batxillerat el primer premi es va concedir a *Marroc. Itaca*, d'Heura Posada i Pie, de l'IES Alt Penedès de Vilafranca del Penedès; i el segon premi per a *La noia de llautó*, d'Aida Roldan i Garcia, de l'IES Manuel de Cabanyes de Vilanova i la Geltrú. (A tots ells els veiem en una foto de família amb alguns dels membres del jurat. (Foto 8).

L'acte es va cloure amb la presentació de l'edició que aplega els treballs guanyadors i

(Foto 8)

seleccionats dels XVI Premis Literaris Penedescs - Nit de Sant Jordi 2004, que va estar a càrrec del director de l'Escola Municipal d'Art Arsenal, Sr. Albert Abella i Nosàs, els alumnes de la qual van ser els encarregats de realitzar les il·lustracions que acompanyaven els textos de l'esmentat volum. La vilafranquina Coral Laroc va cloure l'acte en oferir un concert de música gospel i espirituals, amb acompanyament de piano i de saxo. Finalment, l'espai posterior del teatre de cal Bolet va acollir un aperitiu-sopar fred, a peu dret, que va comptar amb el suport de Caves Freixenet.

12 DE MAIG

Vilafranca del Penedès. Conferència
"El ball de Serrallonga al Penedès"

Amb motiu dels 25 anys de la recuperació del Ball de Serrallonga en la Festa Major de Vilafranca, Joan Solé i Bordes, responsable de la recuperació completa del text del ball en la versió de Martí Figueras "El vell Saquetes", d'acord amb la còpia que es conserva al museu municipal de Sant Martí Sarroca, va comentar els seus aspectes principals, amb el complement de les intervencions de Raimon Casals, un dels directors teatrals que havia preparat la representació que es va presentar aquell matí dissabte. L'acte era organitzat pel Ball de Serrallonga de Vilafranca.

13 DE MAIG

Vilafranca del Penedès. Presentació del llibre "L'Ordal i la depressió penedesenca. 20 rutes de senderisme i btt"

L'auditori del Museu de Vilafranca va acollir l'acte de presentació d'un altre llibre d'excursionisme de l'activista cultural de les Roquetes Joan Carles Borrego Pérez, en aquest cas dedicat a l'Ordal i que ha publicat l'editorial Piolet. La presentació va anar a càrrec de Joan Solé i Bordes i el seu parlament el podeu trobar a l'apartat de llibres d'aquesta mateixa revista.

21 DE MAIG

Esparreguera. Jornada de Cultura i Recerca Local dels Territoris de Parla Catalana "Recercat"

Primera jornada d'aquestes característiques en la que serà una convocatòria anual, situada en el marc dels actes de la Capital de la Cultura Catalana, distinció que aquest any 2005 correspongué a la vila d'Esparreguera. Es tractava d'una fira de publicacions, exposicions, taules rodones i premis de reconeixement, estava ubicada a la plaça de l'Ajuntament i al carrer Cavallers, mentre que les exposicions i les activitats de la jornada es van celebrar a Can Pasqual, al carrer Cavallers, 26. L'IEP hi va ser present amb un estand en el qual es donava a conèixer l'entitat i les activitats que porta a terme. Els principals objectius de la jornada van ser els de fer explícita a la societat civil l'activitat dels centres, instituts d'estudis i altres entitats culturals; també el de fomentar la comunicació i el contacte entre els diferents centres dels territoris de parla catalana; i igualment reconèixer la important tasca que realitzen aquestes entitats en la recerca i la divulgació de la cultura local i comarcal. La jornada va ser organitzada per l'Institut Ramon Muntaner, Fundació Privada dels Centres

d'Estudis de Parla Catalana i la Coordinadora de Centres d'Estudi de Parla Catalana.

21 DE MAIG

Vilafranca del Penedès.

Trobada de la Secció d'Excursionisme

Damunt de la taula, a més de la programació prevista, la petició de la Junta de data 13 d'abril, en la qual se'ns demana una col·laboració en les properes Jornades de la Secció de Història, mitjançant una excursió a peu pel Penedès per la comarca del Garraf on hi hagi la presència de romànic o gòtic. Exposada la proposta als integrants de la reunió, es decideix convidar a fer una caminada des del castell de la Geltrú fins a Sota-ribes, amb un recorregut d'uns tretze quilòmetres i mig, que passaria pel Camí Vell de Ribes, can Mironet, Xoriguera, els Camils, Sota-Ribes, la Masieta, masia de Montgròs, can Martí, torre del Vguer, masia Samà, el Tacó i el Llimonet, gairebé tots aquests llocs també accessibles amb vehicle de turisme. En principi, s'havia dit d'organitzar-la per al mes d'abril del 2006, però s'ha pensat que més valdria fer-la durant els mesos de febrer o març, car per a l'abril ja es té programada l'excursió de Sant Pere de Riudebitlles.

27 DE MAIG

El Vendrell. Conferència-col·loqui

"Miscel·lània anecdotària del Baix Penedès"

Cicle de conferències-col·loqui

"Anecdolari Penedesenc" III

La sala del Centre Cívic L'Estació va acollir aquesta tercera conferència del cicle d'anecdolari en la qual l'escriptor Manuel Bo farull i Terrades va comentar aspectes diversos de la vida dels vilatans del Baix Penedès en altres temps, des de l'àngel de Tobies del campanar de la parroquial vendrellenca i la seva

significació bíblica fins a esdeveniments de les guerres del segle XIX i de singulars personatges de diverses viles i pobles de l'entorn.

28 DE MAIG

Vilafranca del Penedès.

Trobada de la Secció d'Història

A les 5 de la tarda, a la secretaria de l'IEP, una nova reunió va acabar de concretar el programa de les XVII Jornades d'Estudis Penedesencs, monogràfiques sobre el Penedès medieval.

29 DE MAIG

El Vendrell - L'Albornà. Cicle "Espais temàtics industrials" I - Baix Penedès

121 Sortida Coneguem el Penedès

S'iniciava un nou cicle de sortides pel Penedès, amb la intenció de conèixer espais temàtics industrials actualment significatius a les nostres contrades. La visita es va iniciar a l'empresa Ferve, situada a la vendrellenca carretera de Calafell per tal de conèixer aquesta factoria de temàtica automobilística, en concret de bateries de cotxe; la visita va permetre veure com eren aquests components i la seva evolució fins als moments actuals. Ferve és una empresa molt arrelada al Vendrell, amb projecció internacional i representants en diversos països.

Tot seguit l'expedició es va adreçar al polígon industrial de l'Albornà, per la Bisbal del Penedès, on es va poder visitar l'espai temàtic dedicat a les eines de construcció de l'empresa Germans Boada; allí és possible veure l'evolució des de les barraques de pedra seca fins a les eines de construcció utilitzades en l'actualitat, amb referències des del punt de vista tècnic i també l'ecològic. (Foto 9).

(Foto 9)

10 DE JUNY

El Vendrell. Presentació de la revista "Del Penedès" núm. 10

Tot i que l'acte havia estat programat per a ser realitzat a la nova seu de la Biblioteca Pública Terra Baixa del Vendrell, al carrer Major, i tenir així un motiu per a conèixer i visitar aquesta nova realització cultural, el fet que no s'inaugurés finalment fins al dia 18 d'aquest mateix mes de juny va impossibilitar la utilització d'aquest espai, de forma i manera que la trobada es va realitzar a l'espai del Centre Cívic de l'Estació i va comptar amb l'assistència de gairebé tots els membres de la Comissió Literària de l'IEP, responsable de bona part del contingut d'aquest número de la revista, corresponent a la tardor-hivern 2004-05 i dedicat preferentment a aplegar les aportacions a la II Matinal d'Escriptors, celebrat a Sitges el 5 juny del 2004, matinal que es va dedicar al tema dels mitjans de comunicació i literatura de consum. Es va encarregar de la presentació Teresa Costa-Gramunt, escriptora i membre de la Comissió Literària, qui va resseguir els principals aspectes de la publicació.

11 DE JUNY

Castell d'Olèrdola

Presentació del llibre i l'exposició

"El castell termenat d'Olèrdola"

Secció d'Història

La seu del Museu d'Arqueologia, al castell d'Olèrdola, va acollir l'exposició sobre el castell termenat d'Olèrdola, complementada amb l'edició d'un magnífic volum d'estudi sobre la mateixa temàtica històrica medieval, obra de la historiadora Carolina Batet i Company. La presentació de la mostra va estar a càrrec de l'historiador medievalista Miquel Barceló i Perelló i va comptar amb la presència de l'arqueòloga i coordinadora de l'exposició i del llibre, Núria Molist i Capella, del Museu d'Arqueologia de Catalunya; de la seva autora, Carolina Batet; així com de Josep Tort i Miralles, alcalde d'Olèrdola, i de Joan Solé i Bordes, president de l'Institut d'Estudis Penedesencs, una de les entitats organitzadores d'aquesta mostra itinerant. Aquesta mostra, que ha restat exposada tot l'estiu fins a les darreries de setembre, és la base de les Jornades d'Estudis Penedesencs, enguany dedicades als estudis d'història medieval i que presenten igualment aquesta exposició i el llibre que la complementa, el proper setembre al Fòrum Berger-Balaguer de Vilafranca. (Foto 10. Imatge cedida per 7dies.net).

(Foto 10)

12 DE JUNY

Vilanova i la Geltrú. Cicle "Espais temàtics industrials" II - Garraf.

122 Sortida Coneguem el Penedès

La segona visita del cicle dedicat als espais temàtics industrials ens va portar al vilanoví Museu del Ferrocarril amb motiu de l'exposició de la mostra commemorativa del 150 aniversari de l'arribada del ferrocarril a Molins de Rei, mostra que el Centre d'Estudis del Baix Llobregat ha elaborat amb caire itinerant i amb el títol de "Fent via". Tot aprofitant l'avinentsa es va tornar a visitar el Museu del Ferrocarril per tal de conèixer les darreres adquisicions que s'hi presenten. El Museu del Ferrocarril s'ubica a les instal·lacions originals del Dipòsit de Locomotores de Vapor de Vilanova. La col·lecció conté valuosos vehicles ferroviaris. El Museu ofereix també altres elements representatius del món del ferrocarril, objectes que foren utilitzats pel personal ferroviari en el passat, i l'audiovisual "Puja al tren de la història".

18 DE JUNY

Sant Pere Molanta.

Reunió del Grup d'Estudis Toponímics

El dia 18 de juny passat se celebrà la reunió trimestral d'aquest grup. L'acte tingué lloc a la mil·lenària població de Sant Pere Molanta, al Casal Molantenc. L'edifici traspua molts anys d'història, les seves parets estan plenes de diplomes i les seves vitrines vessen de trofeus que posen de manifest una benemèrita i eficaç activitat en pro de la cultura i del país. Per molts anys!

Com és costum, es van tocar una munió de qüestions, des de les roderes –que encara es conserven– deixades pels carros de l'antigor fins a les runes d'ancestrals molins. Es va debatre el tema de les Cabòries, topònim no

plaent a algunes persones per consideracions subjectives, i es comentà el llarg procés entaulat fins que les autoritats competents li atorguessin la denominació que ha prevalgut.

L'amic Pere Sadurní, resident a Sant Pere Molanta, exercí d'ambaixador i lloà el clima i els aires salutífers de la seva vila. Entre

els assistents a la trobada es comptaven socis de Sant Pere –no de l'apòstol, sinó del poble–, de la Granada, d'Albinyana, de Sitges, de Calafell, de Vilanova i la Geltrú, de la Prua... La reunió va transcórrer –no cal dir-ho– amb la placidesa que caracteritza els components del grup.

INVENTARI DE TOPONÍMIA PENEDESENCA

Preguem que es faci conèixer qualsevol referència documental que es tingui dels següents llocs del Penedès:

LLISTA NÚMERO 115 - Estiu 05

TOPÒNIMS	MUNICIPI	1ª NOTÍCIA	DATA
BICICLETA, can	Olesa de Bonesvalls	?	2003
BIEL, cal	Castellví de la Marca	?	1982
BIFI, can	Castellet i la Gornal	?	1838
BIOT, torrent del	Viladellops (Olèrdola)	"lo biot"	1453
BISBE, clot del	Sant Pere de Riudebitlles	?	2005
BITÓ, cova del	Castellet i la Gornal	?	1976
BLANC, mas de	Sant Pere de Ribes	"mas de Blanch"	1588
BLANC, mas	Sant Sadurní d'Anoia	"mas Blanch"	1624
BLANC, CAL	Torrelles de Foix	"Cal Blanc"	1920
BLANCA, cova	Castellet i la Gornal	?	1976
BLANCA, penya	Subirats	?	?
BLANCO, cal	Castellet i la Gornal	?	1972
BLAU, mas	Castellet i la Gornal	?	?
BOC, clot del	Sant Jaume dels Domenys	?	2000
BOET, bosc d'en	Subirats	?	2003
BOIXOS, cau dels	Viladellops (Olèrdola)	?	1994
BOLITXO, fondo del	Castellet i la Gornal	?	1996
BONIC, can	Sant Pere de Ribes	?	?
BOQUES CALENTES, les	Font-rubí	?	1974
BOQUES CALENTES, les	El Montmell	?	1978
BORD, cal	Torrelles de Foix	?	1995
BORDOIA, camp de la	Castellví de la Marca	?	1950
BORREGUER, cal	Gelida?	?	?
BORRELLES, torrent de les	Cubelles	"las Borrelles"	1632
BORRULLS, els	Sant Pere de Ribes	"los Borrulls"	?

Adreceu-vos a:

Vicenç Carbonell, Av. de Jaume Balmes, 32, 3r, 2a
08800 VILANOVA I LA GELTRÚ
Tel. 93 815 90 26 - C/e: v_carbonell_v@yahoo.es

25 SORTIDES A PEU PEL PENEDES

Secció d'Excursionisme de l'Institut d'Estudis Penedesencs
2003

TOPÒNIMS	PÀGINES	NOTES
CASTELLOT DE CASTELLVÍ, el	12 (fotos), 13	Castellví de la Marca
CASTELLOT DEL MONTMELL	83	A 781 m d'altitud
CASTELLOT, el (Olivella)	149, 153	Abans castell Vell. Avui el Molinot
CASTELLOT, el (Sitges)	116, 117	A Campdàsens
CASTELLVÍ o CASTELLVELL		
DE LA MARCA	12, 13, 31, 155	Fotos i dibuixos dels rodals
CASTELLVÍ, can (Olèrdola)	25 •	Situada en el fondo de la Seguera
CELLERES, les	160	Sant Jaume dels Domenys
CENDRA, avenc de la (Albinyana)	51	De Sant Antoni al cim de la muntanya
CENDRA, cal (Aiguamúrcia)	21	Vora el pla de Manlleu
CENTRE - LLEVANTINA, urbanització	61, 119	Sitges. On hi havia el corral d'en Falç
CERVERA, pou de la (Sitges)	116	A can Lluçà
CHATEAU LEON (Terrassola i Lavit)	96	En el desaparegut mas Rovira
CLARET, can (Terrassola)	89	A la plana de Sant Martí Sadevesa
COBERTERA, torrent de la (Calafell)	129, 133	També conegut per de la Graiera
COCODRIL, muntanya del (Subirats)	17	És el pujol d'en Figueres, de 298 m
CODINA, font (Ribes)	46 (foto), 47	Esmentada l'any 992
CODOLET, puig del (Sitges)	43	Sector de Miralpeix
COFRE O DEL SAFAREIG, bufador del	41	En la puntà dels Colls (Vilanova/Ribes)
COLL, font d'en (Ribes)	47	Després de ca l'Almirall
COLLET DE MARMELLAR, casa del	29	A la Moja (el Montmell)
COLLS o CASA DEL MAR, masia dels	41	Vilanova/Ribes
COLLS, els (Santa Oliva)	167 (part més enlairada), 168	Partida també dita la Serra
COLLS, punta dels (Vilanova/Ribes)	41	També coneguda per Llarga
COMA ROJA, serra de (Sitges)	114, 115	Esmentada l'any 1611
COMAS, cal (Terrassola)	91	Antigament mas Batllori
COMES, muntanya de les	67	El Montmell, a Sansuies. Té 600 m
CONA, ca la (castellet)	134	Runes en la carrerada de Rocallisa
CONILL, mas (la Llacuna)	73, 77	Vessant de Mediona. Existia l'any 1417
CONQUES, torrent de les (Olivella)	45	Afluent de la riera de Jafre
COPOTS o COPONS, els (Avinyonet)	147, 151	A Santa Susanna
CORNUDELLA (St. Jaume dels Domenys)	155, 161	Esment del poble i la riera
CORRAL NOU, el (Aiguamúrcia)	21	
CORTEI, mas (la Granada)	99	Esment

(continuarà)

FILATÈLIA VITICULTURA

El fet de col·leccionar segells és una afecció que al Penedès ens permet retrocedir fins a finals del segle XIX per a trobar-hi els primers exemples.

Un d'ells el tenim en el Dr. Antoni Comas Torregrosa, un vilafranquí que l'any 1893 va publicar un petit manual per al col·leccionista, el qual, entre altres coses, tenia la virtut d'ésser escrit en català.

L'altre correspon a un advocat vilanoví: J. Foradada i Canalda, qui, a més de col·leccionar segells, es convertí en editor d'una revista titulada *La Filatelia Española*.

Aquests són, doncs, dos exemples ben representatius d'una afecció penedesenca per col·leccionar segells, que en els darrers anys tendeix cap a les col·leccions temàtiques, més atractives i menys costoses.

Una d'elles, la vitivinícola, és la que millor s'adiu a l'activitat socioeconòmica que contribueix a la identitat penedesenca i, per tant, una a la qual hauriem de dedicar més atenció.

La temàtica exigeix, no obstant això, uns coneixements del que es col·lecciona, i això comporta un interès per allò que presenta i es representa als segells. Segurament és això, aquest afany que ens porta a llegir, a preguntar i a voler conèixer entorns diferents als nostres, allà on rau el valor didàctic de la col·lecció temàtica.

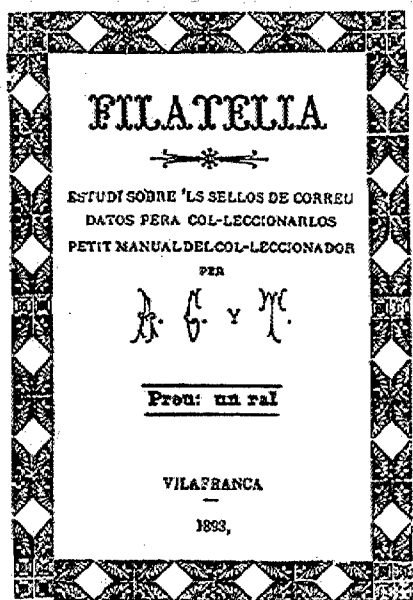
Avui presentem un segell de l'Uruguai que vol representar un dels seus vins amb més prestigi, i que com, en altres casos semblants, té al seu darrere una petita però interessant història que cal conèixer.

EL VI DE L'URUGUAI

El segon semestre del 2002 l'Uruguai va emetre un segell de correus dedicat al vi elaborat al país amb la vinífera tannat i que els enòlegs consideren com la més representativa i amb més prestigi de les que es conreen a l'Uruguai.

La tannat va ser introduïda per un immigrant basc de l'altra banda dels Pirineus, Pasqual Harriague, establert prop de la ciutat de Salto, el qual va arribar a plantar de vinya unes 200 hectàrees, i a construir un celler per a l'elaboració del vi que comercialitzava.

Cronològicament ens situem cap al 1870, l'època que a Europa es començava a patir el flagell de la fil·loxera.

Característiques de la tannat

La tannat és una varietat vinífera d'origen francès, coneguda també com a moustrou, gros, manreng, mariran, etc. i que avui gairebé ha desaparegut del sud de França.

El gra de raïm de la tannat té la pell d'un color vermell o violaci molt intens, i allà es troba una concentració molt alta de tanins. El vi que resulta de la fermentació d'aquesta varietat és molt astringent, amb una graduació més aviat alta i unes aromes molt variades, segons la composició del sòl a l'indret on es conrea.

Fins que els enòlegs no van determinar bé aquestes característiques i van harmonitzar-les, el tannat era considerat un vi més aviat vulgar amb un gust astringent i unes aromes poc definides.

La viticultura a l'Uruguai

La viticultura és una activitat que als darrers anys ha tingut un creixement regular i sostingut. Actualment representa el 14% de l'agricultura nacional i és el 4t país productor de Sud-amèrica.

L'elaboració de vi i la seva comercialització permeten mantenir unes expectatives alentidores, tant pel fet d'incorporar els coneixements i tècniques d'enologia més innovadores com pels mateixos resultats que s'aconsegueixen.

La producció anual arriba ja als 93 milions de litres, dels quals el 2003 n'exportà 1.762.656, principalment vins de marca embotellats, amb una voluntat clara de competir dins el segment de qualitat.

Entre els principals països importadors hi ha Brasil, amb un volum que s'apropa als

Tant les vinyes com el celler d'Harriague foren adquirides més tard pels Dickinson, una nissaga de viticultors que ampliaren considerablement aquell patrimoni i van fer millores al celler construint-hi un laboratori per seguir tot el procés de vinificació.

Un altre impulsor vitivinícola a l'Uruguai fou Vidiella, un català que s'havia establert a Colon cap al 1874 i va construir-hi també un celler per a l'elaboració del vi de les seves plantacions. Vidiella va introduir algunes varietats noves com la folle noir i la gamai negra.

Altres viticultors establerts al país van contribuir també a l'expansió de la viticultura, com Portal, que va aclimatar la gamai negra, o bé Varzi, que ho va fer amb el merlot i el malbec.

1.100.000 litres, que representa el 62,33% del total.

Espanya n'importa actualment uns 2.998 litres (0,17%), una quantitat que es situa per sota de França amb 74.343 litres (4,22%).

La superfície total dedicada a la vinya és de 9.400 ha i la major part es troba al sud del país (88%).

El clima

Les temperatures no ofereixen gaires variacions notables. La mitjana es situa entre els 17,5° a la zona nord-est i els 16° a la costa atlàntica.

En general, les temperatures més altes s'enregistren als mesos de gener i febrer i les més baixes es donen al juny i juliol.

Les pluges tenen una mitjana anual de 1.000 mm al llarg de la riba sud del Riu de la

Plata i uns 1.400 mm a la zona nord-est, que forma frontera amb Brasil.

L'INAVI és l'organisme responsable de les polítiques vinícoles del país, així com de portar el registre de plantacions existents. El cens actual és de 3.530 parcel·les de vinya plantada, de les quals el 90% no sobrepassen les 5 ha.

Les varietats viníferes destinades a l'elaboració de vi són, en primer lloc, la tannat, coneguda també amb el nom d'harriague, fent honor al qui fou l'introduïdor d'aquesta varietat al país. Hi segueix la folle noir o vidiella i també la moscatell.

Aquestes tres varietats representen gairebé el 70%, mentre que el 30% restant es complementa amb cabernet sauvignon, cabernet franc, merlot, sauvignon blanc i el chardonnay.

La indústria vinícola, la formen uns 400 cellers, que són els que embotellen i comercialitzen la producció dels petits agricultors.

Mn. Frederic Ràfols

HOMILIA EN EL FUNERAL DE PAU BOADA

El 15 d'agost del 1975, just en fa ara trenta anys, era enterrat a Vilafranca Pau Boada i Mercader, artista plàstic genuïnament local i un dels creadors amb una obra de més específica personalitat. L'aniversari ens serveix d'excusa per a recuperar el text de l'homilia del funeral, fins ara inèdita, pronunciada pel vilanoví Mn. Frederic Ràfols, llavors rector de la parroquia de Santa Maria de Vilafranca. Aquest text, mecanografiat, ha circulat durant anys per mans vilafranquines i és un excel·lent exemple de la prosa viva i vital de les homilies de Mn. Frederic, paraules entenimentades i sinceres que obrien un camí a la reflexió des dels senzills esdeveniments de la vida quotidiana.

"Avui és un dia trist per a Vilafranca perquè ha desaparegut un artista. Els artistes no fan la història, però li donen un sentit. L'artista és un gratuït de la naturalesa, nosaltres diem de Déu. Podem fer cotxes, podem fer coses, podem fer diners, però el secret de la bellesa no està en el poder humà: la inspiració no es pot comprar ni es pot vendre: pertany al misteri.

"En una societat com la nostra, abocada al consum i a la supervaloració dels aspectes purament materials, manquen contemplatius, poetes i artistes. Per això crec que aquesta diada és d'una gran tristesa per a la nostra vila.

"L'Evangeli que hem llegit és un xic difícil de comprendre, però potser llegint-lo davant el cadàver d'en Pau Boada l'entendem més. Mirar els ocells del cel, contemplar els liris del bosc, descobrir la bellesa amagada de

les coses i fer que el poble la pugui comprendre i disfrutar. Això és un do de Déu, és la inspiració, és el misteri que es va repetint de tant en tant per alegrar la monòtona vida de cada dia. El seu estil era popular, sens dubte inspirat en el romànic, però amb tocs d'un ingenuïsmes entranyable. Quan mirem la sala del Museu, la decoració de l'Ajuntament, el mural de la sala Grases, els nostres ulls, cansats de tanta mediocritat, s'animen, l'obra d'en Pau Boada entra ja a formar part de la nostra història.

"En la llarga història dels cristians hi ha hagut una especial sensibilitat per l'art, en Pau Boada ens n'ha deixat una de les seves obres millors en la vidriera central de l'absis de Santa Maria: el naixement de la Mare de Déu, preludi de la nostra salvació, que com un castell de focs trenca la blavor de la vida quotidiana, perquè Déu visitarà el seu poble.

"Ell era creient. Potser encara no fa un mes, a missa de dotze, el vaig veure a una de les capelles de l'absis, participant a l'Eucaristia. A nosaltres, que si tenim algun defecte és que toquem massa de peus a terra, ell, que no hi tocava massa, ens va deixar l'amor a la bellesa, el saber descobrir que la flor i l'ocell i la bellesa tenen un llenguatge que ultrapassa els bitllets i l'eficàcia i la tècnica humana, un llenguatge que té molt a veure amb la fe. Que sapiguem canviar la nostra escala materialitzada de valors.

"Un dia trist, però, com per a tot creient, un dia esperançat: Miquel Àngel, al final de la seva vida, destruïa les seves obres d'art perquè les considerava absurdes davant la bellesa que ell intuïa. Certament que l'art és un valor limitat, però participa del que és gratuït, no es pot comprar ni vendre, i en aquest aspecte ens acostem a comprendre la Bellesa i la Bondat de Déu."

Joan Solé i Bordes

SOBRE LA “HISTORIA DE LA FIESTA MAYOR DE VILAFRANCA DEL PANADÉS”

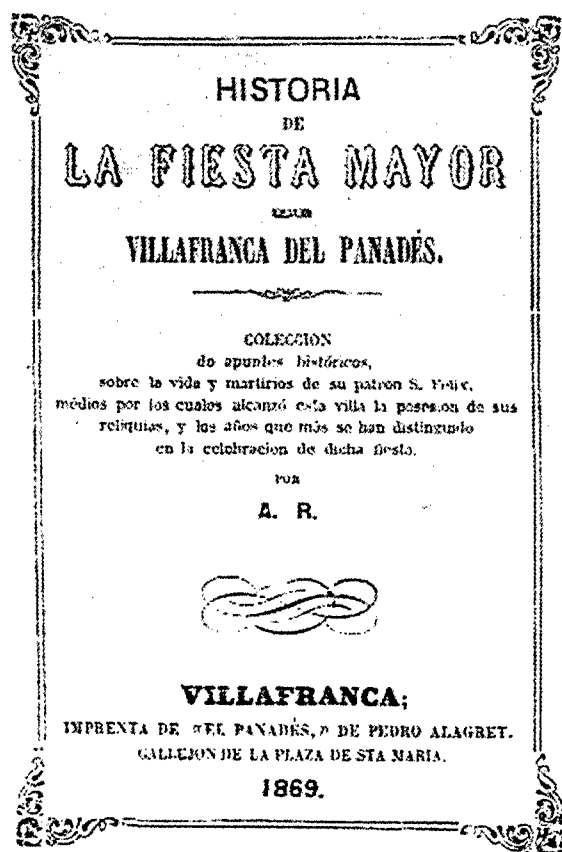
La donació a l'Ajuntament de Vilafranca d'un fons bibliogràfic familiar dels descendents de la família de Pere Alagret ens ha permès veure per primera vegada la *Historia de la Fiesta Mayor de Villafranca del Panadés*, una raresa bibliogràfica tota vegada que no se'n coneixia cap exemplar. A més, no havia estat exposat a la mostra bibliogràfica del 1926 amb motiu de la I Exposició d'Art del Penedès⁽¹⁾ i tan sols ens constava la seva existència per l'esment que en feia el seu autor a la contraportada d'edicions posteriors, a més de la catalogació que el 1930 havia fet Pere Grases de totes les obres de l'autor, on constava amb les característiques que ara poden certificar com a reals: 16 pàgines, de mida 152 x 108 mm.⁽²⁾ El mateix Grases reconeixia la dificultat d'elaborar la bibliografia completa, tot i haver cercat dates als fons bibliogràfics de “Sres. Filles d'En Alagret, Srs. Joan Álvarez de Sisternes, Francesc de P. Bové, Josep Canyes, Here-ders d'En Clascar, Mn. Lluís Feliu, Srs. Pere Grases, Pere Mas i Perera, Pau Miró, El Col·legi de Sant Ramon de Penyafort, Sr. Pere Regull, Mn. Manuel Trens.”⁽³⁾

El caire de fulletó breu d'aquesta *Historia de la Fiesta Mayor...* i, possiblement, una edició igualment breu haurien dificultat la conservació d'exemplars fins al punt que havíem arribat a dubtar de la seva existència. Ara podem destacar amb certesa que es tracta del primer treball escrit per Pere Alagret i un dels primers treballs sortit de les seves premses. La data de l'edició –1869– ens permet certificar, a més, que és el primer opuscle de temàtica local de la bibliografia vilafranquina, és a dir, la primera edició local que es porta a terme no pas en base a una finalitat determinada –habitualment de commemoració civil o religiosa–, sinó

amb una voluntat de divulgació de la realitat local. Què hi ha al darrere d'aquesta primera iniciativa de n'Alagret, inici d'una àmplia producció local de la qual serà autor? Podríem pensar que l'empeny aquell esperit romàntic que feia mig segle que havia solcat la cultura europea i que es podia encomanar encara a un jove amb inquietuds, però el contingut d'aquesta *Historia de la Fiesta Mayor...* ens mostra una preocupació més centrada en la crònica històrica que no pas en el folklore. Tot i això, el conjunt de l'obra de Pere Alagret, com la dels germans Vidal i Valenciano, és clarament deutora del mestratge de Manuel Milà i Fontanals, qui el 1853 en el seu treball *Observaciones sobre la poesía popular con muestras de romances catalanes inéditos* esmenta ja el Drac de Vilafranca, i que en el seu *Orígenes del teatro catalán* posa les bases de l'anàlisi del folklore de festa major.⁽⁴⁾

Ja vam estudiar amb detall els antecedents familiars de la impremta de Pere Alagret i les edicions vilafranquines,⁽⁵⁾ i també les relacions amb el seu pare Fèlix Alagret, al taller del qual es devia formar com a impressor, així com la combinació llavors tan habitual de la labor d'impressor amb la de botiguer de llibreria i papereria, a l'establiment del número 3 del carrer de la Cort, conegut popularment com a “Cal Cames i Ulls”, que a partir del 1872 constarà també en els seus peus d'impremta.⁽⁶⁾

Pere Alagret, nascut a Vilafranca el 1842, havia establert cap a finals de la dècada del 1860 un obrador propi al carreró del costat de l'església dels Dolors, amb entrada per l'actual plaça de Jaume I, indret centric però de difícil precisió en la geografia urbana, de forma que el mateix Alagret l'esmentarà de diverses maneres: “Callejón de la plaza del Aceite al lado de los Dolores”,⁽⁷⁾ i encara “Establecimiento tipográfico de Pedro Alagret, calle de Seraulls, al lado de la capilla de los Dolores, en la plaza de Santa María”,⁽⁸⁾ a més del que figu-

ra en l'edició que ara ens ocupa: "Callejón de la plaza de Santa Maria". Pere Grases creia que ja s'havia establert com a impressor el 1861; per tant, quan tenia sols 19 anys i no era, d'acord amb els paràmetres legals de l'època, major d'edat. Es tracta d'una deducció a partir d'una circular del 1871 en la qual Alagret comenta que en els darrers deu anys ha anat establint millores en el seu establiment tipogràfic, afirmació que cal entendre referida a les premses familiars, tenint en compte, a més i com ja hem dit abans, que no conservem cap publicació amb peu d'impremta cert anterior al 1868, any a partir del qual no coneixem cap imprès amb peu del seu pare Fèlix Alagret.⁽⁹⁾ L'esmentada circular publicitària corresponia al trasllat de la impremta de Pere Alagret, amb obertura d'un establiment de papereria i llibreria al número 2 de la plaça de la Constitució, on faria una estada molt breu per passar el

1872 a ocupar-se definitivament de la llibreria i les premses familiars, just a l'altra banda del carrer, al número 3 del de la Cort, el mateix any que es va casar amb Raimunda Mestres, el 12 de març, i que va morir el seu pare, el 15 d'agost.

Aquesta itinerància de les premses que resseguim en els seus peus d'impremta i fins al fet que tornés definitivament a casa poc abans de casar-se i de morir el seu pare ens havia fet pensar, sense cap argument ferm que ens ho demostrés, en un possible enfrontament familiar qui sap si derivat de les relacions amb la que seria la seva muller. Ens hi fa pensar també el pseudònim que utilitza en el fulletó que ara comentem. Com era habitual en Pere Alagret, va deixar ben clara que era la seva impremta però va signar com a autor amb inicials, en aquest cas A. R., la A és indubtablement d'Alagret, però la R pot fer referència al nom

de la Raimunda, és una hipòtesi de demostració impossible; cal tenir en compte, però, que no té cap ascendent familiar directe que porti un primer cognom amb la lletra R inicial.⁽¹⁰⁾

Sense entrar en l'anàlisi de la seva prosa castellana tan característica (un exercici que, sens dubte, resultaria interessant), sembla indubtable que el fulletó *Historia de la Fiesta Mayor...* és obra de Pere Alagret, com ho anunciaria anys després, amb la indicació d'estar exhaurida, a la darrera pàgina d'edicions com a *Obres del mateix autor*; així en els seus *Records de la infantesa* de l'any 1893, que signa ja amb les seves inicials (P. A.), de manera que no ens ha de fer dubtar de l'atribució de ser-ne l'autor. Esmentem també com a mostra de l'afeció d'Alagret pels pseudònims en inicials, el cas de les dues històries de Vilafranca escrites per ell i signades com a Q. G. (Quintí Garrigó).

El contingut del fulletó, totalment redactat en castellà, no presenta cap interès especial. S'obre a la pàgina 5 sota l'encapçalament "S. Félix Mártir y su fiesta" i després d'una breu introducció en la qual es remarca l'estimació de Vilafranca per sant Fèlix, concreta: "Tarea larga sería el detallar una por una las continuadas diversiones que sin interrupción se suceden una a otra durante los mismos, a más de las que con toda pompa y esplendor tienen lugar en el Templo. Como no es nuestro ánimo detallar el programa de las mismas, omitimos toda reseña y solo sí el objeto que encabeza los presentes apuntes, encaminados a demostrar la antigüedad de la fiesta." Aplega llavors amb deteniment a biografia de sant Fèlix i sant Adaucte que es trobava en els llibres de santoral i que corresponia al 30 d'agost. Tot i que aquesta no és la vida del sant Fèlix les relíquies del qual es conserven a la basílica de Santa Maria, és la que des del segle XVIII fins ben entrat el segle XX es va considerar com a certa, la història de sant Fèlix com el prevere que es presenta davant el tirà empe-

rador romà era absolutament acceptada, així les imatges ens el mostren amb els hàbits sacerdotals i els goigs, que sols es canten parcialment, ens parlen d'aquell que es va presentar davant el tirà romà en temps de Dioclecià i Maximilià i no va abjurar en cap moment de la seva fe fins a donar la vida, i amb ell el seu company sant Adaucte, que fins i tot durant molts anys va correspondre també al nom d'una de les campanes religioses del campanar de Santa Maria. Aquesta història havia estat recollida al *Folrs sanctorum* de Pedro de Rivadeneyra, del 1790, i altres llibres del mateix caire hagiogràfic.⁽¹¹⁾

A partir de la pàgina 9 la publicació comenta els principals aspectes històrics de la vinguda de les relíquies a Vilafranca i el procés que portaria al reconeixement del sant com a patró de Vilafranca. El mateix text del fulletó l'aprofitaria Alagret el 1872 a la seva *Vilafranca del Panadés antigua y moderna*, de manera que el quart paràgraf de la pàgina 9 del fulletó presenta el mateix redactat idèntic al segon paràgraf de la pàgina 106 del volum d'història vilafranquina, i aquesta còpia de text continua idèntica fins a la cloenda del primer paràgraf de la pàgina 11 del fulletó, que correspon a la cloenda del segon paràgraf de la pàg. 107 del volum d'història vilafranquina. Tot seguit, esmenta el reconeixement del sant com a patró, els primers administradors de la Festa Major i la incidència de les convulsions històriques, habitualment de caire bèl·lic, en el desenvolupament de la festa; ho inicia amb la Guerra de la Independència (pg. 12), el passeig del carro triomfal del 1819 (pg. 13), el castell de focs del 1832 (pg. 14), i la incidència de la primera carlinada (pg. 15). Les referències al folklore són mínimes i es limiten a una nota final en la qual recull del llibre de l'Administració de Sant Fèlix els anys en els quals s'incorporen al seguici festamajorenc el Drac, els Gegants, el ball de Valencians, els Diables, els Cercolets, el Serrallonga, els Pastorets i el ball de Bastons (pg. 16).

NOTES

- (1) BOHIGAS, Pere. "Catàleg de l'exposició bibliogràfica" a *Llibre commemoratiu I Exposició d'Art del Penedès*. Impremta Ramon. El Vendrell, 1927.
- (2) GRASES, Pere. A *Gaseta de Vilafranca*, número 100, Vilafranca del Penedès, agost del 1930, edició d'homenatge a Pere Alagret, pg. 13. Recollit sense esmenes a *Hores de joventut i maduresa*. Ed. Seix Barral. Barcelona, 1987. Pg. 327.
- (3) GRASES, P. *Ibid.* Pg. 13 i 327. Vam poder afegir algun treball a aquest catàleg, a SOLÉ, J. "La Vilafranca botiguera. Pere Alagret", a *Casa* núm. 118 (juliol-setembre 1983), 119 (octubre-desembre 1983) i 120 (gener-març 1984).
- (4) El treball, que els Vidal i potser també Alagret podien conèixer, va quedar inèdit a la mort de Milà i va veure la llum de la impremta per primera vegada al vol. VI de les seves *Obras completas* l'any 1895. Els aspectes vilafranquins d'aquest treball van ser estudiats i aplegats per GRASES, Pere, a "Milà i Fontanals i els camps de Dela", a *Miscel·lània penedesenca VII. 1984*. Ed. Institut d'Estudis Penedesencs 1985. Posteriorment aplegat a *Hores de joventut i maduresa*. Pg. 143 i següents, amb un apèndix milanià a les pàg. 166 a 174.
- (5) Vid MASSANELL, A. i SOLÉ, J. "Els inicis de la impremta a Vilafranca, Francesc Vilalta i Salvador Vilaró", a *Olerdulae* 1988-1989. Any XIII-XIV. Museu de Vilafranca. Sobre les edicions de temàtica vilafranquina anteriors a Alagret podeu veure: LLANTET, Josep M. "III centenari del primer imprès vilafranqui" a *Olerdulae* núm. 2. Museu de Vilafranca. 1977 i SOLÉ, J. "Estudis de bibliografia penedesenca" a *Olerdulae* núms. 11, 12 i 13. Museu de Vilafranca 1980-1981.
- (6) SOLÉ, J. *La Vilafranca botiguera*. Pere Alagret.
- (7) Així s'esmenta el primer treball d'impremta que li coneixem amb data certa -1868- tot tenint en compte que llavors la denominació de plaça de Jaume I no existia i la plaça de l'Oli arribava fins a aquest corraló, i a l'altra banda la cantonada amb el carrer d'Escudellers, on començava la plaça de Santa Maria.
- (8) Correspon als 14 números que van veure la llum del periòdic *El artesano del Panadés*, entre gener i abril de 1870.
- (9) GRASES, P. a la *Gaseta...* Pg. 13. Ja havíem concretat aquest punt a SOLÉ, J. *Casa* núm. 120.
- (10) Podeu veure el quadre genealògic a MASSANELL, A. i SOLÉ, J. Pg. 76. El de GRASES, P. és incomplet i conté errades.
- (11) La vam aplegar completa a BAYER, Xavier, i altres *Abecedari de la Festa Major de Vilafranca del Penedès*. Ed. Vilatana. 1997.

LLIBRES

Carolina Batet Company

EL CASTELL TERMENAT D'OLÈRDOLA

Edita: Museu d'Arqueologia de Catalunya, amb el suport de l'IEP, Caixa Penedès i l'Ajuntament d'Olèrdola.

Aquestes pàgines dedicades a les edicions penedesenques no tenen per costum fer-se ressò dels llibres que publica el mateix Institut, tan sols perquè no s'escau parlar de nosaltres mateixos i voldriem esperar que fossin altres els que ens diguessin –retrets o floretes– què pensen de la nostra feina. En aquest cas, però, farem una excepció, no sols pel caire especialment notable del treball, sinó també pel fet que es tracta d'una iniciativa amb la qual es va voler honorar el nostre Institut tot convidant-lo a participar en l'edició d'un llibre que parla justament de l'indret que tots considerem com la mare històrica del nostre Penedès.

Més enllà dels treballs dels romàntics, Milà el primer, i de les memòries especialitzades sobre les recerques arqueològiques portades a terme, d'Olèrdola amb caràcter monogràfic no teníem gaire cosa més que les diverses edicions de la guia del doctor Ripoll, treball certament notable però amb molts anys al damunt i de caire més esquemàtic i pràctic per a realitzar la visita al conjunt monumental que no pas d'anàlisi divulgativa de l'espai arqueològic olèrdolenc.

Amb aquest treball de Carolina Batet el Museu d'Arqueologia de Catalunya enceta una nova línia per tal de plantejar-se la temàtica d'un conjunt com l'olèrdolenc no pas amb una obra global, sinó en base a monografies

sobre aspectes temàtics concrets, en el cas que ara ens ocupa sobre el castell en l'espai medieval, sense que això vulgui significar deixar de banda aspectes tan interessants com el d'Olèrdola en la historiografia medieval catalana –aquella “Cartago Vetus” que tant agradava al nostre Pere Alagret–, aspecte al qual qui això signa va dedicar una comunicació en una de les darreres Jornades d'Estudis Penedesencs, plenament superada ara per la magnífica síntesi sobre el tema de Carolina Batet.

El volum, acompanyat d'un disseny acurat i agradós que en fa més plaent la lectura, és, per una banda, un posar al dia de l'estat de la qüestió en base a les dades arqueològiques, però també porta a terme una recerca acurada sobre el conjunt de la documentació medieval que ens parla del castell termenat. Una segona part ens facilita una perspectiva historiogràfica més àmplia del tema amb un caire de divulgació prou destacable, així analitza el paper d'Olèrdola en l'expansió del comtat de Barcelona, i ens parla del feudalisme en aquest espai i del treball i la vida dels pagesos en aquest entorn. Un darrer apartat fa referència a Olèrdola a la baixa edat mitjana, amb la parròquia de Sant Miquel i fins al naixement de Vilafranca. Conclusions, una àmplia bibliografia i, especialment, un acurat complement gràfic d'imatges, mapes i gràfics complementen l'edició.

Com remarca l'autora a l'hora de la síntesi, Olèrdola conserva encara un alè de misteri i manté una colla d'interrogants oberts, i és justament aquest caire el que en fa més atractiva la tasca que es porta a terme al Museu d'Arqueologia de Catalunya allí situat. No és únicament la labor de museu, sinó també la promoció de campanyes de treball que ens

han d'ajudar en la recerca de nous aspectes d'un espai històric situat en la base del nostre passat. L'inici d'aquesta col·lecció de monografies no podia començar amb més bon peu i ens fa esperar, amb el suport del nostre Institut si és possible, noves i interessants publicacions de temàtica olerdolenca.

J. M. L.

Francesc Pujols

EL NUEVO PASCUAL O LA PROSTITUCIÓN

Ed. Andana. Vilafranca del Penedès.

S'estrena una nova empresa editorial vilafranquina amb la recuperació d'aquesta "raríssima avis" publicada el 1906 per un jove Pujols que es traduïa el nom pel d'Augusto de Altozanos. A destacar que es tracta de la recuperació d'una obra que es considerava gairebé perduda. Al seu darrere un Pujols que es pot identificar amb el protagonista del llibre; com diu Artur Baldé i Desumvila al pròleg: un home innocent que no pot deixar de ser-ho, tot i els desigs de malícia, demostrant així que no és la voluntat, sinó el temperament i l'atzar els que determinen la conducta humana.

Pàgines endins, el lector es troba amb una prosa on la realitat ens porta a la poesia i aquesta s'enfila fins a la filosofia. Una narració que tot d'una atura els fets per entrar en un tema de reflexió (els obrers morts en ensorrar-se una casa. *Llibre III*, pg. 46 a 48), mentre en altres moments se'n va d'un tema a l'altre en tan sols una frase.

A l'hora de la veritat veiem com aquest d'*El nuevo Pascual* no és, però, el nostre Francesc Pujols, observem que es tracta sols d'una atzagaiada de joventut que té únicament un valor arqueològic, qui sap si antropològic,

un llibre d'aquells que cal tenir però que no paga la pena de llegir. A Joan Fuster la prosa de Pujols li feia saltar els ploms: "[...] Torras i Bages no entendió la «tradició catalana», ni a Llull, ni a Vicent Ferrer, ni a Eiximenis, ni a Vives, ni siquiera a Balmes. Y menos aquel divertido paseante de las Ramblas, llamado don Francesc Pujols. Este individuo, divertidísimo y divertidísimo como escritor, fue un colosal analfabeto que engañó a todos: a don Eugeni d'Ors, en parte, y al señor Josep Pla, de Palafurgell... Y el máximo tebeo del siglo, en catalán, fue el «Concepte General de la Ciència Catalana», o algo por el estilo. Y todo fue una mera retórica. Ni d'Ors había leído a Llull, ni a Vives, ni Pujols habían leído nada. [...]» (Joan Fuster "El nuevo espolio", a *La Vanguardia*, 29 de setembre de 1983).

El nostre Pujols és el de l'anecdolari i les tertúlies, especialment la penya de l'Ateneu Barcelonès, anecdolari que aplegaria Rossend Llates al *Llibre de l'humor català* (Ed. Selecta. Barcelona 1953). El nostre Pujols és aquell que el 16 d'abril de 1936 escrivia a *Mirador* la seva "Hiparxiologia dels Xiquets de Valls" i ens parlava de Ramon Llull, d'Aristòtil i altres per remarcar que Catalunya alça en els castells una escala de la vida de carn i ossos, i concretava allí els fets reals i positius en l'ordre científic, però també en el material, amb carn humana. Pujols ens deia que un castell és la imatge més plàstica de l'escala ortobiològica de la hiparxiologia o ciència universal catalana.

I, sobretot, el nostre Pujols és aquell que no va anar a la Primera Exposició d'Art del Penedès, el que hi havia de fer el 5 de setembre de 1926 la conferència de cloenda sobre "L'art i el Penedès" i se'n va oblidar, fet que va permetre a Josep Estalella clausurar la mostra amb quatre paraules més, improvisades, sobre el que ja havia dit pocs dies abans, el 22 d'agost, en la que aviat esdevindria celeberrima dissertació sobre l'avantprojecte d'uns estudis

penedesencs. Pujols va donar el text per a ser publicat en el volum-memòria d'aquella I Exposició, però el títol no tenia res a veure amb el que va ser anunciat i objecte de l'oblit. Es tracta d'aquell *Influència de Vilafranca del Penedès en la Catalunya moderna* que tots els vilafranquins anàvem a llegir, mig d'amagat, quan ens trobàvem en hores baixes i que la llibreria l'Odissea –impulsora del projecte d'aquestes edicions Andana– va reeditar a l'abril del 2003 amb un ampli estudi introductori en el qual Joan Cuscó s'estestava a fer-nos entendre el projecte de solitud vital de Pujols, i un epíleg on Fonxo Blanc s'entestava a fer-nos entendre únicament que Pujols era un exemple de rendista agrari dictador (és a dir, que dictava).

Comptat i debatut, llegir Pujols no fa mal, però intentar entendre'l i treure'n conclusions no sembla, ara per ara i tal com està el món, un exercici especialment aconsellable.

J. S. i B.

Pere Alagret i altres

10 CONTES DE FESTA MAJOR

Ed. Vilatana. Vilafranca 2005.

L'editorial vilafranquina Vilatana, que en els darrers anys s'ha especialitzat en l'edició de contes infantils de temàtica popular i festamajorenca en la col·lecció Cercavila i en la castellana Cercamón, ja va acollir fa uns anys en un volum únic un bon grapat de contes que havia publicat de forma individual; ara hi ha tornat amb una nova selecció amb il·lustracions de Marta Casas, absència de color i una tipografia i enquadernació més rigorosa, tot i que conservant els apèndixs pedagògics i les ressenyes històriques que han caracteritzat les produccions infantils de Vilatana. Tot indica que és un volum pensat per a un lector una mica més gran, aquell noieta o noieta que s'ha

d'anar acostumant a entrar en llibres no tan explícitament infantils.

El procés encara resulta més interessant pel fet que alguns dels contes aquí aplegats –com és el cas dels de Pere Alagret, de Jordi Cubillos i de Joan Cercó– no han estat publicats prèviament a la col·lecció Cercavila, de manera que cal accedir-hi a través d'aquest volum. A hores d'ara, sembla igualment remarcable com aquesta iniciativa, en volums solts –i arriben ja a la trentena de títols– o en l'edició conjunta que ara comentem, ha sabut fer sonar tots els registres de la festa, des dels més característics fins a temàtiques, com podria ser el dinar de Festa Major, que resulten més tangencials a l'estricta argumentació folklòrica. Remarquem encara com no hi ha cap autor que hagi repetit i a hores d'ara ja es pot dir que bona part de les figures significades de la cultura popular catalana hi han dit la seva, sense oblidar noms tan remarcables com el d'Aurora Díaz Plaja, malauradament ja traspassada, Carles Duarte o Vinyet Panyella.

Com ja s'havia fet amb el text del Drac i la Mulassa de la vilafranquina Dolors Calvet, el volum recupera un text d'altre temps, en aquest cas de l'impressor i escriptor vilafranquí Pere Alagret i Vilaró, una mena de conte que ell feia passar per històric sobre els vestits nous dels gegants de Vilafranca. L'havia recollit en el seu *Records de la infantesa*, un volumet breu publicat a casa seva el 1893 i que aplegava poc més de mitja dotzena de fets del seu record, una mica amb el mateix caire dels *Jocs i joguines*. *Records de la infantesa* que Eduard Vidal i Valenciano havia publicat a Barcelona aquell mateix any. Ara el text d'Alagret ha estat revisat i adaptat a un públic lector infantil, però sense perdre aquell caire d'ingenuïtat tan característic de la prosa d'Alagret quan utilitza la llengua catalana, és a dir, quan parla de les coses de casa.

J. M. L.

Juan Carlos Borrego (*)

L'ORDAL I LA DEPRESSIÓ PENEDSENCA. 20 RUTES DE SENDERISME I BTT

Ed. Piolet. Barcelona 2005.

Quan en Joan Carles em va comentar que estava enllestit un llibre de rutes de senderisme per l'Ordal i em va demanar el pròleg haig de confessar que el primer sorprès vaig ser jo. Coneixia la seva labor al Grup d'Investigadors de les Roquetes del Garraf, on em va plaure anar a donar una conferència amb motiu dels actes del "Divinum", una iniciativa que, com tantes altres en el nostre país, va començar amb empena i després s'ha quedat encantada. En qualsevol cas, em va servir per conèixer la seva tasca a les Roquetes i les publicacions que tiren endavant, però haig de confessar que desconeixia que a l'amic Joan Carles li quedessin hores per anar a tresscar, i me l'imaginava més caminat per la platja que no pas pujant les muntanyes de l'Ordal.

Mai coneixem prou bé les persones, de manera que quan vaig tenir els textos del llibre a les mans per tal d'engiponar unes línies de pròleg va arribar la segona sorpresa, la d'un llibre intens i viscut. Aquest no és un volum habitual, tot i que d'un caire proper referit a altres indrets del nostre territori n'hi ha, sortosament, tota una colla de publicats. Ben al contrari de la labor sedentària dels que es dediquen a l'escriptura, aquest és un volum que neix de l'experiència pràctica d'haver realitzat el seu autor un conjunt de rutes, d'haver pres notes sobre les seves característiques, i finalment d'haver-ho posat tot en net i per escrit. Així hauríem de dir que aquest és un llibre físic, que reclama el moviment a l'hora de la seva confecció i també en el moment de la seva utilització; no es tracta, per tant, d'un volum de prestatgeria, sinó de motxilla, sempre a punt per sortir a conèixer els racons de la nostra geografia.

Tota la gent d'aquest país devem molt a l'excursionisme, una activitat amb tonalitats esportives al costat d'altres d'obligament culturals que a la segona meitat del segle XIX els homes de la renaixença van començar a posar en pràctica. N'és el pare Jacint Verdaguer tresscant pel Pirineu i gairebé podríem dir que Manuel Milà i Fontanals en seria l'avi, tot i el seu extraordinari volum corpori que no li facilitava l'exercici físic, però no hi havia estiu que no se n'anés a tombar per masies i nuclis rurals a la recerca de cançons populars. Durant tot el segle XX l'excursionisme es relaciona directament amb iniciatives catalanistes, amb una voluntat de recerca de l'esperit en el coneixement de la terra en versió directa, però també d'estimació pels trets que ens són propis i que, es miri per on es miri, són els que a nivell de comarca identifiquen una comunitat humana. Potser és per això que Joan Carlos Borrego es planteja d'entrada quin és el sentit de l'àmbit geogràfic d'aquesta guia, un Ordal i una Depressió penedesenca que ell proposa estirar fins al Baix Penedès i que no es correspon amb un únic espai comarcal, com s'escauria si la comarca fos el resultat d'un concepte estrictament geogràfic i no pas tan marcadament administratiu.

En realitat, la geografia és molt a prop de la nostra història, quan parlem d'una exposició sobre Olèrdola, al Museu d'Arqueologia, o quan ho fem del Penedès històric, el que ara reivindiquem com a vegueria pròpia, juntament amb l'Anoia o la Conca d'Òdena, comarca amb la qual mantenim notables vincles. Heus aquí una incidència directa de la geografia i l'entorn en la vida de tots nosaltres, en la configuració de la història de la nostra terra del Penedès. Dic tot això perquè és evident que l'exposició s'afartarà de tombar, n'estic convençut, i arreu del Penedès hauran d'entendre que la seva exposició està ben justificada perquè el que allí hi ha, la geografia natural i humana, és la que imposa el seu criteri, l'origen del nostre Penedès.

Paga la pena en el llibre la lectura de les notes introductòries en les quals l'autor, a més de donar els referents de plantejament i metodologia, es planteja temes prou dignes de reflexió com és el cas de la conversió de part dels espais boscos en urbanitzacions, sovint peatge del "desarrollisme" metropolità de les darreres dècades del segle XX. Vet aquí un motiu de reflexió per a tots plegats del que n'hauria de derivar algun plantejament de futur.

Comptat i debatut, aquesta és una guia àgil, ben estructurada i remarcada amb un notable detallisme en la descripció de tots els aspectes de cadascuna de les rutes. En definitiva, un treball que encomana l'entusiasme del seu autor, la voluntat de transcendir per fer de la passejada dominical un exercici de coneixement i estimació a la terra que ens és pròpia i a la natura que, ara per ara, encara se'ns mostra en indrets com l'Ordal i la Depressió penedesenca, prou viva per fer sentir a qui s'hi endinsa la intensitat de l'existència vital.

De l'Ordal, en podria explicar una munió d'anècdotes, però no són d'excursionista. Per a mi, home sedentari com es pot observar, l'Ordal era aquella carretera que havia fet quaranta vegades, ara amb l'autobús cap a Barcelona, a estudiar a la universitat quan encara no funcionava l'autopista, o amb el camionet de casa, carregat de bocois a repartir vi per les tavernes d'aquests móns de Déu, amb sortida a les sis del matí i primera parada a l'Ordal per a fer el tragueta –"carajillo" i copa, com era d'obligació, tots els camioners i en dejú–; sort que eren uns personatges, els camioners, disposat a aguantar-ho tot, i tenint en compte que la potència dels camions era tan minsa que no podien pas tornar de Barcelona plens perquè no haurien pogut pujar les anomenades paelles del port. I sort que no hi havia qui fes bufar. El d'aquest llibre és un altre Ordal, el de la natura. Amic Joan Carles, grà-

cies per haver-me deixat posar pròleg al llibre i per haver acceptat la nostra invitació de venir a presentar-lo avui a Vilafranca.

J. S. i B.

(*) Parlament de presentació del llibre a l'auditori del Museu de Vilafranca el dia 13 de maig del 2005.

Luis María de Nín i Mañé

RESEÑA HISTÓRICA, AGRÍCOLA, COMERCIAL Y SOBRE USOS, COSTUMBRES Y TRADICIONES DE LA VILLA DEL VENDRELL

Ed. Ajuntament del Vendrell. 2005.

Amb motiu de la inauguració de la nova Biblioteca Popular del Vendrell, de nom Terra Baixa, s'ha portat a terme aquesta edició facsimil del que fou el primer estudi local vendrellenc, publicat a casa de Francisco Sugrañes, a Tarragona, el 1888.

Endinsats en la lectura de les seves prop de quaranta pàgines ens sorprèn d'entrada que el treball no caigui en la fàcil glosa èpica o lírica, sinó que s'endinsi en una descripció pausada però breu de la realitat vendrellenca. Amb la mateixa normalitat que comenta la realitat d'aquell moment es refereix a situacions i esdeveniments històrics sense cap base certa, sobre referències sovint orals, a la vegada que salta d'un període a l'altre sense escarafalls ni justificacions, talment com si volgués dir-nos que ens explica sols el que sap.

Tan sols el final esdevé esquerp, amb referències de detall als fets de les guerres carlines i amb un acabament sobtat, sense cap mena de conclusió, com correspon a un treball que no va ser elaborat amb criteri històric, sinó

sols amb voluntat de crònica. Una crònica que, sortosament, ara hem recuperat tot i que era de sempre un punt de referència bibliogràfica per als estudis del nostre passat històric.

J. M. L.

seus finals oberts de sempre, aquells que ens recorden que la vida continua i que la història, de la qual Marsé ens ha ofert un bocí, no s'ha acabat aquí.

J. S. i B.

Juan Marsé

CANCIONES DE AMOR EN LOLITA'S CLUB

Ed. Areté. Barcelona 2005.

El novel·lista del Guinardó barceloní, bona part de l'any amb residència a Calafell, ens ofereix en aquest treball creatiu una nova mostra –potser d'ambició menor en aquest cas– de la seva capacitat per a recrear situacions, espais i entorns. En aquesta oportunitat ens sorprèn la insistència de la seva gairebé volguda inhibició formal amb una prosa que combina de forma gens acadèmica interrogacions i admiracions (pàg. 56), o que canvia de veu narrativa (de la tercera habitual al llibre a la primera) sense cap indicació de guió de diàleg (així quan a la pàgina 67 es refereix a “mi hermano” i veiem que ha canviat de registre).

Marsé és aquí més penedesenc que mai, amb referències a cançons de la vilafranquina Glòria Lasso “cantante oriunda del Penedès” (pàg. 71 i 85), i encara, a les darreries de la novel·la l'esment d'un establiment a mig camí entre Sitges i Vilanova. Tot plegat detalls formals característics de l'aspror de pinzellada gruixuda tan habitual, cada cop més habitual potser, de la prosa de Marsé, però que al lector li arriben amb una intensitat directa, la que ell sap prémer de la vida senzilla i sovint miserable dels seus personatges, dels seus perdedors de sempre. És el Marsé agre portat per l'enyor del pas del temps i per una realitat que no plau ni al protagonista ni al seu creador, amb els

Rosa Congost i Llorenç Ferrer (Ed)

HOMENATGE AL DR. EMILI GIRALT I RAVENTÓS

Estudis d'Història Agrària. Ed. Universitat de Barcelona 2004.

La revista *Estudis d'Història Agrària*, fundada pel doctor Emili Giralt, conjuntament amb el Servei de Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona en la seva col·lecció Homenatges, ha publicat aquest ampli volum d'homenatge de prop de mil pàgines que ha comptat amb el suport de diverses universitats i institucions catalanes. La publicació s'enceta amb una nota dels editors i una àmplia biografia a càrrec de Rafael Aracil i Antoni Segura. Tot seguit és Pedro Ruiz Torres qui recorda la figura de Giralt, de qui fou alumne en els anys que el vilafranquí va ser catedràtic a València. Prou interessant és l'aproximació bio-bibliogràfica a l'obra del mestre vilafranquí, tot i que, com sabem, no s'ha prodigat en excés en la seva producció escrita; a les dades acadèmiques s'afegeixen una cinquantena de publicacions pròpies i la seva direcció o participació en una dotzena d'obres col·lectives, la darrera de les quals –aquí encara no referenciada– és la història agrària dels Països Catalans que dirigeix en l'actualitat.

En una segona part, contribueixen a l'homenatge una seixantena d'investigadors amb un conjunt de treballs que són la mostra més evident de l'escola que ha creat Emili Giralt en el tema dels estudis d'història agrària. Entre tots aquests assenyallem un estudi de Ramon

Arnabat sobre la desamortització eclesiàstica a Catalunya durant el Trienni Liberal, 1820-1823; un de Josep Colomer sobre la formació d'un paisatge i en concret el procés d'especialització vitícola a la Catalunya prelitoral, o un de Llorenç Ferrer sobre Magí Pladellorens. En síntesi, un volum esplèndid i un motiu de felicitació i reconeixement al doctor Giralt per tants i tants anys de mestratge incansable.

J. S. i B.

Helena Batlle i altres

LLUÍS MARIA GÜELL 1909-1921

Ed. Ramon Nadal. Vilafranca 2004.

La inauguració d'una exposició antològica del gran paisatgista fill de Vilafranca a la sala del Fòrum Berger-Balaguer de Caixa Penedès va servir per a presentar aquesta excepcional edició, que ha estat possible amb la contribució de Caixa Penedès i l'Ajuntament de Vilafranca. L'extensa producció de Güell, actiu durant dècades, ha suposat la necessitat familiar de procedir a un intent de catalogació d'aquesta labor plàstica tan àmplia, però el llibre no n'és el catàleg raonat, tot i que no hauria estat possible sense una tasca de recerca inicial. A partir d'aquí, la qualitat en el disseny i la reproducció de les obres i la cura per tal que cada peça resti situada en el punt que el text comenta, ens parlen d'una feïna ingent i tan difícil com d'obligat reconeixement.

Francesc Fontbona ha elaborat en el volum un treball a l'entorn de la magnitud del personatge: el pintor, el vilafranquí il·lustre, el director de l'Escola Massana, l'avantguardista cultural... i l'observa en l'entorn d'*"helix"* i en el primer mestratge de Jaume Busquets, al qual seguiran els contactes amb Joaquim Mir i amb el Cercle Artístic de Sant Lluc, del qual no hem d'oblidar que era consiliari mossèn Manuel

Trens. Per la seva banda, Maria Lluís Borràs centra el seu treball en la producció del mestre durant les dècades dels anys vint i trenta, des de l'aprenentatge a la I Exposició d'Art del Penedès fins a l'acabament de la guerra; així el 1933 trobem Lluís Maria Güell exposant al Casal vilafranquí, amb una conferència de presentació a càrrec de mossèn Trens.

Tot seguit és Helena Batlle qui ressegueix la trajectòria de Güell durant les dues primeres dècades de postguerra, fins que s'incorpora a l'Escola Massana, allí veu la personalitat polifacètica de l'artista, promotor i membre actiu de la vida cultural del seu temps, però també constant amb el paisatge i obert a perspectives com la pintura mural religiosa, la qual podem admirar al Santíssim de Santa Maria de Vilafranca, a l'Asil Inglada Via o a les esglésies de Salou i de Ribes de Fresser. Clou el volum el treball de Francesc Miralles sobre el gairebé mig segle que va del 1956, quan Güell assumeix la direcció de l'Escola Massana, fins al moment de la seva mort, una etapa àmplia, de maduresa, que conjunta la tasca pedagògica amb la intensitat creadora. El llibre es complementa encara amb una àmplia i ben detallada cronologia, una bibliografia dels treballs essencials i la versió castellana i anglesa dels textos.

Els que vam tenir la sort de poder conèixer, ni que fos d'esquitllentes, Lluís Maria Güell, sabem de la seva infinita senzillesa, que es remarca també a les pàgines del llibre, i de la simplicitat amb la qual acollia tothom. No era home d'homenatge, però un volum com aquest creiem que li hauria plagut, no pas amb sentit propi i personal, sinó com a just reconeixement, en imatges i amb els complets treballs de quatre estudiosos de l'art català, a una trajectòria digna d'admiració i la remarca familiar dels seus fills que amb el treball de recerca i catalogació l'han fet possible. Llàstima que el volum, inicialment obsequiat per Caixa

Penedès, hagi tingut després una distribució molt desordenada i sigui ara com ara impossible de trobar ni tan sols en llibreries.

J. S. i B.

Paton Soler

APLEC DE VERSIONS/CANÇONS DE VINT ANYS

Ed. Al·leluia Records Drak Trak Músic.

Tot i que els nostres coneixements musicals són tan inexistents que no arriben ni al gra de Mill –d'acord amb una imatge manllevada d'Antoni Sabaté– no volem deixar d'esmentar aquesta edició en dos CD de la totalitat dels treballs enregistrats pel cantautor

vilafranquí Paton Soler, un total de tretze treballs des del 1986 que en va veure el primer fins al darrer enregistrament, de l'any 2004. Amb el complement encara d'algunes cançons procedents de treballs compartits.

En total 56 temes, alguns remasteritzats de vells “singles” o de llargues durades en vinil, que posen al nostre abast la totalitat de la producció d'aquest músic penedesenc i ens ofereixen una perspectiva diversa i àmplia de gairebé vint anys de labor creativa continuada, amb un caire ben característic, d'estil propi, que, tot escoltant aquests enregistraments, hom pot imaginar com en Paton l'ha anat definint i concretant amb notes específicament pròpies.

J. S. i B.

FONS BIBLIOGRÀFIC

Donatiu Generalitat de Catalunya - Departament de Cultura

- "Actes de les Jornades d'Arqueologia i Paleontologia 2001", volum I. Generalitat de Catalunya - Departament de Cultura. Barcelona. 2004. 358 pàg.
- *Atles d'arqueologia urbana de Granollers*, vol. 1. Generalitat de Catalunya - Departament de Cultura. Barcelona. 2004. 172 pàg. + CD Rom.

Intercanvi Universitat de Barcelona

- *Pyrenae* núm. 35, vol. 2. Universitat de Barcelona - Departament de Prehistòria, Història Antiga i Arqueologia. Barcelona. 2004. 174 pàg.

Intercanvi Museu Arxiu de Santa Maria

- *Índers de les sessions d'estudis mataronins*. Núms. I a la XX. Museu Arxiu de Santa Maria Patronat Municipal de Cultura. Mataró. 2004. 46 pàg.
- *XX sessió d'estudis mataronins*. Museu Arxiu de Santa Maria Patronat Municipal de Cultura. Mataró. 2004. 218 pàg.

Aportació Ajuntament de Vilanova i la Geltrú

- GARCIA I SEGARRA, Mª Providència. *Germanes Rosell, Teresa i Eulàlia*. Retrat núm. 30. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú. Vilanova i la Geltrú. 2004. 78 pàg.
- RÀFOLS, Josep Maria. *Francesc de Sales, Vidal i Torrents (1819-1878)*. Retrat núm. 31. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú. Vilanova i la Geltrú. 2005. 56 pàg.
- *Vilanova i la Geltrú, una ciutat en creixement, població present i escenaris de futur (1997-2014)*. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú. Vilanova i la Geltrú. 2004. 94 pàg.

Donatiu de l'autor

- BORREGO, Juan Carlos, i CARBÓ, Pilar. *Guia de camp d'arbres, arbustos i altres plantes del Garraf. 15 itineraris excursionistes*. Col·lecció El Puig de l'Àliga 3. Grup d'Investigadors de les Roquetes del Garraf. Les Roquetes del Garraf. 2004. 222 pàg.
- ROVIRA, Josep M. *Quatre=Cinc*. Edició de l'autor. Vilafranca del Penedès. 2004. 26 pàg.
- ALTADILL I GINER, Miquel. *Anecdotari humorístic de Vilanova i la Geltrú-3*. K.D.A. Agency. Vilanova i la Geltrú. 2004. 152 pàg.
- SOLÉ I BORDES, Joan. *Aportacions vilafranquines al nacionalisme català*. Ajuntament de Vilafranca del Penedès. Vilafranca del Penedès. 2003. 24 pàg.
- ROVIRA, Josep M. *M'agrada veure...* Edició de l'autor. Vilafranca del Penedès. 2003. 18 pàg.
- BOFARULL I TERRADES, Manuel. *Crims a les comarques tarragonines (segle XIX)*. Cossetània Edicions. Valls. 2004. 110 pàg.

Intercanvi Amics de l'Art Romànic - Institut d'Estudis Catalans

- *Lambard. Estudis d'art medieval*, volum XVI - 2003-2004. Amics de l'Art Romànic - Institut d'Estudis Catalans. Barcelona. 2004. 178 pàg.
- DD.AA. *Les esglésies preromàniques i romàniques de la Vall Ferrera i la Coma de Burg*. Amics de l'Art Romànic - Institut d'Estudis Catalans. Barcelona. 2004. 184 pàg.

Donatiu Govern de les Illes Balears

- PLANTALAMOR MASSANET, Lluís; MARQUÈS MOLL, Josep; RAMIS BERNAD, Damià; PELEGRÍ MOLL, Ismael, i VILLALONGA GARCIA, Sílvia. *Son Real. Santa Margalida (Mallorca). Informe de l'excavació arqueològica al sepulcre megalític*, treballs del Museu de Menorca núm. 27. Museu de Menorca. Menorca. 2004. 56 pàg.

- PLANTALAMOR MASSANET, Lluís; MARQUÉS MOLL, Josep; GARCÍA OLIVES, Francesc, i PUERTAS PUYOL, Antoni. *Sant Tomàs (Es Migjorn Gran). L'hipogeu amb façana megalítica*, treballs del Museu de Menorca núm. 28. Museu de Menorca. Menorca. 2004. 68 pàg.

Intercanvi Universitat Autònoma de Barcelona - Departament d'Història Moderna i Contemporània

- "ManuScripts. Pensament econòmic i científic a l'Època Moderna". *Revista d'Història Moderna* núm. 22. Universitat Autònoma de Barcelona. Servei de Publicacions. Bellaterra. 2004. 202 pàg.

Intercanvi Fundació Bosch i Cardellach

- ALSINA, Joan, i FORRELLAD, Miquel. *Les "Memòries" d'Antoni Bosch i Cardellach. Els seixanta anys de l'entitat*. Quaderns d'Arxiu núm. 96. Fundació Bosch i Cardellach. Sabadell. 2004. 64 pàg.

Donatiu Diputació de Tarragona

- GIRONÈS DESCARREGA, Josep. *L'Arquitectura Àuria dels templers. Terra Alta i Ribera d'Ebre*. Diputació de Tarragona. Tarragona. 2004. 196 pàg.
- *Els Moragas de Valls, passió per la imatge*. Diputació de Tarragona. Tarragona. 2004. 80 pàg.
- JORDÀ FERNÁNDEZ, Antoni. *La Diputació de Tarragona*. Editorial Mediterrània. Tarragona. 2005. 96 pàg.

Intercanvi Centre de Lectura de Reus

- DD.AA. *Catalunya en la configuració política d'Espanya*. Centre de Lectura de Reus. Reus. 2005. 242 pàg.
- AMIGÓ ANGLÈS, Ramon. *Homenatges, debats i records de muntanya*. Centre de Lectura de Reus. Reus. 2005. 310 pàg.

Intercanvi Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès

- *Annals 2000-01*. Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès. Ripoll. 2002. 370 pàg.
- *Annals 2001-2002*. Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès. Ripoll. 2003. 296 pàg.

Intercanvi Universitat Autònoma de Barcelona - Servei de Publicacions

- *Documents d'Anàlisi Geogràfica* núm. 43. Universitat Autònoma de Barcelona - Servei de Publicacions. Barcelona. 2004. 230 pàg.

Intercanvi Centre d'Estudis de Granollers

- *Ponències. Anuari 2004*. Centre d'Estudis de Granollers. Granollers. 2005. 196 pàg.

Donatiu "El Martinet"

- GABARRÓ, Josep Anton. "L'església de Santa Maria, 800 anys testimoniant Sant Martí Sarroca". *El Martinet*. Sant Martí Sarroca. 2004. 24 pàg.

Intercanvi Societat Catalana d'Arqueologia

- MANGADO LLACH, Xavier. *L'arqueopetrologia del sílex. Una clau per al coneixement paleoeconòmic i social de les poblacions prehistòriques*. Societat Catalana d'Arqueologia. Barcelona. 2004. 116 pàg.

Donatiu Grup d'Estudis Sitgetans

- SOLER MARCÉ, Albert. *Les Caramelles de Sitges*. Grup d'Estudis Sitgetans. Sitges. 2005. 56 pàg.
- ROQUETA I CAPILLA, Èric. *La Moixiganga de Sitges*. Grup d'Estudis Sitgetans. Sitges. 2004. 52 pàg.
- FORNS I FUSTÉ, Miquel. *Santa Tecla: vaivens de la Festa Major Petita de Sitges*. Grup d'Estudis Sitgetans. Sitges. 2004. 216 pàg.

Donatiu Diputació de Girona

- BALLESTEROS, Enric. *Bolets del massís de Cadiretes*. Brau Edicions. Tossa de Mar. 2001. 296 pàg.

- MORÉ AGUIRRE, David, i CULLEL CODINA, Josep S. (coordinadors), i TENEDOR SALLÉS, Carme (transcripció de receptes). *Cuina de Tossa. La història, les receptes*. Ajuntament de Tossa de Mar. Tossa de Mar. 2003. 148 pàg.
- BALLESTEROS, Enric. *L'entorn marí de Tossa de Mar, Lloret de Mar i Blanes*. Competium, S.L. Girona. 2004. 130 pàg.
- ZUCCHITELLO, Mario. *De la Mediterrània a l'Atlàntic. Navegació i comerç a Tossa (1759-1814)*. Quaderns d'Estudis Tossencs núm. 7. Centre d'Estudis Selvatans i Centre d'Estudis Tossencs. Tossa de Mar. 2004. 606 pàg.
- DD.AA. Josep Mompou. *Un Fauve a Tossa. Exposició antològica*. Editorial Mediterrània. 2001. 56 pàg.

Donatiu "El Temps"

- SOLÀ I PALERM, Enric. "Recuperem els furs. Parts cinquena i sisena". *El Temps*. València. 2005. 118 pàg.

Intercanvi Ajuntament de Gavà

- *La Sentiu. Descobrim el Garraf (2000-2003)*. Quadern de divulgació núm. 28-29. Ajuntament de Gavà. Gavà. 2005. 112 pàg.

Donatiu Museu d'Arqueologia de Catalunya

- *Un passeig virtual per Olèrdola*. CD Rom. Museu d'Arqueologia de Catalunya. Barcelona. 2002.
- *L'hàbitat protohistòric a Catalunya, Rosselló i Llenguadoc Occidental. Actualitat de l'arqueologia de l'Edat del Ferro*, sèrie monogràfica 19. Museu d'Arqueologia de Catalunya. Girona. 2000. 206 pàg.

Donatiu Associació Cultural del Matarranya

- BARQUÍN, Susanna. *Deliri d'amor*. Quaderns de les Cadolles núm. 10. Institut d'Estudis del Baix Cinca i Associació Cultural del Matarranya. Fraga-Calaceit. 2004. 80 pàg.
- ESPLUGA, Josep. *Urbilatèria*. Quaderns de les Cadolles núm. 11. Institut d'Estudis del Baix Cinca i Associació Cultural del Matarranya. Fraga-Calaceit. 2004. 104 pàg.

- CÒNSUL, Isidor. *En el nom del pare*. Quaderns de les Cadolles núm. 12. Institut d'Estudis del Baix Cinca i Associació Cultural del Matarranya. Fraga-Calaceit. 2004. 96 pàg.
- CAMPS JUAN, Joan Lluís. *Lledó, Arenys, Calaceit i Queretes: quatre pobles aragonesos al Bisbat de Tortosa*. Col·lecció Lo Trill núm. 10. Associació Cultural del Matarranya. Calaceit. 2004. 132 pàg.
- ANDREU SANCHO, Carles. *La mort del pareimare*. Col·lecció Lo Trull. Associació Cultural del Matarranya. Calaceit. 2004. 128 pàg.

Intercanvi Institut d'Estudis Empordanesos

- *Annals* núm. 37. Institut d'Estudis Empordanesos. Figueres. 2004. 464 pàg.

Donatiu Cossetània Edicions

- RAVENTÓS HILL, Joan. *A peu per l'Alt Penedès. 22 excursions*. Col·lecció Azimut-61. Cossetània Edicions. Valls. 2004. 240 pàg.

Donatiu de Joan Armangué i Herrero

- *El Seminari de formació del voluntari. Units-2004*. Arxiu de Tradicions. Càller-L'Alguer. 2004. 24 pàg.

Intercanvi Arxiu Municipal de Castellar del Vallès

- *Recerca* núm. 3. Arxiu Municipal de Castellar del Vallès. Castellar del Vallès. 2004. 168 pàg.

Donatiu Ajuntament de Tossa de Mar

- *Pregons de Festa Major*. Ajuntament de Tossa de Mar. Tossa de Mar. 2004. 72 pàg.

Intercanvi Institut d'Estudis Vallencs

- *Quaderns de Vilaniu. Miscel·lània de l'Alt Camp* núm. 45. Institut d'Estudis Vallencs. Valls. 2004. 224 pàg.
- *Quaderns de Vilaniu. Miscel·lània de l'Alt Camp* núm. 46. Institut d'Estudis Vallencs. Valls. 2004. 120 pàg.
- AGUADÉ I SORDÉ, Jaume. *L'església nova de Vilabella (1856-1881). El manuscrit de Joan*

Rafí. Institut d'Estudis Vallencs. Valls. 2004. 462 pàg.

- VIVES CORBELLÀ, Pilar. *Aproximació a la història de Sant Roc*. Institut d'Estudis Vallencs. Valls. 2005. 120 pàg.

Aportació Ajuntament de Santa Oliva

- BOVÉ, Miquel (text), i GRAU, Àngels (fotografies). *Vot de Poble. Els senyors del Castell, Pere i Dolça, expliquen com tot Santa Oliva es va salvar de l'epidèmia de còlera del 1854*. Ajuntament de Santa Oliva. Santa Oliva. 2004. 54 pàg.

Donatiu Cercle d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver

- ORTUETA HILBERATH, Elena de. *De l'erudit al turista. Inici de la projecció del patrimoni artístic i cultural de Tarragona (1834-1933)*. Publicacions del Cercle d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver del Camp de Tarragona. Tarragona. 2004. 198 pàg.

Aportació Ajuntament d'Olèrdola

- DD.AA. *Olèrdola en l'objectiu. Mirada fotogràfica d'un segle*. Ajuntament d'Olèrdola. 2001. 102 pàg.

Aportació Ajuntament de l'Arboç

- *Memòria de l'exposició local de puntes al coirí*. Edició facsimil. L'Arboç Activa't. L'Arboç. 2004. 12 pàg.

Donatiu Ajuntament de Girona

- DD.AA. *Montserrat Llonch. La força tranquil·la*. Ajuntament de Girona. Girona. 2004. 164 pàg.
- CASANOVAS, Joan (disseny), i OLIVERAS, Josep M. (fotografies). *Girona. Imatges d'un passeig*. Ajuntament de Girona. Girona. 2004. 134 pàg.
- DD.AA. *Girona, de Carlemany al feudalisme (785-1057). El trànsit de la ciutat antiga a l'època medieval (II)*. Ajuntament de Girona. Girona. 2004. 270 pàg.
- SAGRERA, Jordi, i SUREDA, Marc (text); SAGRERA,

Jordi (il·lustracions), i CARRERA, Jordi S. (fotografies). *Girona, itineraris. Les muralles de Girona* núm. 13. Ajuntament de Girona. Girona. 2004. 96 pàg.

- ARAGÓ, Narcís-Jordi. *La Girona dels poetes*. Ajuntament de Girona. Girona. 2004. 248 pàg.
- MAYMÍ, Josep. *La Girona convulsa. Entre la il·lusió i el desencís (1923-1939)*. Diputació de Girona. Girona. 2004. 96 pàg.
- SANDRINE, Victor. *La construcció i els seus oficis a la Girona del segle XV*. Col·lecció Història de Girona núm. 34. Ajuntament de Girona. Girona. 2004. 410 pàg.
- PARETA MARJANEDAS, M. Mercè. *Construir Girona: L'arquitectura com a reflex de la societat (1936-1955)*. Col·legi d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics de Girona. Girona. 2004. 160 pàg.
- HOMS I BRUGAROLAS, M. Mercè. *El sindicat remença de l'any 1448*. Ajuntament de Girona. Girona. 2005. 692 pàg. + CD Rom.
- *Girona. Temps de flors. 50 anys de cartells 1955-2005*. Col·lecció històrica de Girona núm. 35. Ajuntament de Girona. Girona. 2005. 192 pàg.
- VÁZQUEZ, Eva (text), i BOADAS I RASET, Joan (coordinació). *El pont major*. Ajuntament de Girona. Girona. 2005. 78 pàg.

Intercanvi Institut d'Estudis del Baix Empordà

- DD.AA. *Estudis del Baix Empordà*. Núm. 24 MMV. Publicacions de l'Institut d'Estudis del Baix Empordà. Sant Feliu de Guíxols. 2005. 280 pàg.

Donatiu Fundació "la Caixa"

- VECIANA, Josep Maria. *La creació d'empreses. Un enfocament gerencial*. Fundació "la Caixa". Barcelona. 2005. 306 pàg.
- DD.AA. *La regulació de la immigració a Europa*. Col·lecció Estudis Socials núm. 17. Fundació "la Caixa". Barcelona. 2005. 304 pàg.
- GARCÍA DELGADO, José Luis, i GARCÍA GRANDE, M. Josefa (directors). *Política agrària comuna: balanç i perspectives*. Col·lecció Estudis

Econòmics núm. 34. Fundació "la Caixa". Barcelona. 2005. 192 pàg.

- *Anuario Económico de España. 2005*. Fundació "la Caixa". Barcelona. 2005. 638 pàg.

Intercanvi Institut d'Estudis Gironins

- *Annals. Actes del II Congrés d'Història de Girona. La Catedral de Girona*. Volum. XLV-2004. Institut d'Estudis Gironins. Girona. 2004. 806 pàg.

Intercanvi Associació Cultural Baixa Segarra

- *Recull*. Núm. 9. Associació Cultural Baixa Segarra. Santa Coloma de Queralt. 2005. 156 pàg.

Donatiu Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat

- DD.AA. *El Baix Llobregat, història i actualitat ambiental d'un riu*. Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat. Sant Feliu de Llobregat. 2005. 286 pàg.

Intercanvi Centre de Lectura de Reus

- MARISTANY TÍO, Carles. *Més a prop del dimoni que de Déu*. Centre de Lectura de Reus. Reus. 2005. 224 pàg.

Intercanvi Col·legi de Notaris de Catalunya

- *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, volum XXII. Col·legi de Notaris de Catalunya. Barcelona. 2004. 330 pàg.

Aportació Ajuntament del Vendrell

- GUERRERO VERNIS, Joan. *La participació cívica al Vendrell (1979-2001)*. Cossetània Edicions. Valls. 2004. 254 pàg.
- SOLÉ I GALÍ, Albert (text), i BAYÉS, Pilarín (il·lustració). *Petita història del Cor-Orfeó Parroquial del Vendrell*. Editorial Mediterrània. Barcelona. 2005. 16 pàg.

Intercanvi Universitat Autònoma de Barcelona - Departament de Geografia

- *Documents d'Anàlisi Geogràfica* núm. 44. Universitat Autònoma de Barcelona - Servei de Publicacions. Barcelona. 2005. 216 pàg.

Intercanvi Fundació Bosch i Cardellach

- MARTÍN I BERBOIS, Josep. *Joan Lloch o l'oasi d'un catalanista sabadellenc*. Quaderns d'arxiu núm. 97/98. Fundació Bosch i Cardellach. Sabadell. 2005. 88 pàg.

Intercanvi Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès

- *Annals 2002-03*. Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès. Ripoll. 2004. 192 pàg.

Donatiu Museu Nacional Arqueològic de Tarragona

- *Periple mediterrani. Les col·leccions del nord d'Àfrica i de l'Orient Mitjà del Musée Saint-Raymond, Musée des Antiques de Toulouse*. Museu Nacional Arqueològic de Tarragona. Tarragona. 2005. 76 pàg.

Donatiu Centre de Recerca Thomas Becket

- NEBRERA, Montserrat, i OLIVES, J. *La sanción de tráfico. Aspectos jurídicos y metajurídicos*. Centre de Recerca Thomas Becket. Barcelona. 2004. 124 pàg.

Intercanvi Universitat de Barcelona -

- Departament de Prehistòria, Història Antiga i Arqueologia de la Universitat de Barcelona
- *Pyrenae* núm. 38, vol. 1. Binorama Serveis Editorials. Barcelona. 2005. 152 pàg.

Fins al 9 de setembre del 2005